

**UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI
FARMACIE „NICOLAE TESTEMIȚANU”**

Catedra de medicină militară și a calamităților

Anatolie BULGAC, Sergiu SÎRBU

Drept Internațional Umanitar

(Ghid)

**CHIȘINĂU
Centrul Editorial-Poligrafic Medicina
2019**

Aprobat de Consiliul de Management al Calității al USMF „Nicolae Testemițanu”, proces verbal nr. --- din -----

Autori:

Anatolie Bulgac - dr. șt. med., licențiat în drept, asistent universitar, Catedra de medicină militară și a calamităților, USMF „Nicolae Testemițanu”

Sergiu Sîrbu - magistrul în drept, lector universitar, Catedra de drept privat, Academia MAI „Ștefan cel Mare”

Recenzenți:

Igor Trofimov - dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei de drept privat, Academia MAI „Ștefan cel Mare”

Vasile Dumitraș - dr. șt. med, conf. univ., șef al Catedrei, medicină militară și a calamităților

Redactor: Lidia Serghienko-Ciobanu

În ghid este reflectată informația privind noțiunile principale ale protecției răniților, bolnavilor, personalului sanitar, transportului sanitar și organizațiilor umanitare în timpul conflictelor armate. Este destinat medicilor rezidenți, medicilor militari și civili.

Ghidul este elaborat în conformitate cu planurile tematice de instruire medico-militară universitară și postuniversitară a studenților și rezidenților Facultăților de Medicină, Stomatologie, Farmacie ale USMF „Nicolae Testemițanu”.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

CUPRINSUL

LISTA ABREVIERILOR	4	
CUVÂNT-ÎNAINTE.....	5	
CAPITOLUL I	CONSIDERENTE GENERALE PRIVIND DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR. NOȚIUNE. IZVOARE. PRINCIPII.....	7
CAPITOLUL II	GENEZA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR. COMITETUL INTERNAȚIONAL AL CRUCII ROȘII.....	12
CAPITOLUL III	BELIGERANȚA.....	18
CAPITOLUL IV	PROTECȚIA UMANITARĂ ÎN CONFLICTELE ARMATE.....	32
CAPITOLUL V	METODE ȘI MIJLOACE DE LUPTĂ ÎN RĂZBOIUL CONTEMPORAN. LIMITAREA FOLOSIRII ANUMITOR ARME.....	51
CAPITOLUL VI	APLICAREA DREPTULUI. RĂSPUNDEREA PENTRU VIOLAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR.....	60
BIBLIOGRAFIE.....	74	

LISTA ABREVIERILOR

ONU	– Organizația Națiunilor Unite
DIU	– Drept Internațional Umanitar
CICR	– Comitetul Internațional al Crucii Roșii
IFRC	– Federația Internațională a Crucii Roșii
MF	– Medicii Fără Frontiere
ONG	– Organizație non-guvernamentală
HIV/SIDA	– Sindromul imunodeficienței umane dobândite
TB	– Tuberculoza
UNESCO	– Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință, Cultură
CPI	– Curtea Penală Internațională

Cuvânt-înainte

*Atâta vreme cât vor fi oameni,
vor fi și războaie.*

Albert Einstein

Necesitatea studierii și cunoașterii principalelor obiective și metode de realizare a Dreptului internațional umanitar de către medici este dictată de imperativul timpului. Atât toată perioada sec. al XX-lea, cât și cea a începutului sec. al XXI-lea au fost însoțite de o multitudine de conflicte internaționale și fără caracter internațional, crize economice și umanitare, fiecare în consecință generând distrugerii de proporții, pierderi umane și materiale imense.

Încă de la apariția ființei umane și până în zilele noastre, conflictele violente au fost și au rămas, din păcate, o modalitate constantă de soluționare a litigiilor dintre indivizi, grupuri și state.

Secolul al XX-lea și începutul sec. al XXI-lea vor rămâne în istorie ca una dintre cele mai convulsionate perioade ale evoluției omenirii. Debutând sub semnul unei adevărate revoluții tehnologice, declanșată spre sfârșitul secolului anterior, ultima sută de ani a înregistrat crize succesive și multiple, ce au ținut lumea sub tensiune fără încetare. Cel mai frecvent, aceste crize s-au regăsit simultan atât în relațiile interstatale, cât și în viața economică, politică și socială a tuturor țărilor și continentelor lumii.

Complexitatea constituie un caracter al conflictelor armate care în prezent este tot mai mult evidențiat. Deosebirea dintre regulile unui război de odinioară și războaiele hibride actuale este tot mai evidentă. Tehnologia mijloacelor de luptă se dezvoltă continuu și tot mai mult depășește celelalte domenii de dezvoltare a omenirii. Nu de puține ori mijloacele de apărare a persoanelor neimplicate direct în război sau dezvoltarea segmentului umanitar reușesc să meargă în pas cu violența generată de conflictele armate.

Însă „după noapte vine zi”, această sintagmă preluată din popor este actuală și în regulile de dezvoltare a mijloacelor de război. Ajungem la un paradox – natura și mijloacele de purtare a războiului sunt influențate reciproc, uneori cu efecte pozitive. Tot ce a fost produs în scop de război ajunge să fie benefic pentru societate în viața de zi cu zi. Progresul tehnico-științific actual este datorat nu în ultimul rând tehnologiilor și mijloacelor noi de purtare a războaielor. Tot ce este produs pentru război, ulterior este utilizat în dezvoltarea IT, în medicină, aeronautică etc.

Dreptul internațional umanitar nu este un substituit al păcii, după cum aprecia un renumit specialist elvețian, el este pavăza omenirii în fața provocărilor sângeroase, o mărturie unică a rațiunii și a speranței de a stăpâni

forța și îndurarea în fața aberației ucigașe.

Din spusele eminentului jurist Jean Pictet, prin normele sale de protecție, Dreptul internațional umanitar tinde să asigure respectul persoanei umane și înflorirea sa.

Lucrarea de față este destinată studenților, medicilor-rezidenți, medicilor practicieni civili și militari.

Ghidul are ca scop cunoașterea de către aceștia a noțiunilor de bază ale Dreptului internațional umanitar privind protecția umanitară a răniților, bolnavilor, persoanelor neimplicate direct în acțiunile de război, prizonierilor de război, personalului medical, misiunilor medicale, transportului sanitar și a altor categorii protejate de efectele nefaste ale unui conflict armat.

După o prezentare succesivă a noțiunilor generale de bază ale Dreptului internațional umanitar, în lucrare a fost făcută o analiză constructivă a principalelor prevederi doctrinare ale beligeranței, a protecției personalului și unităților sanitare civile, a aplicabilității dreptului și răspunderii pentru violarea Dreptului internațional umanitar. Totodată, au fost puse în discuție principalele organisme internaționale din acest domeniu, precum Comitetul Internațional al Crucii Roșii, tribunalele internaționale, Curtea Penală Internațională.

Suntem recunoscători celor care în urma studierii materialului expus vor veni cu sugestii, propuneri de îmbunătățire a calității și conținutului prezentului ghid, toate acestea contribuind la succesul următoarelor ediții ale lucrării.

Autorii

CONSIDERENTE GENERALE PRIVIND DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR. NOȚIUNE. IZVOARE. PRINCIPII

*Dreptul umanitar este o
ramură a dreptului public
internațional, care are la
origine sentimentul umanitar,
iar în centrul atenției –
protecția persoanei".*
(Jean Pictet)

Considerente principale privind dreptul internațional umanitar

De la apariția și până la contururile actuale, statele ca subiecte de drept au intrat în diverse relații economice, de drept, sociale etc., extinzând aria cooperărilor până la concepțiile actuale ale percepției lumii.

Formele inițiale de conviețuire a comunităților s-au dezvoltat în principal pe două căi: ca necesitate, prin înțelegeri referitoare la conviețuirea socială (tradiții, schimb de produse, apărare), și ca aspect sau latură umană – prin atitudinea exagerată preocupată de interesele personale și de nesocotire a intereselor altora – confruntarea, lupta pentru mai mult sau extinderea propriilor hotare de conviețuire.

Odată cu trecerea timpului, aceste forme de conviețuire au căpătat un nou contur. Relațiile de conviețuire socială au fost extinse pe toate ariile de cooperare cunoscute și în prezent, dar și altruismul a ajuns să se extindă până la dimensiunile actuale.

Astfel, dacă prima formă de manifestare a societății a îmbrăcat noțiunea de „drept internațional public”, cea de a doua formă s-a conturat într-un mănunchi de norme sub denumirea de „drept internațional umanitar”.

Bineînțeles că dreptul internațional umanitar, pe parcursul dezvoltării sale, s-a dezvoltat sub influența diverselor concepte. Inițial în literatura doctrinară s-a folosit denumirea de „drept al războiului”. Sub această denumire se discuta despre condițiile și regulile prin care un stat recurgea la agresiunea militară împotriva altui stat, dar și despre situația în care erau folosite regulile războiului sau normele aplicabile între două state care deja sunt antrenate într-un conflict armat.

Odată cu apariția Comitetului Internațional al Crucii Roșii în anul 1863, apare și al treilea concept al dreptului războiului – misiunea de codificare a normelor de protecție a persoanelor scoase de pe câmpul de luptă și a persoanelor care nu iau parte la război în mod direct.

În consecință, s-a evidențiat ramificarea normelor aplicabile în raporturile părților aflate într-un conflict armat: dreptul războiului și dreptul umanitar.

Astfel, suntem în drept de a diviza dreptul internațional umanitar în două părți: ansamblul normelor ce legitimează conflictul armat oficial sau reglementarea reciprocă a statelor de a-și soluționa neînțelegerile prin violență și protecție, chiar și obligarea părților la conflictul armat să respecte normele umanitare generale privind persoanele neimplicate direct în acțiunile militare.

Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate poate fi definit ca un ansamblu al normelor de drept internațional, de sorginte cutumiară sau convențională, destinate de a reglementa în mod special problemele survenite în situații de conflict armat internațional și fără caracter internațional.

Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate, în înțelesul prezentat anterior, se divide în două ramuri de bază:

a) Dreptul conflictelor armate (dreptul războiului propriu-zis). Se mai numește și Dreptul de la Haga, datorită faptului că principalele reguli sunt cuprinse în convențiile adoptate la conferințele de pace de la Haga din 1899 și 1907 și în Convenția privind protecția bunurilor culturale din 1954¹, adoptată tot la Haga (care au un regulament de aplicare și un protocol). Adăugător la acestea mai sunt și următoarele:

Protocolul cu privire la prohibiția întrebuițării în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice – Geneva, 17 iunie 1925;

Convenția privind neutralitatea maritimă – Havana, 20 februarie 1928;

Tratatul privind protecția instituțiilor artistice și științifice, a monumentelor istorice (Pactul Roerich) – Washington, 15 aprilie 1935;

Tratatul de la Londra, partea a IV-a (proces-verbal privind regulile războiului submarin, 22 aprilie 1930) – Londra, 6 noiembrie 1936;

Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor – 11 februarie 1971;

Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producerii și stocării armelor bacteriologice (biologice) sau a toxinelor și asupra distrugerii lor – 10 aprilie 1972;

Convenția asupra interzicerii tehnicilor de modificare a mediului în scopuri militare sau în orice alte scopuri ostile – 10 octombrie 1976;

Convenția asupra interzicerii sau limitării utilizării anumitor arme clasice care pot fi considerate ca producând efecte traumatizante excesive sau ca lovind fără discriminare, însoțită de patru protocele și o rezoluție – 10 octombrie 1980;

Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, stocării și utilizării armelor chimice și distrugerea acestora – 13 septembrie 1992 (în vigoare din

¹ Convenția privind protecția bunurilor culturale, Haga, 14 mai 1954.

29 aprilie 1997);

Convenția pentru interzicerea folosirii, stocării, producerii și transferului de mine antipersonal și pentru distrugerea lor – Ottawa, 1997 (în vigoare din 01 martie 1999).

b) Dreptul internațional umanitar (dreptul umanitar propriu-zis). Se mai numește și Dreptul de la Geneva datorită adoptării principalelor izvoare ale acestuia în capitala Elveției, respectiv cele patru convenții din 1949, două protocoale adiționale din 1977 și al III-lea protocol adițional adoptat în 2005². Cuprinde regulile prin care se urmărește realizarea protecției victimelor conflictelor armate: răniți, bolnavi, naufragiați, prizonieri, persoane civile, populație civilă, misiuni medicale și umanitare, etc. Menționăm, că același obiect de reglementare îl are și Tratatul pentru protecția personalului ONU și a celui asociat destinat operațiunilor pentru pace, adoptat în cadrul ONU în 1997, fiind parte integrantă a acestor instrumente juridice.

Apariția și evoluția istorică a dreptului internațional umanitar

Dreptul internațional umanitar își are originea încă în antichitate, ca dovadă a faptului ne pot servi câteva argumente: depistarea regulilor de luptă în lumea animală; dovezile arheologice care confirmă faptul îngrijirii persoanelor rănite pe câmpul de luptă ș.a.

În virtutea dezvoltării vieții, deja odată cu apariția primelor organizații statale antice, se observă cristalizarea unor relații sociale care treptat obțineau caracter juridic în baza tratatelor.

Cel mai vechi dintre acestea se consideră acordul încheiat între cărmuitorii orașelor Lagas și Umma, datat cu anul 3100 î.e.n. Documentul dat urma să determine frontiera de stat și stabilea inviolabilitatea ei, prevedea obligațiunea de a soluționa pe cale pașnică litigiile apărute între părți.

La mijlocul mileniului II, în Orientul Antic numărul Tratatelor interstatale se află în permanentă creștere și de obicei se referă la frontiere. Pe lângă protocoalele de acordare a ajutorului militar, se întâlnesc și convenții care stabileau starea de neutralitate, procedura de schimb a teritoriilor litigioase, încercarea de împărțire a capturii de război. Toate aceste documente din această perioadă istorică, ce conțineau o multitudine de reglementări ale conflictelor militare, nu-și aveau efectul scontat deoarece predomina samavolnicia și dictatul celui puternic, reprimarea celui mai slab. Războiul urmărea scopul capturării prizonierilor, cucerirea resurselor de apă și a instalațiilor de irigare. Cei supuși și toată averea lor deveneau pradă, soarta acestora depinzând total de voința învingătorilor³.

La mijlocul mileniului I specificul dreptului internațional grecesc conținea

² Protocolul adițional III la Convențiile de la Geneva din 12.08.1949, referitor la adoptarea unui semn adițional distinctiv.

³ Oleg BALAN, Drept internațional umanitar, Chișinău 2003, Tip. Elena V., p. 8.

un număr impunător de reglementări destinate realizării acțiunilor militare. La grecii antici erau considerate războaie toate ciocnirile armate între polisuri (orașe-state), ele fiind de două feluri: legale și ilegale. Un război era legal dacă:

- respingea un pericol venit din exterior;
- apăra lăcașele și obiectele sfinte;
- îndeplinea obligațiunile față de aliați;
- pentru ca războiul să fi fost legitim era nevoie de o declarație oficială a acestuia.

În Grecia Antică războiul era perceput ca o luptă a tuturor cetățenilor unui polis împotriva tuturor cetățenilor altui polis. Din acest considerent, grecii nu făceau delimitare între combatanți și necombatanți, fiind omorâți femeile, copiii și bătrânii. Războaiele purtate de greci aveau ca rezultat învingerea inamicului și anexarea teritoriului cucerit, însă cel mai des sfârșitul acțiunilor militare era consfințit într-un tratat de pace.

Romanii antici considerau că toate războaiele purtate de ei sunt drepte, această concluzie decurgea din convingerea religioasă precum că totul ce este util Romei este dat de zei. Ei considerau ca un război să fie drept este necesar de a respecta careva reguli și anume: la frontiera statului inamic se îndreptau 2 sau 4 persoane (*fetiales*) în frunte cu un *pater patrates*, ei cereau satisfacerea unor solicitări, expunând pretenții concrete. După realizarea acțiunilor indicate *fetiales* se întorceau înapoi la Roma și dacă cerințele lor nu erau îndeplinite în termen de 33 de zile, acestea se deplasau din nou spre frontieră pentru pronunțarea anumitor formule, necesare declarării războiului. După epuizarea acestei proceduri, problema începerii războiului prin vot deschis era examinată în Senat, a cărui decizie urma să fie confirmată de Adunarea Poporului și dacă se lua decizia de declarare a războiului, *fetiales* se îndreptau spre frontiera inamicului și aduceau la cunoștința acestora începerea războiului. Dacă războiul purtat de romani nu se încheia cu nimicirea poporului, atunci puteau fi încheiate tratate de pace.

În India Legile lui Manu fixau că războiul este un mijloc extrem de soluționare a litigiilor, aplicat doar atunci când au fost epuizate toate mijloacele pașnice în această privință. Indușii antici recunoșteau instituția ultimatumului, după care urma declararea oficială a războiului. La indienii războiul se încheia prin capitulare sau în urma încheierii tratatelor de pace.

În **Evul Mediu** războiul nu urmărea gloria, ci interesul, iar starea de pace nu era considerată nobilă, ci umilitoare. De cele mai multe ori pentru regi, feudali, cavaleri, războiul era mijlocul cel mai potrivit pentru a-și afirma puterea și a-și spori bogățiile.

Conflictele armate medievale cunoșteau anumite restricții ce țineau de momentul desfășurării acțiunii: luptele nu aveau loc decât iarna, nici pe timp de ploaie și nici în cursul nopții. Iar Biserica intervine și ea prin instituirea

„păcii lui Dumnezeu” care interzicea orice acțiune războinică în anumite perioade ale anului (postul Crăciunului, Paștelui).

În Evul Mediu este pusă temelia instituțiilor neutralității și demilitarizării, ca ex.: demilitarizarea drumurilor și podurilor din munții Pirinei în timpul domniei lui Ludovic al XI-lea și încheierea tratatului de la 1379 între Ordinul Teutonilor și Lituania cu privire la demilitarizarea anumitor porțiuni de frontieră.

În Evul Mediu doctrina dreptului musulman se conducea de lozinca precum că războiul este un lucru al bărbaților, din care considerent femeile și copiii sub 15 ani nu luau parte la acțiuni militare și mai mult ca atât nu puteau fi supuși prizonieratului.

Dreptul mahomedan deosebea 5 categorii de războaie:

- lupta cu necredincioșii;
- lupta cu cei care s-au separat de islam;
- sancționarea celor care nu sunt de acord cu interpretarea Coranului;
- lupta cu războinicii și creștinii.

De obicei, persoanele luate în prizonierat nu erau supuse torturii, fiind vândute în robie sau puse în libertate după achitarea unei sume de răscumpărare, iar cei care acceptau islamul li se garanta viață și inviolabilitate. Războiul înceta fie în urma cuceririi, fie ca rezultat al tratatului de pace sau al achitării contribuției, operații care aveau caracterul unor armistiții temporare.

O influență deosebită în dezvoltarea dreptului internațional umanitar în **epoca modernă**, sec. al XVII-lea, a avut-o revoluția burgheză din Anglia și războiul de 30 de ani, 1618-1648, capăt acestui război a pus Pacea Wesphalică.

Pentru a pune capăt practicii de violență și chiar dezvoltării unei tendințe umane de rezolvare a diferendelor militare, în sec. al XVIII-lea își fac apariția anumite tratate menite să reglementeze unele aspecte ale inviolabilității pe timp de război, de ex. „Tratatul de prietenie și pace” din 10 septembrie 1785 între SUA și Prusia, care prevedea următoarele momente:

- renunțarea la blocadă pe timp de război;
- imunizarea spitalelor și marcarea lor cu fanion;
- îngrijirea răniților și bolnavilor din cadrul forțelor armate;
- inviolabilitatea medicilor și a preoților;
- imunitatea persoanelor civile.

O importanță deosebită în dezvoltarea acestei ramuri de drept a avut-o și Revoluția franceză din 1789, datorită acesteia războiul poate fi declarat doar prin decret special al corpului legislativ.

Războaiele purtate de Imperiul lui Napoleon au dus la decăderea reglementărilor umanitare pe timp de război, însă de pe urma acestor războaie, elvețianul Henri Dunant, fiind cuprins de jale, a înaintat propuneri de constituire în fiecare țară a unei Asociații benevole de ajutoare, membrii căreia să fie pregătiți în prealabil în ajutorarea serviciilor medico-militare pe timp de

război. Datorită acestei propuneri Gustave Moynier, președinte al Societății de Stimulare a Valorilor Obștești, la 17 februarie 1863 constituie un comitet care în 1880 obține denumirea de Comitetul Internațional al Crucii Roșii.

Noțiunea și trăsăturile dreptului internațional umanitar. Obiectul dreptului internațional umanitar

DIU reprezintă ansamblul normelor de drept internațional referitoare la protecția în timpul conflictelor armate, a persoanelor afectate de asemenea conflicte și a bunurilor care nu au legătură cu operațiunile militare.

Dreptul internațional umanitar apare totalmente ca un institut al dreptului internațional care are menirea de a diminua nenorocirile provocate de război prin determinarea metodelor și mijloacelor inadmisibile acțiunilor militare și prin protejarea victimelor diferendului armat.

Conflict armat este termenul ce l-a înlocuit pe cel de război, deoarece acesta cuprinde orice situație conflictuală.

Făcând o deosebire între dreptul internațional umanitar și dreptul omului (protecția internațională a drepturilor omului), putem enunța următoarea trăsătura a acestuia:

- DIU se aplică acolo și atunci când drepturile în exercitare ale omului sunt strâmtorate de războaie și reglementează relațiile stat-cetățeni străini.
- Drepturile omului urmează să asigure drepturile persoanelor și să-i apere de perturbațiile sociale în toate timpurile și în mod ideal se legalizează în relațiile dintre stat și cetățeni de origine.

Principalele reglementări ale dreptului internațional umanitar sunt:

- 1864 - Convenția pentru ameliorarea situației militarilor răniți;
- 1906 - Convenția de la Geneva pentru ameliorarea situației răniților și bolnavilor din armatele în campanie;
- 1907 - Convenția de la Haga referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru;
- 1929 - Convenția de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război;
- 1949 - cele 4 Convenții de la Geneva cu privire la protecția victimelor de război;
- 1954 - Convenția de la Haga și Protocolul privind protecția valorilor culturale în caz de conflict armat;
- 1977 - două protocoale adiționale la Convențiile de la Geneva din 1949 referitoare la protecția victimelor conflictelor armate internaționale, respectiv la protecția victimelor conflictelor fără caracter internațional.

Obiectul dreptului internațional umanitar îl constituie relațiile militare și anume asigurarea ca consecințele diferendului armat să nu depășească limitele determinate de necesitatea militară.

GENEZA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR. COMITETUL INTERNAȚIONAL AL CRUCII ROȘII

De la apariția statelor, omenirea a fost preocupată să limiteze prin diferite modalități rigorile războiului și să protejeze victimele acestuia.

Un tânăr om de afaceri elvețian, Henry Dunant, prezent la acest eveniment, constată că mii de soldați răniți sunt abandonati fără îngrijire. Aici se naște ideea formării unei societăți care să contribuie cât mai eficient la protejarea militarilor răniți în conflictele armate. Astfel, în anul 1863, Henry Dunant, împreună cu un mic grup de genevezi, înființează Comitetul Internațional de Ajutorare a Răniților, viitorul **Comitet Internațional al Crucii Roșii**, care va juca un rol hotărâtor în dezvoltarea dreptului internațional umanitar. Aceștia reușesc să convingă guvernul elvețian să organizeze o conferință internațională, în anul 1864, la Geneva, unde au participat 12 state. Această conferință marchează nașterea dreptului internațional umanitar, respectiv adoptarea și semnarea în același an a primei convenții de drept umanitar – „Convenția pentru ameliorarea soartei militarilor răniți din forțele armate în campanie”. Acest tratat de 10 articole răstoarnă convingerea de până atunci că războiul și dreptul sunt două contrarii ireconciliabile și susține, dimpotrivă, că dreptul poate acționa chiar și în război și poate reglementa în unele domenii comportamentul combatanților. De aici înainte, personalul sanitar și religios, ambulanțele, spitalele necesită a fi recunoscute – neutre, protejate și respectate de către beligeranți. De asemenea, răniții și bolnavii vor fi adăpostiți și îngrijiți, indiferent cărui beligerant îi aparțin. Este adoptat și semnul distinctiv, de protecție, al crucii roșii pe fundal alb.

În anul 1899, la prima conferință de pace de la Haga, principiile convenției din 1864 au fost adaptate la războiul maritim, adoptându-se o a doua convenție de drept umanitar, pentru protejarea răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare. Această convenție a fost reafirmată și dezvoltată în anul 1906.

Tot la Haga, în anul 1907, la cea de-a doua conferință de pace, a IV-a convenție definea categoriile de combatanți care au dreptul la statutul de prizonier de război, ce beneficiază de tratament specific pe toată durata captivității lor.

În 1929, la Geneva, sunt dezvoltate și reafirmate primele două convenții (cele din 1864 și din 1907), fiind adoptată o nouă convenție cu privire la tratamentul prizonierilor de război.

Cel de-al Doilea Război Mondial, fundamental deosebit de războaiele precedente prin mutațiile profunde în metodele și mijloacele de luptă, numărul victimelor, a declanșat intense eforturi din partea statelor, din partea CICR în mod deosebit, pentru revizuirea convențiilor umanitare. Astfel, în anul 1949 s-au desfășurat la Geneva lucrările conferinței diplomatice pentru elaborarea convențiilor internaționale destinate să protejeze victimele de război, la care au participat 63 de state. Conferința a avut ca rezultat adoptarea celor 4 convenții care sunt valabile în prezent ca ulterior la ele să adere aproape toate statele. Aceste convenții sunt:

- I. Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie⁴.
- II. Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare⁵.
- III. Convenția privitoare la tratamentul prizonierilor de război⁶.
- IV. Convenția privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război⁷.

După 1949, au avut loc în lume numeroase alte conflicte armate care au demonstrat că instrumentele de protecție a victimelor, îndeosebi populația civilă, nu sunt suficiente. Astfel, a apărut necesitatea elaborării și adoptării unor noi reguli, în conformitate cu realitățile existente. Apoi, în perioada 1974-1977 are loc la Geneva o conferință diplomatică la care s-a discutat despre două proiecte de protocoale adiționale la convențiile de la Geneva din 1949. Cele 102 state reprezentate la această conferință au adoptat:

- Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate internaționale⁸;
- Protocolul adițional II la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate fără caracter internațional⁹.

În prezent, la aceste protocoale adiționale au aderat majoritatea statelor. **Comitetul Internațional al Crucii Roșii** este o organizație umanitară cu

⁴ Convenția I pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, Geneva 12.08.1949.

⁵ Convenția II pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare, Geneva 12.08.1949.

⁶ Convenția III privitoare la tratamentul prizonierilor de război, Geneva 12.08.1949.

⁷ Convenția IV privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război, Geneva 12.08.1949.

⁸ Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate internaționale.

⁹ Protocolul adițional II la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate fără caracter internațional.

sediul în Geneva, organizație care a primit trei premii Nobel pentru Pace. Este o organizație independentă și neutră. Are aproximativ 80 de mii de angajați în peste 80 de țări. Finanțarea acesteia se face în principal prin donații voluntare ale guvernelor și societății Crucii Roșii. Bugetul anual este de aproximativ 1 miliard de franci elvețieni.

Componentele mișcării comune a Crucii Roșii Internaționale și a Semilunii Roșii

- Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR): o instituție umanitară fondată în 1863 în Geneva, Elveția, de către Henry Dunant și Gustave Moynier. Cele 25 de comitete-membre au o autoritate unică sub legea umanitară internațională pentru a proteja viața și demnitatea victimelor conflictelor armate interne și internaționale. CICR a primit Premiul Nobel pentru Pace de trei ori (în 1917, 1944, 1963).
- Federația Internațională a Crucii Roșii și a Societăților Semilunii Roșii (FICR) a fost fondată în 1919 și coordonează astăzi activitățile din 188 de Centre de Cruce Roșie și Semilună Roșie. La nivel Internațional, Federația conduce și organizează în strânsă cooperare cu Societățile Naționale, misiunile de asistență care răspund la situații de urgență de scară largă. Secretariatul Internațional al Federației are baza în Geneva, Elveția. În 1963, Federația (pe atunci cunoscută sub numele de Liga Societăților de Cruce Roșie) a primit Premiul Nobel pentru Pace în comun cu CICR.
- Centre Naționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie există în aproape fiecare țară din lume. În prezent, 188 de Societăți Naționale sunt recunoscute de către CICR și în calitate de membre cu drepturi depline ale Federației. Fiecare entitate lucrează în țara sa de origine în conformitate cu principiile dreptului umanitar internațional și cu statutul Mișcării Internaționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie.

Principii fundamentale

- Umanitate
- Imparțialitate
- Neutralitate

- Independență
- Voluntariat
- Unitate
- Universalitate

Misiuni CICR:

- Acționează pentru a ajuta victimele războiului și ale violenței interne, încercând să asigure punerea în practică a normelor umanitare care restrâng violența armată".
- Conduce și coordonează activitățile internaționale de asistență desfășurate de către Mișcare în situații de conflict.
- Depune eforturi pentru prevenirea suferinței, prin promovarea și consolidarea Dreptului umanitar și a principiilor umanitare universale.
- Acționează mai întâi în favoarea militarilor răniți, bolnavilor, naufragiaților și a prizonierilor de război, străduindu-se să le îmbunătățească condițiile de viață din momentul capturării și până la eliberare.
- Acționează în favoarea populației civile aflate pe teritoriul inamic sau sub regim de ocupație.
- Căutarea celor dispăruți în urma evenimentelor.
- Poate fi chemat în sprijinul populației civile înfometate din cauza războiului.

Sarcini în timp de pace, conform Strategiei 2020:

- Pregătirea către dezastre.
- Reacția la dezastre.
- Sănătatea și acordarea primului ajutor.
- Promovarea valorilor umanitare.

În conformitate cu informațiile prezente pe site-ul oficial al Crucii Roșii din Republica Moldova, istoria Crucii Roșii din Moldova este strâns legată de istoria țării. Iată de ce Societatea de Cruce Roșie din Moldova, ca asociație obștească cu statut legal, s-a creat cu mult mai târziu de la apariția primelor Societăți (1864).

Cu toate acestea, organizații teritoriale (filiale) au activat pe teritoriul actual al Republicii Moldova în cadrul altor Societăți naționale ce activau aici, fie Societatea de Cruce Roșie din România, Rusia ori Ucraina. Ca Societate națională, Crucea Roșie din Moldova a fost creată odată cu formarea RSSM și a activat în cadrul Uniunii Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie a fostei URSS până în anul 1991, când la Congresul al XIV-lea al Societății s-a hotărât de a nu mai participa la Congresul Crucii Roșii Sovietice, ci doar de a delega observatori.

La data de 1 decembrie 1992, în baza art. 26 al Primei Convenții de la Geneva, Societatea de Cruce Roșie din Moldova a fost recunoscută prin Decret

Prezidențial ca o organizație obștească autonomă care își desfășoară activitatea pe baza Principiilor Fundamentale de care se conduce Mișcarea Internațională de Cruce Roșie și Semilună Roșie.

Această dată însă nu reprezintă data fondării Crucii Roșii din Moldova, ci o nouă pagină în istoria sa de zeci de ani.

Pe parcursul întregii sale istorii, Crucea Roșie din Moldova a desfășurat o amplă activitate orientată spre ușurarea suferințelor umane, victime ale războaielor, calamităților naturale și sociale.

Având o structură bine organizată, Crucea Roșie era prezentă în orice localitate din țară, în majoritatea organizațiilor, instituțiilor.

Acest lucru i-a permis, în funcție de necesitățile țării, să se implice în soluționarea ori diminuarea problemelor existente. Dacă în urmă cu un secol organizația derula campanii de combatere a malariei și tifosului, astăzi Crucea Roșie activează în domeniul prevenirii și combaterii HIV/SIDA, TB și gripei aviare, implicându-se de fiecare dată în problemele prioritare de sănătate publică.

La data de 12.11.99 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova Nr.673-XIV cu privire la folosirea și protecția emblemei Crucii Roșii¹⁰.

La 10 mai 2001, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind Societatea de Cruce Roșie din Moldova, care a intrat în vigoare la 30 iunie 2001 (Vezi Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 64-66/463 din 22.06.2001.)¹¹.

La 24 octombrie 2001, Societatea de Cruce Roșie din Republica Moldova a fost recunoscută de către Comitetul Internațional al Crucii Roșii ca membru cu drepturi depline în cadrul Mișcării Internaționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie, iar la 7 noiembrie a devenit și membru al Federației Internaționale a Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie. Acest eveniment istoric a deschis noi perspective de dezvoltare pentru Societate și a impus mari responsabilități în activitatea sa.

În zilele noastre, participând la imunizarea în masă a populației contra rujeolei și rubeolei, la măsuri de prevenire a gripei aviare, HIV/ SIDA etc., ajutorând sinistrații catastrofelor cu caracter natural sau tehnogen, la îngrijirea bolnavilor la domiciliu, la promovarea donării de sânge, la promovarea valorilor general umane etc., Crucea Roșie din Moldova realizează ideea ce a stat la originile Crucii Roșii – protejarea demnității umane.

Societatea de Cruce Roșie din Moldova¹² este o organizație de binefacere,

¹⁰ Legea Republicii Moldova Nr.673-XIV din 12.11.1999 cu privire la folosirea și protecția emblemei Crucii Roșii.

¹¹ Legea privind Societatea de Cruce Roșie din Moldova nr. 139, adoptată la 10.05.2001, Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 64-66/463 din 22.06.2001.

¹² <http://redcross.md/ro/cine-suntem/crucea-rosie-din-moldova/istoria-crucii-rosii-din-moldova>

membru al Mișcării Internaționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie, care întrunește 20 de filiale, 504 organizații primare și 280 729 de membri.

Prin acțiune unitară, Crucea Roșie din Republica Moldova se adaptează schimbărilor dinamice din cadrul societății pentru a putea sprijini comunitățile să facă față situațiilor de criză și suferinței umane.

Societatea de Cruce Roșie din Moldova, organizație non-guvernamentală, apolitică, auxiliară autorităților publice în domeniul umanitar, are misiunea de a preveni și alina suferința umană în orice împrejurare, fără nicio discriminare și cu totală imparțialitate, în strictă concordanță cu Principiile Fundamentale ale Mișcării Internaționale a Crucii Roșii și Semilunii Roșii și cu Legea Republicii Moldova Nr. 139-XV din 10.05.2001 „Cu privire la Societatea de Cruce Roșie din Moldova”.

În concluzie, putem afirma că cele mai importante reguli au fost adoptate în perioada postbelică, dreptul internațional umanitar înregistrând un progres clar în raport cu normele anterioare. Totuși, nu putem discuta despre un real progres în raport cu realitățile prezente, cu faptul că există încă diferite categorii de potențiale victime de război, că dreptul internațional umanitar are un caracter lacunar. Mai mult decât atât, în conflictele armate din ultima perioadă (Gulful Persic, fosta Iugoslavie, Afganistan, Siria, din unele foste state sovietice) s-a constatat o imperfecțiune a modalităților de tragere la răspundere a celor vinovați. Statele, CICR sunt preocupate în continuare de reglementarea situațiilor neacoperite prin instrumentele aplicabile în prezent și fac eforturi mari pentru ca dreptul umanitar să reprezinte realmente un mijloc de protecție a tuturor victimelor.

Acțiunea Internațională Împotriva Foamei

O altă organizație internațională este Acțiunea contra Foamei. Această organizație are ca scop ameliorarea foamei mondiale, nutriția și sănătatea, apa și salubritatea, precum și securitatea alimentară. Grupul cuprinde mai mult de 5 milioane de oameni și are ca prim obiectiv situațiile urgente de război, conflictele și dezastrelor naturale. Serviciile organizației includ mai mult de 40 de state.

Acțiunea contra Foamei a apărut în 1979, fiind fondată de un grup de medici francezi, oameni de știință și scriitori. Primul om care și-a oferit serviciile de caritate prin această organizație a fost câștigătorul Premiului Nobel, fizicianul Alfred Kastler.

La început Acțiunea contra Foamei a oferit asistență refugiaților afgani din Pakistan, comunităților din Uganda lovite de foamete și refugiaților din Cambodgia, Thailanda. S-a extins pentru a răspunde preocupărilor umanitare suplimentare în Africa, Orientul Mijlociu, Asia de Sud-Est, în Balcani și în alte părți în timpul anilor 1980-1990. Acțiunea Comitetului Științific Împotriva Foamei a fost pionieră în inventarea formulei laptelui terapeutic, folosit

acum de către toate organizațiile majore de ajutor umanitar pentru a trata malnutriția acută. Ca urmare, rata mortalității la nivel mondial a copiilor grav subnutriți, sub vârsta de 5 ani a fost redusă de la 25% la 5%.

Acțiunea contra Foamei din Statele Unite ale Americii a fost înființată în 1985 și a devenit primul membru a ceea ce este acum Acțiunea Internațională Împotriva Foamei. Acțiunea Internațională Împotriva Foamei are în prezent sedii în 5 țări – Franța, Spania, SUA, Canada și Marea Britanie. Politicile grupului includ: independență, imparțialitate, nediscriminare, acces liber și direct la victime, profesionalism și transparență.

Organizația funcționează în centre de rănire, distribuie alimente și oferă facilități ca apă și canalizare. Grupul oferă, de asemenea, cursuri de formare în nutriție, apă și canalizare, securitate alimentară și îngrijire a sănătății. Acțiunea Internațională Împotriva Foamei utilizează experți și personal local în dezvoltarea programelor.

Acțiunea Internațională Împotriva Foamei stabilește centre de hrănire în încercarea de a hrăni copiii subnutriți. Organizația intenționează să controleze și să prevină subnutriția prin monitorizarea creșterii copilului, studii nutriționale și educarea publicului.

Grupul oferă, de asemenea, acces la apă potabilă prin forarea de puțuri căutând izvoare și instalează sisteme de apă. Membrii comunităților locale beneficiază de formare ca un efort de a menține echipamentele și de a lucra cu populațiile locale cu privire la problemele de apă potabilă.

Organizația distribuie semințe, unelte și desfășoară programe de formare în activități generatoare de venit cum ar fi grădinaritul, creșterea animalelor, conservarea produselor alimentare ca un efort de a îmbunătăți securitatea alimentară.

Organizația stabilește, de asemenea, centre de sănătate a mamei și copilului pentru a oferi imunizare și îngrijire pre- și postnatală. Programele de sănătate publică includ formarea personalului medical, monitorizarea și controlul epidemiilor precum și clinici de reabilitare.

Médecins Sans Frontières (MSF), înființată în anul 1971 cu sediul la Geneva, cunoscută și sub numele de **Medicii fără Frontiere (MFF)**, este o organizație non-guvernamentală umanitară internațională (ONG) cunoscută cel mai bine pentru proiectele sale din regiunile sfâșiate de război și țările în curs de dezvoltare afectate de boli endemice. În 2015, peste 30.000 de colaboratori – în special medici locali, asistente medicale și alți profesioniști din domeniul medical, experți în logistică, ingineri și administratori de apă și salubritate – au acordat asistență medicală în peste 70 de țări. Marea majoritate a personalului sunt voluntari. Contribuțiile donatorilor privați formează circa 90% din finanțarea organizației, în timp ce contribuțiile corporațiilor oferă restul, acordând MSF un buget anual de aproximativ 1,63 miliarde USD.

BELIGERANȚA

Războiul în dreptul internațional contemporan – scurtă analiză a încercărilor de limitare și reglementare actuală

Dreptul de a recurge la război pentru soluționarea conflictelor interstatale a fost vectorul principal al dreptului internațional până la jumătatea sec. al XIX-lea, când încep să se contureze principiile fundamentale de drept internațional. Încercări de limitare a recurgerii la forță și de soluționare pașnică a diferendelor au apărut din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, dar fără prea mari influențe în practica relațiilor dintre state. Acțiuni mai clare privind ilegalizarea războiului au loc abia în perioada interbelică, pentru că Primul Război Mondial, cu consecințele sale catastrofale, a avut ca efect schimbarea radicală a viziunii statelor privind dreptul de a recurge la război. Astfel, în anul 1923, Tratatul de asistență mutuală elaborat de Comisia a treia a Adunării Ligii Națiunilor a calificat războiul de agresiune ca fiind o crimă internațională. De asemenea, Adunarea Ligii Națiunilor adoptă un Protocol pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale, declarând războiul de agresiune ca o crimă internațională. În anul 1927, într-o Declarație a Adunării Ligii Națiunilor se preciza că „*orice război de agresiune este și rămâne interzis ... toate statele membre sunt obligate să se conformeze acestei Declarații*”.

Un moment crucial în evoluția dreptului internațional constituie semnarea la 27 august 1928 a „*Tratatului general de renunțare la război*”, tratat care condamnă războiul, cerând statelor să apeleze numai la modalități pașnice de rezolvare a diferendelor. Cu alte cuvinte, războiul de agresiune este scos în afara legii, iar dreptul internațional nu mai recunoaște decât o *singură situație legală – starea de pace*. Totuși, după intrarea în vigoare a tratatului, războiul mai rămâne posibil în caz de legitimă apărare, pentru a face față obligațiilor cuprinse în Pactul Societăților Națiunilor și în caz de rupere a angajamentelor de către unul sau mai multe state semnatare. După cel de-al Doilea Război Mondial, obiectivul fundamental al statelor devine excluderea definitivă a războiului din viața internațională. Astfel, Carta ONU stabilește obligația statelor în „*abținere în relațiile sale internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite*”. Acest principiu a fost reluat ulterior în numeroase documente internaționale, reafirmat și dezvoltat. Carta ONU, în același timp, permite folosirea forței armate pentru exercitarea dreptului la legitimă apărare individuală sau colectivă, pentru sancționarea unui agresor și pentru

exercitarea dreptului la autodeterminare.

În concluzie, reglementarea internațională actuală interzice războiul de agresiune în mod expres, considerându-l ca cea mai gravă crimă internațională, implicând o încălcare flagrantă a principiilor și scopurilor de bază ale Cartei ONU. Prima consecință este aceea că statele nu mai sunt în drept de a beneficia de „jus ad bellum” (dreptul de a face război) și nici de „facultasbellandi” (calitatea de beligerant), pentru că cel care recurge primul la forță armată va fi considerat agresor, dar nu beligerant. Astfel, chiar noțiunea „război” este din ce în ce mai rar utilizată în dreptul internațional, înlocuindu-se cu noțiunea de „conflict armat”. După 1945, în convențiile adoptate se folosește această noțiune care răspunde mai bine realităților contemporane și normelor juridice internaționale în domeniu, având în vedere că violența se manifestă încă între relațiile dintre state.

Conflictele armate internaționale: definiție, tipuri, codificare

În convențiile adoptate după 1945, conflictul armat internațional este definit ca o formă de luptă armată dintre două subiecte cu personalitate internațională, care nu implică recunoașterea formală de către beligeranți. Reieșind din cele expuse, conflictele armate internaționale pot fi clasificate în următoarele tipuri:

- conflicte interstatale declanșate printr-o declarație de război sau ultimatum;
- conflicte armate dintre două sau mai multe state, chiar dacă starea de război nu este recunoscută de unul din ele;
- rezistența mișcărilor organizate în situații de ocupație totală sau parțială a teritoriului unui stat;
- lupte armate duse de entități nestatale;
- războaie de eliberare națională duse de mișcări de eliberare împotriva dominațiilor coloniale;
- lupta popoarelor aflate sub regim de ocupație împotriva puterii ocupante;
- lupte duse de populațiile majoritare dintr-un stat împotriva regimurilor rasiste.

O situație specială o reprezintă luptele desfășurate la inițiativa Consiliului de Securitate a ONU împotriva unui stat agresor.

Conflictele armate fără caracter internațional, conflictele armate destrucurante, tulburările interne: definiție, codificare, scurtă caracterizare

Conflictul armat fără caracter internațional. Deși este la fel de vechi ca și conflictul internațional, conflictul armat fără caracter internațional nu a fost reglementat decât la jumătatea secolului al XX-lea. Astfel, o primă reglementare întâlnim în articolul 3 comun celor patru convenții umanitare

de la Geneva din 1949, în accepțiunea căruia erau cuprinse războaiele civile, războaiele religioase, războaiele pentru schimbarea regimului politic dintr-o țară, războaiele de secesiune etc.

Extinzând protecția și asupra victimelor din aceste conflicte, dreptul internațional umanitar, prin Protocolul adițional II, adoptat la Geneva în anul 1977, definește în articolele 1 și 2 conflictul armat fără caracter internațional ca fiind conflictul care „*se desfășoară pe teritoriul unui stat între forțele sale armate și forțe armate dizidente sau grupuri organizate care, sub comanda unui comandament responsabil exercită pe o parte a teritoriului său un control care să le permită să ducă operațiuni armate continue și concertate și să aplice acest protocol*”.

Concluzionând, putem spune că numai conflictele armate internaționale și cele fără caracter internațional formează obiectul dreptului internațional umanitar. Există și alte forme de violență, ***denumite tensiuni interne sau tulburări interne***, dar *acestea nu fac obiectul dreptului internațional umanitar*. Asemenea acte intră sub incidența convențiilor referitoare la drepturile omului și, bineînțeles, sub reglementările dreptului intern al statului pe teritoriul căruia au loc.

O situație particulară deosebit de periculoasă apărută în ultimii ani și care nu este încă reglementată de dreptul internațional umanitar sunt ***conflictele armate de destructurare***. Ele se derulează pe teritoriul unui stat în care autoritatea publică nu mai este capabilă să asigure respectarea dreptului umanitar sau chiar nu mai există autoritate publică.

Începerea ostilităților și instituirea stării de război

Războiul terestru

Inițierea unui diferend militar interstatal trebuie să treacă anumite proceduri, să îmbrace în prealabil o formă strict stabilită de normele dreptului internațional.

În această ordine de idei, Convenția de la Haga din 18 octombrie 1907¹³ „cu privire la începerea ostilităților” stabilește că „puterile contractante recunosc că ostilitățile între ele nu trebuie să înceapă decât cu un avertisment prealabil, ce va avea fie forma unei declarații de război motivată, fie pe cea a unui ultimatum cu declarația de război condiționată”. Acestea din urmă reprezintă cele două forme reglementate de dreptul internațional în care se realizează avertismentul prealabil în privința începerii acțiunilor militare.

Starea de beligeranță dintre părțile conflictului armat presupune:

- ruperea sau suspendarea firească și totală a relațiilor diplomatice și consulare, care duc după sine retragerea atât a agenților diplomatici cât și a consulilor;

¹³ Convenția de la Haga din 18 octombrie 1907.

- afectarea acordurilor și tratatelor internaționale încheiate între părțile intrate în conflict, a căror aplicare ori e anulată, ori se suspendă și toate acestea fără a produce careva efecte negative asupra tratatelor organizațiilor internaționale sau a acelor de drept umanitar;
- lovirea proprietății statului inamic (depozitele de arme, mijloace de transport și orice altă proprietate a statului ce servește operațiunilor de război).

Potrivit Convenției de la Haga din 1907 se interzice atacarea sau bombardarea, prin orice fel de mijloace, a orașelor, satelor, locuințelor ș.a., care nu sunt apărate. Clădirile destinate cultelor, artelor, științelor, spitalelor trebuie cruțate dacă nu sunt folosite și pentru scopuri militare.

Protocolul din 1977 stabilește că atacurile trebuie strict limitate la obiectivele militare. Se interzice atacul localităților neapărate, zonelor demilitarizate. Se prevăd reguli de ocrotire a populației civile, bunurilor necesare supraviețuirii acesteia, bunurilor culturale ș.a.

Persoane autorizate să comită acte de ostilitate

Convenția de la Haga din 1907 atribuie statut de combatant:

- Armatei;
- Milițiilor și corpurilor de voluntari, care îndeplinesc următoarele condiții:
 1. să aibă un conducător responsabil pentru cei din subordine;
 2. să aibă un semn distinctiv și fix ce poate fi recunoscut de la distanță;
 3. să poarte armele pe față;
 4. să respecte legile și obiceiurile războiului.

În calitate de combatanți sunt recunoscute persoanele care la apropierea inamicului pun spontan mâna pe arme pentru a respinge invazia fără a avea timp de a se organiza în forțe armate regulate. Acest statut li se acordă doar dacă acestea respectau condițiile specificate anterior ce urmau să fie respectate de către toți combatanții.

Mercenarii. Potrivit art. 47 din Protocolul din 1977, mercenari sunt persoanele:

- care sunt special recrutate în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat;
- care iau parte direct la ostilități în vederea obținerii unui avantaj personal și care este efectiv promis de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerare superioară aceleia promise sau plătite combatanților, având un grad și o funcție analogică în forțele armate ale acestei părți;
- care nu sunt membri ai forțelor militare ale unei părți din conflict.

Spionii. Potrivit Convenției de la Haga, spioni pot fi considerați: indivizii

care, lucrând pe ascuns sau sub pretexte mincinoase, adună ori încearcă să adune informații în zone de operații ale unui stat beligerant cu intenția de a le comunica părții adverse. Conform acestei definiții activitatea de spionaj poate fi caracterizată prin prezența următoarelor trei elemente:

- clandestinitatea;
- pretextul fals;
- intenția de a comunica informațiile acumulate părții inamice.

Activitatea de spionaj efectuată în timpul acțiunilor militare de către civili nu are ca efect recunoașterea acestora drept combatanți sau mai mult ca atât oferirea statutului de prizonier de război. Persoana antrenată în asemenea activitate poate fi arestată, anchetată, dar cu respectarea normelor ce țin de domeniul drepturilor omului.

Mijloace și metode de război interzise

Regulamentul de la Haga din 1907 interzice: utilizarea de otrăvă sau arme otrăvite; uciderea sau rănirea unui inamic care s-a predat depunând armele sau care nu mai are arme pentru a se apăra; declarația că nimeni nu va fi cruțat, utilizarea incorectă a unui steag de armistițiu ș.a.

Protocolul din 1977 interzice folosirea metodelor și mijloacelor de luptă destinate să producă efecte dăunătoare larg răspândite și de lungă durată sau grave pentru mediul înconjurător.

Armele interzise

Principiul invocat este acela că armele, proiectilele, materialele sau metodele de luptă de natură să producă un rău superfluu (de prisos) sau suferințe inutile ori excesive, respectiv care lovesc fără discriminare, trebuie interzise. Este vorba, mai ales, despre armele de distrugere în masă:

- **Folosirea armelor nucleare** (care au un efect nediscriminatoriu absolut între obiective militare și civile, între combatanți și necombatanți, între părțile în conflict și terți) a fost declarată ca fiind o încălcare a Cartei ONU, iar cel care le folosește ca acționând contra legilor umanității și comițând o crimă împotriva umanității.
- **Folosirea armelor biologice** este prohibită prin Convenția din 1972 privind interzicerea perfecționării, producerii și stocării armelor biologice.
- **Folosirea armelor chimice** este prohibită prin Convenția din 1993 privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora.
- **Folosirea armelor incendiare** este limitată prin Convenția din 1981 privind interzicerea sau restricții referitoare la utilizarea anumitor arme convenționale care pot fi considerate ca având efecte excesiv de dăunătoare sau ca producând efecte nediscriminatorii.

- **Folosirea minelor antipersonal** este prohibită prin Convenția din 1997 privind interzicerea folosirii, stocării, producerii și transferului minelor antipersonal și distrugerea acestora.

Ocupațiunea militară

Ocupațiunea militară reprezintă invadarea armată a unui teritoriu și punerea lui sub regim de ocupație, în scopul de a exercita efectiv asupra lui o autoritate temporară.

Ocupațiunea se caracterizează prin păstrarea structurilor statale ale țării învinse și prin continuarea acțiunilor militare împotriva statului ocupat. Total deosebită de ocupațiune, cucerirea atrage după sine încetarea nemijlocită și a acțiunilor militare din partea celor învinși.

Regimul de ocupație militară se caracterizează prin 6 trăsături:

- Ocupația teritoriului nu generează transmiterea suveranității – aceasta presupune că ocupația militară nu constituie o anexare, legile statului ocupat continuă să fie aplicate în teritoriu, guvernul statului învins retras peste hotare reprezintă acolo acest stat.
- Statul ocupant trebuie să respecte drepturile persoanelor existente până la ocupație în teritoriul cotoplit – specificul fenomenelor este de așa natură încât statul ocupant este obligat să aplice în teritoriile administrate nu numai prevederile tratatelor din domeniul protecției drepturilor omului la care el este parte, dar și a celor la care este parte statul ocupat.
- Statul învingător trebuie să respecte cu anumite excepții legile statului învins – ocupantul nu are dreptul să modifice legislația în vigoare cu excepția cazurilor generate de necesitatea militară sau de menținerea ordinii publice, totodată are dreptul să întreprindă măsuri și să elaboreze dispoziții pentru:
 1. a asigura aprovizionarea teritoriului ocupat cu produse alimentare;
 2. a asigura ordinea în teritoriul ocupat;
 3. a proteja valorile culturale;
 4. a reglementa problemele din domeniul arendării imobilelor.
- Statul ocupant este obligat să respecte devotamentul, fidelitatea și apartenența populației din teritoriile ocupate – aceasta presupune că statul ocupant nu are dreptul să folosească populația teritoriilor ocupate în scopuri militare sau să recurgă la deportarea sau expulzarea lor.
- Statul ocupant trebuie să respecte proprietatea privată și cea publică din teritoriul ocupat.
- Măsurile întreprinse de statul ocupant încetează odată cu sfârșitul ocupației – sancțiunile aplicate de către statul ocupant precum și

masurile administrative au un caracter temporar, ele urmând a fi anulate după eliberarea teritoriului.

Războiul naval

Procesul de umanizare a războiului naval a început în sec. al XVIII-lea, însă factorul ce a jucat rolul de catalizator în reglementarea războiului naval l-a constituit ciocnirea dintre flota italiană și cea austriacă lângă Coasta Dalmațiană la 20 iulie 1866.

În 1909, la Londra, în cadrul Conferinței Internaționale, a fost adoptată „Declarația cu privire la dreptul de război maritim” care însă nu a fost ratificată de niciun stat, deși prevederile ei au dus la dezvoltarea de mai departe a normelor ce țin de războiul naval.

La 22 aprilie 1922, la Washington, a fost adoptat Tratatul care interzicea atacarea navelor comerciale de către submarine, impunând acestora din urmă respectarea anumitor norme. Aceste reglementări au fost reconfirmate în Tratatul „cu privire la limitarea și reducerea armamentelor navale” adoptat în 1930, în cadrul Conferinței Internaționale de la Londra, precum și în textul Protocolului de la Londra din 1936 „cu privire la regulile referitoare la submarinul de război”.

Mijloace și metode de război naval

Prin mijloace de război naval înțelegem armele sau sistemul de arme folosite de către părțile beligerante pentru a exercita una asupra alteia acte de violență. Vorbind de mijloacele navale de război avem în vedere navele de război (de suprafață și submarinele), munițiile și armamentul caracteristic acestui tip de conflagrație.

Navele se împart în:

- nave civile;
- nave militare.

Institutul de Drept Internațional de la Oxford, la 9 august 1913, a adoptat „Legile războiului maritim în lupta dintre beligeranți”¹⁴. În acest document se spune că fac parte din forțele armate ale unui stat beligerant și sunt supuse legilor războiului pe mare:

- toate bastimentele (navă de război) aparținând statului, sub conducerea unui comandament militar și deservit de un echipaj militar, și acestea poartă cu autorizație flamura (steag) marinei militare;
- navele transformate de către state în bastimente de război.

Navelor comerciale înarmate li se recunoaște calitatea de *navă de război* doar în cazurile în care „populația teritoriului neocupat, care la apropierea inamicului se înarmează spontan pentru a lupta, fără să aibă timp să le

¹⁴ „Legile războiului maritim în lupta dintre beligeranți”, 9 august 1913, Institutul de Drept Internațional de la Oxford.

transforme în nave de război, va fi considerată ca beligerantă dacă acționează deschis cu respectarea legilor și obiceiurilor de război”.

O unică definiție a noțiunii de „navă de război” e dată de Convenția ONU „cu privire la dreptul mării” din 1982 de la Montego Bay¹⁵, în care se spune că: prin navă de război se înțelege orice navă care face parte din forțele armate ale unui stat și poartă mărcile exterioare distinctive ale navelor militare ale națiunii sale, care este plasată sub comandamentul unui ofițer al forțelor armate al acestui stat, al cărui nume este fixat în lista ofițerilor marinei militare, și al cărui echipaj este supus regulilor disciplinei militare.

Se numesc vase de război toate corpurile plutitoare de orice natură înscrise în registrele marinei de război a diferitor state.

Încorporarea navelor comerciale în forțele marinei militare a generat apariția unor probleme în dreptul conflictelor armate. Astfel, pentru prima dată problema a fost examinată și discutată la Conferința de la Haga din 1907, care a încercat să se pronunțe prin adoptarea Convenției (IV) care determină condițiile ce trebuie să le îndeplinească o navă pentru a fi recunoscută în calitate de „combatant”, și la acestea se referă:

- portul semnelor exterioare deosebitoare ale navelor de război de aceeași naționalitate;
- figurarea numelui comandantului în lista ofițerilor marinei militare;
- respectarea în timpul operațiunilor militare a legilor și obiceiurilor de război;
- supunerea echipajului regulilor de disciplină militară;
- menționarea transformării vaselor de comerț în vase militare în lista bastimentelor de război ale flotei militare.
- transformările respective să aibă loc în apele maritime interne sau teritoriale ale părților beligerante;
- înarmarea adecvată a navei de comerț transformată în bastiment de luptă;

Uneori înarmarea navelor comerciale nu are ca rezultat schimbarea statutului acesteia, momentul fiind necesar doar din considerente de autoapărare.

Părțile beligerante încadrate în războiul naval trebuie să folosească doar mijloace și metode de luptă permise, printre acestea fiind:

- lupta dintre navele și aeronavele militare;
- instituirea zonelor de război;
- instituirea zonelor de securitate;
- minarea porturilor și a apelor teritoriale ale adversarului (doar cu condiția utilizării dispozitivelor de neutralizare și cu marcarea zonelor minate);

¹⁵ Convenția ONU „cu privire la dreptul mării” din 1982, de la Montego Bay.

- bombardamentele și atacurile maritime (cu excepția cazurilor când acestea pot afecta populația civilă și obiectivele cu caracter civil);
- blocarea coastelor inamice (ea este considerată ilegală, cu excepția cazurilor în care este autorizată de către Consiliul de Securitate al ONU).

Prizele maritime

Acțiunea prin care autoritățile unei puteri beligerante pun în timp de război, în vederea unei confiscări, stăpânire pe un vas de comerț sau pe încărcătura lui, se numește captură. Vasele sau părțile de vase, încărcăturile sau părțile de încărcături capturate se numesc prize maritime.

După cum s-a menționat, priza sau captura maritimă de război este actul militar prin care comandantul unui vas de război pune stăpânire pe o navă de comerț inamică, exercitându-și autoritatea asupra comandantului vasului acaparat, cu dispunerea de a folosi încărcătura, echipajul și nava după toate normele războiului maritim(e) recunoscute de dreptul internațional umanitar.

Dreptul de a săvârși capturi se naște pentru beligeranți în momentul declarării războiului, sau în lipsa unei declarații de război în momentul începerii stării de război și se suspendă ori se stinge în momentul încetării convenționale a ostilităților fie prin armistițiu, afară de clauza contrară, fie prin încheiere de pace. Orice captură operată înainte de începerea războiului cu statul respectiv, în timpul armistițiului, sau după încetarea convențională a ostilităților este nulă și obligă pe captor la despăgubiri către cei vătămați. Constatarea nulității se va face de instanțele de prize maritime; cererile de despăgubiri se vor adresa instanțelor de drept comun și se vor susține ca orice reclamație similară. Convenția IV de la Haga din 1907 precizează că este de dorit să-i fie permis să iasă liber sau după un termen de favoare suficient din portul statului beligerant următoarelor nave de comerț inamice:

- care pătrund în portul adversarului fără a fi luat cunoștință de existența stării de război;
- care din cauza relei stări a mării nu a părăsit portul în termenul de indult.

Regula dată se aplică și asupra corăbiilor inamice întâlnite în marea liberă necunoscând starea de război.

Însă această regulă nu se aplică asupra:

- navelor unui serviciu public al statului inamic;
- navelor a căror construcție indică în mod clar că ar putea fi transformate în nave de război.

Comandanții de pe navele de război au următoarele drepturi:

- să pună stăpânire pe orice navă de război sub pavilion inamic sau să o distrugă;
- să ia ca pradă de război navele inamice a căror construcție indică

că ar fi destinate transformării în nave de război sau servicii în flota auxiliară;

- să supună capturii navele de comerț care nu se supun vizitei și refuză cererea de a prezenta documentele de bord complete și intacte.

În iunie 1994 au intrat în vigoare instrucțiunile de la San-Remo „cu privire la dreptul internațional aplicat în privința conflictelor militare maritime”. Documentul instituie un șir de reglementări privind regimul prizelor maritime care protejează vasele inamicului:

- vasele-spital și navele destinate serviciului de coastă de salvare;
- alte nave sanitare pentru perioada în care la bordul lor se află răniți, bolnavi și naufragiați;
- navele protejate conform înțelegerilor bilaterale dintre părți, aici fiind incluse navele ce transportă prizonierii de război, îndeplinesc misiuni umanitare sau de ajutorare a populației civile, navele ce transportă valori culturale, care îndeplinesc anumite misiuni științifice sau religioase.

Dar și aceste vase beneficiază de inviolabilitate dacă:

- sunt folosite cu bună credință conform destinației;
- nu săvârșesc acțiuni ce ar produce daune inamicului;
- se supun cerințelor de control și identificare;
- nu împiedică în mod intenționat deplasarea combatanților și se supun ordinelor de oprire sau oferire a trecerii.

Pot fi supuse prizei și navele statelor neutre în următoarele cazuri:

- dacă sunt temeieri de a considera că transportă obiecte de contrabandă sau că violează blocada și dacă după ce au fost avertizate intenționat refuză să se oprească sau se opun vizitei.
- dacă participă la acțiuni militare de partea inamicului;
- activează în calitate de vase auxiliare în forțele armate maritime ale inamicului s.a.

Distrugerea pe mare a navelor inamice sau a celor aparținând țărilor neutre care transportă pasageri civili este interzisă și în scopul asigurării securității pasagerilor, aceste nave trebuie să fie îndreptate spre raioane sau în porturi unde să se încheie actul de captură.

Războiul aerian și extraatmosferic

Războiul aerian este mai puțin reglementat de dreptul conflictelor armate, aceasta datorându-se unui șir de cauze obiective și subiective. Printre cele obiective sunt: apariția avionului în teatrul de război abia la începutul sec. al XX-lea; dezvoltarea rapidă complică orice reglementare; imposibilitatea de a efectua din aer delimitarea dintre obiectivele civile și militare. La cauzele subiective se referă: respingerea de către statele cu o aviație puternică a oricăror reguli de război aerian.

Prima încercare de a reglementa războiul aerian a fost făcută în cadrul Conferinței de la Haga, din 1899, cu adoptarea declarației „cu privire la interzicerea pe o perioadă de 5 ani a lansării de proiectile și explozive din baloane și alte noi mijloace de aceeași natură”.

Problema războiului aerian a fost reluată la 4 februarie 1922, la Conferința de la Washington, adoptându-se o rezoluție în privința constituirii unei comisii de juriști ce urma să elaboreze un regulament aerian. Comisia a activat la Haga între 1922 și 1923, elaborând un proiect de reguli ale războiului aerian, însă care nu a fost acceptat de către Conferința de la Washington.

Mai târziu, prevederile acestei comisii au fost reluate, fiind elaborată o rezoluție care condamna bombardamentul din aer al populației și al obiectivelor civile, adoptată de Adunarea Ligii Națiunilor la 30 septembrie 1938¹⁶.

Toate încercările de a reglementa războiul aerian au fost ignorate, mai ales în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când părțile beligerante au folosit aviația militară pentru a lovi fără discriminare populația și obiectivele civile. Astfel problema războiului aerian până în prezent nu are o reglementare adecvată, ci doar este prezentată prin documentele unor reglementări fragmentare.

Războiul extraatmosferic, de asemenea, are o mare lipsă de reglementări. În prezent nu există nicio organizație cosmică internațională care să reglementeze și să favorizeze colaborarea dintre state în ceea ce privește valorificarea spațiului extraatmosferic. În acest domeniu însă activează un șir de organizații regionale, reprezentând doar statele ce dispun de finanțe și potențial tehnico-științific adecvat.

Pentru a menține pacea și colaborarea internațională în ceea ce privește activitatea cosmică, a fost semnat un Tratat la Moscova, la 5 august 1963, „cu privire la interzicerea experiențelor cu arme nucleare în atmosfera spațiului cosmic și sub apă”¹⁷, interzicând și efectuarea de experimente nucleare în spațiul extraatmosferic.

Diferitele reglementări interziceau ca Luna și celelalte corpuri cerești să fie folosite în alte scopuri decât cele pașnice, precum și plasarea pe orbita sau suprafața lor a armelor nucleare.

În 1996, Adunarea ONU s-a pronunțat pozitiv asupra Declarației „cu privire la colaborarea internațională în domeniul cercetării și folosirii spațiului extraatmosferic în interesul tuturor statelor lumii”. Acest document este considerat ca fiind un început în constituirea unei organizații cosmice internaționale.

¹⁶ Adunarea Ligii Națiunilor la 30 septembrie 1938, rezoluție care condamna bombardamentul din aer al populației și al obiectivelor civile.

¹⁷ Tratat de la Moscova, 5 august 1963, „cu privire la interzicerea experiențelor cu arme nucleare în atmosfera spațiului cosmic și sub apă”.

Statutul combatantului ca reglementare în dreptul internațional umanitar

Combatanții sunt acele persoane care participă la ostilități având dreptul să comită acte de violență, respectiv pot fi supuși ostilităților adversarului și beneficiază de statutul de prizonier de război. Inițial, categoria respectivă de persoane sau mai bine spus protecția lor a fost stabilită de dreptul de la Haga. În conformitate cu Regulamentul, anexă la Convenția a IV-a de la Haga din 1907, de statut de combatant și tratare în calitate de prizonieri de război beneficiau:

- militarii din armatele regulate;
- membrii milițiilor și corpurilor de voluntari care îndeplinesc următoarele condiții:
 - să aibă un șef care să răspundă pentru subordonații săi;
 - să aibă un semn distinctiv care să fie fix și să poată fi recunoscut de la distanță;
 - să poarte armele la vedere;
 - să respecte legile și obiceiurile războiului.
- populația civilă aflată pe un areal neocupat. Astfel, ultimele două condiții sunt suficiente dacă s-au înarmat în mod spontan la apropierea inamicului, fără să fi avut timp să se organizeze.

După cel de-al Doilea Război Mondial, prin adoptarea convențiilor de la Geneva din 1949, în prezent în vigoare, s-a încercat și s-a reușit rezolvarea unor situații neacoperite. În acest mod, statutul de combatant, dar și de prizonier de război, s-a extins și asupra:

- membrilor mișcărilor de rezistență organizate, acționând în afara sau în propriul teritoriu, chiar dacă acest teritoriu este ocupat;
- membrilor forțelor armate revendicate de un guvern sau o autoritate nerecunoscută de puterea ocupantă;
- stabilirii unei prezumții în favoarea statutului de prizonier de război.

În sfârșit, *Protocolul adițional I, adoptat la Geneva în 1977*¹⁸, aduce noi precizări în definirea statutului de combatant. În acest mod, cele patru condiții precizate în 1907 sunt grupate în două categorii:

- prima și a patra condiție trebuie să fie respectate de acum înainte de colectivități, de forțele armate;
- celelalte două condiții urmează a fi luate în considerare în cazul persoanelor individuale care doresc să fie tratate drept combatanți și, prin urmare, prizonieri de război. Totuși, aceste condiții au fost considerabil extinse; în loc de a purta „un semn distinctiv”, „*combatanții sunt obligați a se deosebi de populația civilă când iau parte la un atac sau la o operațiune militară premergătoare unui atac*”.

¹⁸ Protocolul adițional I, adoptat la Geneva în 1977, „cu privire la protecția victimelor de război în conflictele armate internaționale”.

De asemenea, în ceea ce privește obligația de a purta în mod deschis armele, persoanele individuale își păstrează statutul de combatant cu condiția să poarte armele la vedere în timpul fiecărei acțiuni militare și pe timpul perioadei în care este vizibil pentru adversar, atunci când el ia parte la o acțiune militară care precede începerea unui atac și la care el trebuie să participe;

- s-a reafirmat, de asemenea, prezumția favorabilă statutului prizonierului de război în caz de îndoială.

De reținut că Protocolul adițional I aduce o inovație importantă care constă în acordarea statutului de combatant *„popoarelor care luptă contra dominației coloniale și ocupației străine, și contra regimurilor rasiste în exercitarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele ...”*.

Protecția populației civile în teritoriul ocupat

Regim de protecție asigurat de dreptul umanitar:

- în niciun caz, populația din teritoriul ocupat nu va fi privată de drepturile ei în virtutea oricăror schimbări suferite în urma ocupației sau anexării teritoriului;
- membrii demobilizați din forțele armate adverse aflați în teritoriul ocupat pot fi internați, caz în care vor fi tratați ca prizonieri de război;
- puterea ocupantă nu va deține locuitorii din teritoriul ocupat în zone deosebit de expuse pericolelor războiului, cu excepția situațiilor impuse de nevoile de securitate ale populației sau de rațiuni militare imperioase;
- autoritățile de ocupație vor respecta proprietatea privată;
- respectarea convingerilor religioase;
- acordarea sprijinului asistenței spirituale personalului religios autorizat;
- populația teritoriului ocupat nu poate fi constrânsă să servească în forțele armate sau auxiliare ale puterii ocupante;
- populația teritoriului ocupat nu poate fi constrânsă la o altă muncă decât cea necesară:
 - nevoilor forțelor de ocupație;
 - serviciilor de utilitate publică;
 - hrănirii, cazării, echipării, transportului sau sănătății populației din teritoriul ocupat.

În aceste cazuri, localnicii nu vor putea fi constrânși la activități care i-ar obliga să ia parte la operațiuni militare.

- Puterea Ocupantă va urmări ca, în măsura posibilităților, fiecare persoană să rămână la locul său de muncă, precum și să aplice, în continuare, legislația internă a muncii cu mențiunea că persoanele sub 18 ani nu vor putea fi constrânse la muncă;

- se vor accepta acțiunile de ajutorare umanitară ale organizațiilor non-guvernamentale străine și se vor crea facilități necesare derulării lor;
- sub rezerva măsurilor temporare și excepționale dictate de motive de securitate, Puterea Ocupantă va permite Societății Naționale de Cruce Roșie din țara respectivă (sau orice alta organizație umanitară legal recunoscută) să-și continue activitățile umanitare;
- Puterea Ocupantă nu va putea recurge la deportarea și nici la transferul unei părți din populația civilă de pe teritoriul populat de ea;
- nu poate fi restrâns dreptul populației locale de a părăsi teritoriul ocupat, cu excepția cazului în care plecarea ei aduce atingere securității Puterii Ocupante;
- interdicția nu afectează posibilitatea de a evacua populația civilă în interiorul teritoriului ocupat, cu obligația de a o readuce la căminele proprii atunci când motivele deplasării ei au încetat;
- când se decide măsura evacuării, prin răspunderea statelor majore, sunt asigurate:
 - efectuarea transporturilor în condiții satisfăcătoare de securitate, igienă, hrănire;
 - nesepararea membrilor aceleiași familii;
 - condiții de trai convenabile la destinație;
 - informarea Puterii Protectoare;
- în cazul unor acțiuni violente de către formațiuni de rezistență din teritoriul ocupat:
 - vor fi luate măsuri corespunzătoare, fixându-se reguli de angajament foarte clare;
- în cazul în care mișcarea de rezistență afirmă și hotărârea sa de a se conforma dreptului conflictelor armate, membrii săi vor fi considerați combatanți legali;
- dacă mișcarea de rezistență se sprijină pe populația civilă, se pot lua măsuri preventive, fără a fi admise represaliile;
- din rațiuni de siguranță imperioase, locuitorii din teritoriul ocupat pot fi supuși la un regim de rezidență forțată sau internare;
- tratamentul aplicat în aceste cazuri este analog cu cel prevăzut pentru prizonierii de război ori cu cel al internaților civili străini în teritoriul neocupat.

Încetarea stării de beligeranță și restabilirea păcii

Încetarea ostilităților

Este foarte importantă problema datei la care încetează starea de beligeranță, dată din care se vor produce toate efectele juridice. Nu există

reguli general-aplicabile cu privire la această dată. Din practica statelor rezultă două momente distincte:

a) *momentul încetării ostilităților*, ce presupune încetarea luptelor între forțele armate; pauza până la încheierea păcii;

b) *momentul încetării stării de beligeranță* (din acest moment încetează dreptul internațional umanitar al conflictelor armate).

Modalități de încetare a ostilităților:

1. *Prin instrumente scrise* – procedeul utilizat cel mai frecvent în forma sa clasică presupune două faze:

a) încheierea acordurilor militare ce constituie preliminariile păcii (un fel de tratat provizoriu de pace) și anume, cel mai utilizat instrument scris este: actul de capitulare – predarea negociată a forțelor armate, obligația de respectare a condițiilor convenite, obligația de respectare a regulilor onoarei militare;

b) armistițiul – suspendarea temporară și convențională a ostilităților (întreruperea operațiilor de război prin acord mutual; cu termen sau fără termen...). Armistițiile pot fi de următoarele tipuri:

➤ *armistiții locale*;

➤ *armistiții generale* – are ca efecte încetarea tuturor ostilităților.

2. *Încetarea ostilităților prin acord tacit* reprezintă o simplă încetare a luptelor și se manifestă prin:

➤ una din părți face o declarație unilaterală de încetare a luptelor;

➤ acte interne – decrete, legi ș.a.;

➤ dacă cealaltă parte nu adoptă o poziție contrară, înseamnă că ostilitățile au încetat.

3. *Debellatio* – reprezintă actul prin care statul învingător în război își instituie autoritatea în întregime asupra statului învins. În prezent acesta nu prezintă un mijloc legal de încheiere a războiului, se interzice statelor să înceapă război prin care să cucerească teritorii străine – desființarea „dreptului învingătorului” și a „anexării teritoriale”.

Restabilirea păcii

Tratatul de pace este instrumentul juridic care pune capăt oficial stării de beligeranță, stabilind data exactă din care încetează efectele juridice ale războiului (nu toate conflictele armate au încetat prin tratate de pace...). Conținutul unor asemenea tratate de pace cuprinde următoarele clauze:

➤ stabilirea de frontiere;

➤ restabilirea tratatelor suspendate;

➤ restituirea bunurilor private rechiziționate;

➤ reparația daunelor provocate;

➤ garanții în vederea respectării și executării tratatelor de pace;

- clauze militare – dezarmarea;
- sancționarea criminalilor de război.

Zone teritoriale cu regimuri speciale

Protecția drepturilor omului în caz de conflict armat se realizează și prin crearea anumitor zone cu regim special. Prin operarea acestor zone cu regim special, victimele războiului erau ferite de efectele distrugătoare ale ostilităților armate și respectiv li se oferea asistență umanitară.

a) Zonele demilitarizate

Sunt porțiuni de teritoriu în care nu este permisă prezența unor forțe sau instalații militare. Pe un teritoriu care are un asemenea statut, prin convenții internaționale se prevede că niciun stat sau, după caz, statele vecine nu vor construi ori nu vor menține și vor distruge instalații sau fortificații militare, nu vor permite amplasarea sau prezența unor forțe armate, a armatelor ori a anumitor tipuri de armamente, cu excepția forțelor de ordine publică cu logistica aferentă acestora.

Demilitarizarea poate să fie parțială sau totală, cu referire la zona de teritoriu pe care o acoperă, completă sau limitată, după tipurile de armamente, instalații sau forțe armate interzise.

Exemplele de zone demilitarizate sunt numeroase. Câteva dintre acestea se referă la: Marea Neagră, prin Convenția de la Paris din 1856; ambele maluri ale Rinului, prin Tratatul de la Versailles din 1919; canale maritime internaționale; Insulele Spitzbergen și Urșilor, printr-un tratat din 1920; Insula Aaland, prin tratatul ruso-finlandez din 1940; frontiera Italiei cu Franța și Iugoslavia și, parțial, Sardinia și Sicilia, prin Tratatul de pace din 1947; întreaga Germanie, prin acordul de la Potsdam din 1945; fundul mărilor și oceanelor, etc.

b) Zonele neutralizate

Neutralizarea unui anumit spațiu geografic constă în obligația pe care și-o asumă statele ca în timp de război să nu desfășoare operații militare în spațiul respectiv și să nu-l transforme într-o bază militară.

Neutralizarea poate să însoțească demilitarizarea unui teritoriu, dar poate fi proclamată și separat.

Zonele neutralizate au fost instituite începând cu sec. al XIX-lea, în special asupra unor căi maritime de interes internațional (Canalul de Suez – 1888; Canalul Panama – 1903; Strâmtoarea Magellan – 1881 etc.).

Regimul de zonă neutralizată s-a aplicat și unor zone de importanță strategică sau unor zone de frontieră. Astfel, prin „Actul final al Congresului de la Viena” din 1815 erau neutralizate unele porțiuni ale frontierei dintre Elveția și Franța; prin Tratatul din 1905 dintre Suedia și Norvegia era neutralizată și demilitarizată o parte a frontierei dintre ele, pe o adâncime de 25 km; Insulele Spitzbergen erau nu numai demilitarizate, ci și neutralizate în 1920 etc.

În prezent, Antarctica este demilitarizată și neutralizată.

c) *Zonele denuclearizate*

Apariția la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial a armelor nucleare a pus, între alte probleme, și pe aceea ca anumite zone ale globului pământesc de interes economic, politic și strategic pentru toate țările lumii să fie declarate ca scoase în afara amplasării armelor nucleare, pentru a se evita sau a se restrânge posibilitatea folosirii armamentului nuclear în regiunile respective.

Regimul de zonă denuclearizată este, de regulă, aplicabil unor spații geografice întinse care includ fie teritoriul mai multor state, fie continente întregi.

Statutul juridic de zonă denuclearizată se instituie numai prin tratate internaționale. În zona denuclearizată statele implicate au obligația de a nu produce, achiziționa, deține, utiliza sau experimenta arme nucleare, iar celelalte state se obligă să nu amplaseze, să nu experimenteze sau să folosească arme nucleare în zona respectivă și să nu atace sau să amenințe cu atac nuclear statele din zonă.

Instituirea unui regim de zonă denuclearizată presupune realizarea unui sistem de garanții din partea celorlalte state, din care statele posesoare de arme nucleare nu pot lipsi, precum și un sistem internațional de control și supraveghere, care se execută atât de către organismul special prin tratatul respectiv, cât și prin aplicarea de către Agenția Internațională pentru Energia Atomică, cu sediul la Viena, a garanțiilor asupra tuturor activităților nucleare, care cade în competența sa exclusivă.

În ultimele decenii au fost numeroase propuneri de denuclearizare a unor zone, cu unele realizări notabile.

Astfel, prin Tratatul de la Tlatelolco, din 1963, a fost denuclearizată America Latină, prin Tratatul de la Ratomonga, din 1985, Pacificul de Sud a fost declarat zonă denuclearizată, iar Tratatul de stat cu Austria, din 1955, interzicea ca această țară să producă și să depoziteze arme nucleare.

Prin alte tratate internaționale, care stabileau regimul juridic general al unor teritorii sau spații, s-a stabilit ca zonele respective să fie lipsite de arme nucleare. Asemenea tratate sunt cele cu privire la Antarctica (1959), la solul și subsolul mărilor și oceanelor (1963), la spațiul extraatmosferic (1967), la Lună și alte corpuri cerești (1979).

În 1965, Adunarea generală a ONU a adoptat o declarație privind denuclearizarea Africii, dar un tratat internațional în acest sens nu a fost încheiat¹⁹.

¹⁹ <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/zonele-cu-regim-juridic-special.html>

PROTECȚIA UMANITARĂ ÎN CONFLICTELE ARMATE

Reguli de protecție umanitară a răniților, bolnavilor, personalului sanitar și religios:

Prima Convenție de la Geneva, 1864²⁰, nu viza decât militarii răniți într-un război terestru. Acesta a fost spectacolul miilor de răniți zăcând pe câmpul de luptă care l-a impresionat pe Henry Dunant. În această convenție sunt menționați, de asemenea, bolnavii la art. 1-6, dar acest subiect nu este dezvoltat în partea normativă.²¹

Noțiunile de răniți și bolnavi, cât și volumul de protecție acordat acestora a evaluat de-a lungul timpului, fiind completat cu noi categorii de persoane, noi situații în care se aplică protecția cât și noi forme prin care se aplică acestea.

Ultimele schimbări la nivel de definiții sunt prevăzute de art. 8 din protocolul adițional nr. I din 1977²², potrivit căruia prin „răniți” și „bolnavi” se înțeleg *persoanele, militari sau civili, care, ca urmare a unui traumatism, a unei boli sau a altor incapacități ori tulburări fizice sau mentale, au nevoie de îngrijiri medicale și se abțin de la orice act de ostilitate.*²³ Aceste reglementări includ și lăuzele, nou-născuții, alte categorii de persoane care au nevoie de îngrijiri medicale urgente, cum ar fi infirmii și femeile însărcinate, și care se abțin de la orice act de ostilitate.

Convențiile din 12 august 1949 prevăd expres aplicabilitatea prevederilor cu privire la protecția răniților, bolnavilor, personalului sanitar etc. „în toate împrejurările”, fapt ce a fost lipsă sau considerat un neajuns al conținutului prevederilor convențiilor anterioare.

Astfel, indiferent de faptul că un beligerant este sau nu legat de ele și indiferent dacă acesta este, după normele dreptului internațional general, agresor, iar altul – victimă a agresiunii, niciun fel de pretext, cum ar fi absența declarației de război, nerecunoașterea părții beligerante adverse sau a stării de beligeranță de către una din părți nu poate fi invocată pentru neaplicarea lor. Convențiile se vor aplica și în caz de ocupație parțială sau totală, iar unele din prevederile lor – și în caz de conflict armat fără caracter internațional.

²⁰ Convenția de la Geneva, 22 august 1864 pentru ameliorarea situației răniților în armatele de companie.

²¹ Manual prescurtat de drept internațional umanitar, Stanislaw E. Nahlik, Extras din revista internațională de cruce roșie, iulie-august 1984, România, p. 12

²² Protocolul I adițional din 10 iunie 1977 referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale.

²³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

Un alt element distinctiv al Convențiilor din 1949 îl constituie extinderea protecției umanitare și asupra altor categorii de persoane. Astfel, în baza articolului 13 comun în Convențiile I și a II-a vor beneficia de protecție răniții, bolnavii și naufragiații, aparținând următoarelor șase categorii:

1. *membrii forțelor armate ale unei părți în conflict și membrii corpurilor de voluntari ce sunt parte componentă a acestor forțe;*
2. *membrii unor altor miliții, dar și membrii altor unități de voluntari, inclusiv mișcările de apărare organizate, care aparțin unei părți în conflict și acționează pe propriul lor teritoriu, sau nu chiar dacă teritoriul respectiv este/nu ocupat;*
3. *membrii forțelor armate regulate, care pretind că aparțin unui guvern sau unei autorități nerecunoscute de puterea deținătoare (de exemplu, combatanții palestinieni capturați de Israel);*
4. *persoanele care urmează forțele militare, dar care nu sunt parte componentă directă a lor, ca membri civili de echipaje ale avioanelor militare, ziariștii de război, furnizorii, membrii unităților de lucru sau de serviciu însărcinați cu bunăstarea militarilor;*
5. *membrii echipajelor, inclusiv comandanții, elevii marinei comerciale, piloții și echipajele aviației civile a părților în conflict;*
6. *populația unui teritoriu neocupat care, la apropierea inamicului, pune mâna în mod spontan pe arme pentru a combate trupele de invazie, fără să fi avut timp să se constituie în forțe armate regulate.²⁴*

Beneficiul protecției a fost extins prin convenții și la personalul care acordă îngrijiri răniților, bolnavilor și naufragiaților, în această categorie fiind incluși: personalul sanitar predestinat în mod exclusiv căutării, ridicării, transportului și tratamentului răniților și bolnavilor; personalul predestinat în mod exclusiv administrării formațiunilor și stabilimentelor sanitare; militarii folosiți ca infirmieri și brancardieri auxiliari la căutarea, ridicarea, transportul și tratamentul răniților sau bolnavilor; personalul Societăților naționale de Cruce Roșie sau al altor societăți voluntare; personalul medical și sanitar al navelor-spital și echipajul acestora.

Condițiile specifice în care se desfășoară războiul naval au impus ca personalului predestinat îngrijirii naufragiaților să i se asigure o protecție mult mai largă decât celui care-și desfășoară activitatea pe uscat.

Prin cele două convenții se asigură o protecție a bunurilor materiale destinate transportării, îngrijirii, însănătoșirii și supraviețuirii răniților, bolnavilor și naufragiaților, ca mijloace de transport sanitare – terestre, navale și aeriene, stabilimentele și instalațiile situate pe coastă, clădirile și depozitele stabilimentelor sanitare, materialul din dotarea acestora, bunurile mobile sau imobile ale societăților de ajutor. Și în cazul dat, aceste categorii de persoane

²⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356567>

au concomitent și statutul de prizonier de război.²⁵

Pentru introducerea clarității în denumirea, destinația și mijloacele de protecție a acestor contingente art. 8 din Protocolul adițional I din 1977 specifică următoarea terminologie de specialitate:

- a) prin termenii *răniți și bolnavi* se înțeleg persoanele, militari sau civili, care, ca urmare a unui traumatism, a unei boli sau a altor incapacități sau tulburări fizice sau mentale, au nevoie de îngrijiri medicale și care se abțin de la orice act de ostilitate. Acești termeni vizează, deopotrivă, lăuzele, nou-născuții și alte persoane care ar putea avea nevoie de îngrijiri medicale imediate, cum ar fi infirmii și femeile însărcinate, și care se abțin de la orice act de ostilitate;
- b) prin termenul *naufragiați* se înțeleg persoanele, militari sau civili, care se află într-o situație periculoasă pe mare sau în alte ape, ca urmare a nenorocirii care-i lovește sau care lovește nava sau aeronava care-i transportă, și care se abțin de la orice act de ostilitate. Aceste persoane, cu condiția ca ele să continue să se abțină de la orice act de ostilitate, vor continua să fie considerate ca naufragiați în timpul salvării lor până ce vor dobândi un alt statut în virtutea Convențiilor sau a prezentului Protocol;
- c) prin expresia *personal sanitar* se înțeleg persoanele afectate în exclusivitate de către o parte în conflict fie scopurilor sanitare enumerate la alin. e), fie administrației unităților sanitare, fie – în sfârșit – funcționării sau administrării mijloacelor de transport sanitar. Aceste afecțiuni pot fi permanente sau temporare. Expresia acoperă:
 - I. *personalul sanitar, militar sau civil*, al unei părți în conflict, inclusiv cel care este menționat în prima și a doua Convenție, precum și cel care este aferent unor organisme de protecție civilă;
 - II. *personalul sanitar al Societăților Naționale de Cruce Roșie* (Semiluna Roșie, Leul și Soarele Roșu) și alte societăți naționale voluntare de asistență, recunoscute legal și autorizate de către o parte la conflict;
 - III. *personalul sanitar al unităților sau al mijloacelor de transport sanitar* prevăzute la art. 9 paragraful 2 din Protocol.
- d) prin expresia *personal religios* se înțeleg persoanele, militari sau civili, precum sunt preoții care se dedică în exclusivitate funcției lor și sunt atașați:
 - I. fie forțelor armate ale unei părți la conflict;
 - II. fie unităților sanitare sau mijloacelor de transport sanitar ale

²⁵ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Drept internațional umanitar*, București, 1992, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, p. 308.

unei părți la conflict;

III. fie unităților sanitare sau mijloacelor de transport sanitare prevăzute la art. 9 paragraful 2 din Protocol;

IV. fie organismelor de protecție civilă ale unei părți la conflict.

Alăturarea personalului religios acestor unități poate fi permanentă sau temporară și dispozițiile pertinente prevăzute la litera k) se aplică acestui personal;

- e) prin expresia *unități sanitare* se înțeleg așezăminte și alte formații, militare sau civile, organizate în scopuri sanitare, adică căutarea, evacuarea, transportul, diagnosticul sau tratamentul – inclusiv primul ajutor – al răniților, bolnavilor și naufragaților, cât și prevenirea bolilor. Ea include, printre altele, spitalele și alte unități similare, centrele de transfuzie sangvină, centrele și institutele de medicină preventivă și centrele de aprovizionare sanitară, precum și depozitele de material sanitar și de produse farmaceutice din aceste unități. Unitățile sanitare pot fi fixe sau mobile, permanente sau temporare;
- f) prin expresia *transport sanitar* se înțelege transportul rutier, pe apă sau aerian, al răniților, bolnavilor și naufragaților, al personalului sanitar și religios și al materialului sanitar, protejați de Convenții și de prezentul Protocol;
- g) prin expresia *mijloc de transport sanitar* se înțelege orice mijloc de transport, militar sau civil, permanent sau temporar, destinat în exclusivitate transportului sanitar și pus sub conducerea unei autorități competente a unei părți la conflict;
- h) prin expresia *vehicul sanitar* se înțelege orice mijloc de transport sanitar terestru;
- i) prin expresia *navă și ambarcațiune sanitară* se înțelege orice mijloc de transport pe apă;
- j) prin expresia *aeronavă sanitară* se înțelege orice mijloc de transport aerian sanitar;
- k) sunt permanenți personalul sanitar, unitățile sanitare și mijloacele de transport sanitar destinate în exclusivitate scopurilor sanitare pe o durată nedeterminată. Sunt temporare personalul sanitar, unitățile sanitare și mijloacele de transport sanitar utilizate exclusiv în scopuri sanitare pentru perioade limitate, pe toată durata acestor perioade. În afara cazurilor în care ar fi altfel calificate, expresiile *personal sanitar*, *unitate sanitară* și *mijloc de transport sanitar* includ personal, unități sau mijloace de transport care pot fi permanente sau temporare;
- f) prin expresia *semn distinctiv* se înțelege semnul distinctiv al Crucii Roșii, al Semilunii Roșii sau al Leului și Soarelui Roșu, pe fundal

alb, când este utilizat pentru protecția unităților și mijloacelor de transport sanitare și a personalului sanitar și religios, ca și a materialului acestora;

- m) prin expresia *semnal distinctiv* se înțelege orice mijloc de semnalizare destinat exclusiv pentru a permite identificarea unităților și a mijloacelor de transport sanitare, prevăzute în cap. 3 al anexe nr. 1 la prezentul Protocol.²⁶

Protecția se fundamentează pe următoarele norme care îmbracă forma unor principii, cum ar fi:

- persoanele și militarii care însoțesc oficial forțele armate în caz de rănire, boală sau naufragiu au dreptul la tratament, ocrotire și apărare în toate împrejurările, fără nicio deosebire de naționalitate, sex, rasă, religie etc. din partea beligerantului în puterea căruia se află. (De protecția conferită de Convenția a II-a a naufragaților beneficiază numai persoanele ambarcate și numai atâta timp cât se află pe mare, marinarii aflați sau aduși pe țărm întră sub incidența Convenției I);
- personalul sanitar auxiliar, precum și clădirile, materialul, mijloacele trebuie, de asemenea, protejate;
- dreptul la protecție este inalienabil, persoanele care au dreptul la protecție nu pot în niciun caz să renunțe nici parțial, nici în întregime la drepturile ce le conferă Convențiile și nici la cele acordate prin acorduri speciale încheiate între părți;
- norma referitoare la respectul și protecția răniților, bolnavilor și naufragaților, consacrată în Convenția din 1929, este completată în Capitolul al II-lea comun din ambele Convenții din 1949, care interzice următoarele acte: orice atingere adusă vieții și persoanei bolnavilor, răniților și naufragaților și, între altele, fapta de a-i ucide sau extermina, de a supune la tortură și experiențe biologice, de a lăsa cu premeditare fără ajutor medical și fără îngrijire, de a expune la riscuri de contaminare și infecții create în acest scop.

Normele speciale cu privire la protecția umanitară

O primă normă se referă la obligațiile comandantului unității militare care a ocupat câmpul de luptă ca în orice moment, dar mai ales, la sfârșitul fiecărei bătălii, să ia măsuri pentru strângerea răniților și a morților și pentru ocrotirea lor împotriva relexor tratamentelor.

Dacă condițiile militare permit, între comandanții adversi ai diferitor sectoare ale frontului se vor încheia carteluri privind încetarea focului pentru o perioadă determinată de timp, pentru a se putea ridica răniții rămași între li-

²⁶ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

nii. În situația în care o parte beligerantă care se repliază este forțată să abandoneze răniți sau bolnavi în puterea adversarului, el va lăsa în mod deliberat, atât cât necesitățile militare permit, o parte a personalului și materialului său sanitar pentru a-i îngriji.

În convenția I este prevăzută și facultatea părților de a stabili *zone și localități sanitare pentru punerea la adăpost și îngrijirea răniților și bolnavilor*. Asemenea zone pot fi convenite atât la începutul, cât și pe parcursul desfășurării ostilităților, fiind supuse unei protecții speciale.

În raport cu vechile reglementări, Convențiile din 1949 înscriu o regulă nouă, cu caracter permisiv, potrivit căreia autoritatea militară poate face apel și la caritatea locuitorilor, a comandanților navelor comerciale ori iahturilor sau ambarcațiunilor statelor neutre, precum și la societățile de ajutor pentru ridicare și îngrijire benevolă, sub al său control, a răniților, bolnavilor și naufragaților. Persoanelor care răspund la acest apel li se asigură protecția și înlesnirile necesare.

Birourile oficiale de informații, create în fiecare țară la începutul ostilităților, vor centraliza datele referitoare la starea prizonierilor răniți, bolnavi sau naufragați și le vor comunica în cel mai scurt timp posibil puterii căreia aparțin aceștia. Ele vor încheia și transmite, de asemenea, actele de deces, autoritățile având obligația de a veghea ca înhumarea, incinerarea sau imersionarea să fie precedate de o cercetare atentă, dacă este posibil, medicală, a corpului în vederea stabilirii morții și identificării defunctului.

Prin convenții, statele se angajează să adopte măsuri legislative pentru pedepsirea în timp de război a oricăror acte individuale, de jefuire și maltratare a răniților, bolnavilor și naufragaților, folosirea abuzivă a drapelului și insinelor Crucii Roșii.

Protecția personalului sanitar, consacrată în capitolele IV din ambele Convenții, este concepută pe un principiu nou față de reglementările anterioare: acest personal nu va mai fi repatriat când cade în puterea adversarului, cum prevedea Convenția din 1929, ci va putea fi reținut pentru îngrijirea prizonierilor de război răniți și bolnavi, însă numai în măsura în care starea sanitară și numărul prizonierilor o vor cere. *Membrii personalului sanitar reținut pentru îngrijiri nu sunt considerați prizonieri de război*, însă ei vor beneficia pe timpul reținerii cel puțin de prevederile Convenției a III-a din 1919 cu privire la regimul prizonierilor de război²⁷.

Militarii care vor fi folosiți ca brancardieri auxiliari au statut de prizonieri de război, însă vor servi, în măsura în care este nevoie, numai în misiuni medicale.

O reglementare specială este consacrată formațiunilor și instalațiilor sanitare și navelor-spital.

²⁷ Convenția a III-a din 1919 cu privire la regimul prizonierilor de război.

În vederea asigurării unui tratament adecvat, Convenția I prevede crearea de *unități medicale mobile* – ambulanțe – care să însoțească armata în campanie, precum și *servicii medicale fixe*. Niciuna dintre ele nu poate face obiectul unor atacuri directe. În situația în care cad în puterea inamicului ele vor continua să funcționeze până când partea care i-a capturat va fi în măsură ea însăși să asigure îngrijirea răniților și bolnavilor aflați în aceste stabilimente.

Personalul unităților și serviciilor medicale va fi respectat, cu condiția să nu se dea la acte de ostilități. Statutul lor încetează în situația în care comit acte dăunătoare pentru partea care-i are în puterea sa.

Personalul ambulanțelor și unităților sanitare *nu-și pierde această calitate când*: a) este înarmat și folosește armele din dotare pentru propria apărare sau pentru apărarea răniților și bolnavilor pe care-i are în îngrijire; b) este păzit de un pichet de santinele sau de escortă; c) în ambulanțele sau în instalațiile sanitare se găsesc arme portative sau muniții retrase de la răniți sau bolnavi care nu au fost predate încă autorităților competente; d) personalul și materialul din serviciul veterinar se găsește în ambulanțe sau unități sanitare fără a face parte din ele; e) activitatea umanitară a personalului ambulanțelor sau a unităților sanitare fixe s-a extins și la civilii răniți sau bolnavi.

Pentru culegerea, transportarea și îngrijirea răniților, bolnavilor și naufragiaților în războiul naval există navele-spital, special construite și dotate în acest sens. Regimul lor juridic este statuat în cea de-a doua Convenție de la Geneva din 1949.

Statutul lor este prevăzut într-un principiu general de protecție: ele nu pot fi atacate sau capturate cu condiția ca navele și caracteristicile lor (tonajul brut înregistrat, lungimea de la pupă la provă, numărul catargelor și coșurilor) să fie comunicate părților beligerante cu cel puțin zece zile înainte de intrarea lor în funcțiune.

Convenția stabilește *trei categorii de nave-spital* aparținând părților beligerante: *militare, particulare și neutre*. Navele-spital sunt construite de statele beligerante cu singurul scop de a asista, trata și transporta răniții, bolnavii și naufragiații. Navele-spital particulare și neutre sunt cele folosite de societățile naționale de Cruce Roșie și de alte societăți de ajutor recunoscute oficial, precum și de persoane particulare. Pentru a se bucura de protecția conferită de Convenții navele din ultimele două categorii trebuie să fi primit o însărcinare oficială din partea guvernului de care depind (dacă aparțin unei puteri beligerante) sau să fie puse sub conducerea uneia din părțile beligerante, cu asentimentul propriului guvern (dacă sunt neutre), în ambele situații cerându-se condiția de notificare.

Navele-spital de orice tonaj și bărcile lor de salvare, ambarcațiunile folosite de societățile de ajutor recunoscute oficial, pentru operațiuni de salvare pe coastă, precum și instalațiile de coastă-fixe utilizate de aceste ambarcațiuni

pentru misiunea lor umanitară se bucură de imunitate de atac și de captură, indiferent de locul unde operează sau sunt situate, în schimb, sunt supuse dreptului de vizită și control. Dacă sunt surprinse într-un port care cade în mâna inamicului, vor fi autorizate să plece.

Pentru recunoaștere, ele trebuie să aibă toată suprafața exterioară vopsită în alb și să aibă gravate pe părțile laterale și pe cea orizontală una sau mai multe cruci roșu-închis, care să se poată distinge ușor de la distanță – din aer și de pe mare.

Navele-spital particulare se vor distinge printr-o pictură exterioară albă sau o bandă orizontală roșie de aceeași lățime.

Normele dreptului umanitar interzic navelor sanitare să jeneze operațiunile militare, în caz contrar ele își asumă toate riscurile. Părțile în conflict au dreptul de a vizita și controla aceste nave, de a refuza ajutorul acestora și de a le ordona să se îndepărteze, impunându-le o anumită direcție, de a le indica modul de utilizare a mijloacelor de comunicare. Dacă necesitățile militare impun o asemenea măsură, ele pot să le rețină pentru o durată ce nu poate depăși 7 zile din momentul interceptării.

Părțile în conflict pot, de asemenea, să instaleze la bordul acestor nave în mod temporar un comisar care să execute sarcinile sus-menționate, să instaleze observatori neutri care să verifice respectarea strictă a prevederilor convenției.

Navele comerciale, iahturile și ambarcațiunile neutre care iau la bord naufragiați, răniți sau bolnavi ai părții beligerante nu pot fi capturate, considerându-se că asemenea fapte nu constituie asistență ostilă.

Regimul clădirilor și al materialelor face obiectul celui de-al V-lea capitol din prima Convenție din 1949, el neavând corespondent în cea de-a II-a Convenție.

Acest regim este guvernat de două principii: 1) părțile beligerante au obligația de a restitui materialul mobil capturat și 2) materialul fix poate fi reținut, cu obligația de a nu-i schimba destinația.

Formațiunile sanitare mobile capturate de inamic își vor păstra materialul, mijloacele de transport și personalul care le deservește. Clădirile și formațiunile sanitare fixe nu vor putea fi deturnate de la atribuțiile lor, atâta timp cât sunt necesare îngrijirii bolnavilor și răniților. Comandanții vor putea să dispună de ele în caz de necesitate militară urgentă, cu condiția de a asigura în prealabil îngrijirea în alte unități a răniților și bolnavilor.

Clădirile societăților de ajutor admise la beneficiul Convenției sunt considerate proprietate particulară. Ca atare, ele nu pot fi rechiziționate decât în caz de necesitate militară urgentă și numai după asigurarea soartei răniților și bolnavilor.

Protecția transporturilor sanitare face obiectul ambelor convenții. Princi-

piul director în domeniu este acela că vehiculele amenajate pentru transportul răniților și bolnavilor (auto, aeriene și navale), care circulă izolat sau în coloană, vor fi protejate, *cu următoarele excepții*: 1) dacă necesitățile militare impun, aceste vehicule vor putea fi oprite și se va disloca convoiul, asigurând în toate împrejurările securitatea răniților și bolnavilor ocupanți ai acestora; 2) vehiculele reținute nu vor putea fi utilizate decât în sectorul în care au fost interceptate și exclusiv pentru necesități sanitare; 3) după terminarea misiunii locale, ele trebuie restituite în condițiile convenite în prealabil.

Regimul avioanelor sanitare, adică al aeronavelor folosite în mod exclusiv pentru evacuarea răniților, bolnavilor și naufragiaților, precum și pentru transportul personalului și materialului sanitar este prevăzut în ambele Convenții. Principiul director al regimului lor este acela că ele se vor bucura de protecție, neputând face obiectul atacurilor, cu condiția de a respecta înălțimea, orele și itinerarele convenite între părțile beligerante interesate și să aterizeze la somația inamicului. Pentru identificare, ele vor purta în mod vizibil semnele distinctive – suprafețele vopsite în alb, emblema Crucii Roșii, alături de culorile naționale. Fără o acceptare expresă și prealabilă, survolarea liniei focului și a liniilor situate în fața posturilor medicale de triaj și, în general, survolarea oricărui teritoriu inamic sau ocupat de acesta este interzisă.

Regulile ce preced prevăd în mod exclusiv protecția clădirilor și materialelor aparținând forțelor armate, precum și a personalului militar ce le deservește.

Regimul spitalelor civile amenajate pentru a oferi îngrijiri răniților, bolnavilor, infirmilor, lăuzelor, al personalului afectat permanent numai pentru funcționarea și administrarea spitalelor civile, inclusiv al personalului însărcinat cu căutarea, ridicarea, transportul și îngrijirea răniților și bolnavilor civili, precum și transportul răniților și bolnavilor civili efectuat prin vehicule, trenuri-spital, nave-spital sau aeronave sanitare este reglementat prin Convenția a IV-a (Geneva – 12 august 1949) privind protecția persoanelor civile în timp de război (art. 16, 18-25). Toate acestea se bucură de respect și protecție din partea beligeranților.

O serie de dispoziții ale Convențiilor reglementează emblema și însemnul distinctiv al serviciilor sanitare ale armatei, care este Crucea Roșie pe fundal alb și Semiluna Roșie. Emblema se poartă pe drapele, brasarde și pe orice material al serviciului sanitar admis de autoritățile militare competente.

Personalul sanitar va purta pe brațul stâng o brasardă, pe care se află semnul distinctiv, înmănată de autoritatea militară. El va avea asupra sa un act de identitate constând fie dintr-o inscripție pe livretul militar, fie dintr-un document special. Sanitarii nemilitari vor purta asupra lor un certificat de identitate cu fotografie.

**Model de carte de identitate
(format 74 mm x 105 mm)**

- (Spațiu prevăzut pentru numele țării și al autorității care eliberează această carte).
- CARTE DE IDENTITATE
- Sanitar Permanent
- pentru personalul ----- civil -----
- religios Temporar
- Numele.....
- Data nașterii (sau vârsta).....
- Nr. de înmatriculare (eventual).....
- Titularul prezentei cărți este protejat de Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 și de către Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale (Protocol I) în calitatea sa de
-
- Data emiterii.....
- Cartea nr.
- Semnătura autorității care eliberează cartea
- Data expirării
- -----

Verso la cartea de identitate

- -----
- Talia Ochii Părul
- -----
- Alte semne particulare sau informații
- -----
- -----
- -----
- FOTOGRAFIA TITULARULUI
- -----
- Ștampila Semnătura sau amprenta degetului mare
- al titularului sau ambele
- -----
- -----

Drapelul Crucii Roșii nu va fi abordat decât pe ambulanțe și pe unitățile sanitare, cu aprobarea unității militare. El va fi arborat alături de drapelul național (formațiunile sanitare căzute în puterea inamicului nu vor arbora decât emblema Crucii Roșii).

Convenția I prevede și posibilitatea ca înainte sau după izbucnirea ostilităților, părțile să poată încheia convenții prin care să stabilească: zone și localități sanitare pentru răniți și bolnavi și pentru personalul sanitar care-i îngrijește. În anexa Convenției există un proiect de acord care poate fi luat ca bază de către beligeranți.

Convențiile la care ne-am referit conțin reglementări care aveau în vedere experiențele celui de-al Doilea Război Mondial. Complexitatea situațiilor conflictuale apărută în perioada postbelică a făcut necesare reafirmarea și dezvoltarea normelor consacrate în Convențiile din 1949, fapt realizat prin Protocelele adiționale la aceste convenții adoptate la 8 iunie 1977.

În concluzie, reieșind din cele expuse mai sus, enumerăm principalele reguli de protecție umanitară a răniților, bolnavilor, personalului sanitar și religios:

- întotdeauna când împrejurările o permit, și în special după o luptă, vor fi luate, fără întârziere, toate măsurile necesare pentru căutarea și adunarea răniților, bolnavilor și naufragațiilor, pentru a-i proteja contra jefuirii și tratamentului necorespunzător și pentru a se asigura îngrijirea necesară, pentru căutarea morților, împiedicarea de a fi jefuiți și pentru a se asigura serviciul funebru;
- toți răniții, bolnavii și naufragații vor fi respectați și protejați. Aceștia necesită a fi tratați uman primind, în măsura posibilităților, și cât mai repede posibil, îngrijirile medicale. Nu trebuie făcută nicio discriminare între aceștia care să fie legată de criteriile medicale;
- personalul religios și sanitar va fi protejat, respectat și nu va fi obligat să îndeplinească sarcini incompatibile cu misiunea sa umanitară;
- nimeni nu va fi pedepsit pentru că ar fi desfășurat o activitate medicală conform deontologiei, oricare ar fi fost beneficiarii sau împrejurările acestei activități;
- sub rezerva dispozițiilor din legislația națională, nicio persoană care ar fi exercitat o activitate medicală nu va fi sancționată pentru faptul că a refuzat sau s-a abținut să furnizeze informații în legătură cu răniții sau bolnavii pe care i-a lecut sau îi lecuiește;
- unitățile sanitare sau mijloacele de transport sanitar trebuie să fie respectate și protejate în orice situație și nu trebuie să facă obiectul atacurilor. Protecția lor nu va înceta decât dacă acestea sunt folosite în scopul și cu intenția de a săvârși acte ostile, în afara sarcinilor lor umanitare. În asemenea situații protecția încetează numai după un avertisment dat într-un termen rezonabil și dacă acesta este ignorat;
- semnul distinctiv al Crucii Roșii (Semilunii Roșii) pe un fundal alb este necesar a fi purtat sau arborat atât de personalul sanitar și religios, cât și de unitățile și mijloacele de transport sanitar, însă nu trebuie utilizat într-un mod abuziv.

Persoane dispărute și decedate

Ocupându-se în special de protecția persoanelor în viață și având tot timpul în vedere pericolele la care oamenii sunt expuși în caz de conflict armat, Dreptul umanitar nu neglijează nici problemele ridicate de dispăruții și decedații din cauza războiului.

Pe bază de reciprocitate, celor căzuți pe câmpul de luptă trebuie să li se acorde respectul cuvenit și să fie comemorați ca pierzându-și viața pentru patria lor. Toate patru convențiile de la Geneva, din 1949, conțin dispoziții privind modalitățile de înhumare sau incinerare, aruncarea peste bord în caz de deces pe mare, înmormântarea cu onoruri și respectarea mormintelor prizonierilor de război și deținuților civili, testamentul și certificatele lor de deces, ca și comunicațiile ce trebuie făcute *Biroului Național de Informații în*

legătură cu persoanele dispărute sau decedate și în cadrul căruia trebuie să existe chiar un Serviciu al Mormintelor.

Protocolul adițional 1 din 1977 a stabilit, în art. 32-34, dreptul familiei de a cunoaște soarta rudelor ei, impunând părților la conflict obligația de a căuta persoanele dispărute și de a comunica rezultatele acestor cercetări către *Agenția Centrală de informații de pe lângă CICR*, în cadrul căreia există un *Serviciu Internațional de Căutare*.²⁸

Fiecare conflict armat este însoțit de drame umane: familii despărțite, părinți omorâți, deportați sau dispăruți. A căuta un membru de familie despre care nu se știe nimic sau a cere precizări referitoare la locul său de înhumare constituie dorințe legitime. Deseori însă împrejurările fac dificilă obținerea unor astfel de informații. Pentru a evita această situație în viitor, Protocolul 1 prevede reguli vizând facilitarea căutării celor dispăruți, identificarea morților, protecția și întreținerea mormintelor. Într-un articol se stipulează în ce condiții se poate proceda la o exhumare sau la înapoierea în țara de origine a rămășițelor pământești ale persoanelor decedate.²⁹

Reguli de protecție umanitară a persoanelor civile și a populației civile

Regulile fundamentale de la care pornește protocolul în reglementarea protecției populației civile, dar și a bunurilor care au un caracter civil sunt formulate de art.48: „*În vederea asigurării, respectării și protecției populației civile și a bunurilor cu caracter civil, părțile la conflict trebuie întotdeauna să facă o diferențiere între populația civilă și combatanți, ca și între bunurile cu caracter civil și obiectivele militare și, în consecință, să dirijeze operațiunile lor numai împotriva obiectivelor militare*”:³⁰

- nici populația civilă, nici persoanele civile nu vor trebui să facă obiectul atacurilor. Sunt interzise actele sau amenințările cu violența al căror scop principal este de a răspândi teroarea în populația civilă;
- persoanele civile se bucură de protecție în afară de cazul când participă direct la ostilități și numai pe durata acestei participări;
- sunt interzise atacurile fără discriminare. Prin acestea se înțeleg:
 - atacurile care nu sunt îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat;
 - atacurile în care se folosesc metode și mijloace de luptă care nu pot fi îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat;
 - atacurile în care se folosesc metode sau mijloace de luptă ale căror efecte nu pot fi limitate și care sunt capabile să lovească, fără deosebire, obiective militare și persoane civile sau bunuri cu

²⁸ Niculae Lupulescu, *Drept umanitar*, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 152.

²⁹ Vasile Dumitraș, *Managementul sanitar în campanie*, Centru Editorial - Poligrafic „Medicina”, 2009, p. 241.

³⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

caracter civil;

- sunt interzise atacurile îndreptate cu titlu de represalii împotriva populației civile sau persoanelor civile;
- populația civilă și persoanele civile nu vor fi folosite pentru a pune la adăpost de operațiile militare anumite puncte sau zone pentru a favoriza sau afecta obiective militare;
- operațiunile militare trebuie să fie conduse cu grijă permanentă de a proteja populația civilă, persoanele civile și bunurile cu caracter civil;
- cei care decid sau pregătesc un atac trebuie să ia următoarele măsuri de protecție:
 - să se asigure că obiectivele de atacat nu sunt persoane civile, nici bunuri cu caracter civil, ci obiective militare;
 - să evite sau să reducă la minim pierderile de vieți omenești în cadrul populației civile, a rănirii persoanelor civile și a producerii de pagube la bunurile cu caracter civil, care ar putea fi cauzate incidental;
 - să se abțină de la lansarea unui atac de la care se poate aștepta că va cauza, incidental, pierderi de vieți omenești în rândurile populației civile, rănirea persoanelor civile, pagube în bunuri cu caracter civil sau o combinație a acestor pierderi și pagube care ar fi excesive în raport cu avantajul militar concret și direct așteptat; în aceste condiții, eventual, atacul va fi întrerupt sau anulat;
 - în cazul atacurilor care pot afecta populația civilă, trebuie lansat un avertisment, în timp util și prin mijloace eficiente, afară de cazul când circumstanțele nu permit aceasta;
 - atunci când este posibilă alegerea între mai multe obiective militare pentru a obține un avantaj militar echivalent, trebuie să se aleagă obiectivul pentru care se poate aștepta ca atacul să prezinte pericolul cel mai mic pentru persoanele civile sau pentru bunurile cu caracter civil;
 - în conducerea operațiunilor militare pe mare și în aer se vor lua toate măsurile de precauție rezonabile pentru a evita pierderile de vieți omenești în rândurile populației civile, pagube bunurilor cu caracter civil;
- părțile la conflict se vor strădui, în măsura în care aceasta va fi posibil, să îndepărteze din vecinătatea obiectivelor militare populația civilă, persoanele civile și bunurile cu caracter civil supuse autorității lor;
- se va evita amplasarea obiectivelor militare în interiorul sau în apropierea zonelor dens populate și se vor lua măsuri necesare pentru a proteja împotriva pericolelor ce rezultă din operațiile militare, populația civilă, persoanele civile și bunurile cu caracter civil;

- persoanele care înaintea începerii ostilităților sunt considerate ca apatrizi sau refugiați, potrivit instrumentelor internaționale sau legislațiilor naționale, vor fi, în toate împrejurările și fără nicio diferențiere cu caracter defavorabil, persoane protejate în sensul Convenției a IV-a;
 - se va facilita, în măsura posibilităților, regruparea familiilor dispersate ca urmare a conflictelor armate și se va încuraja acțiunea organizațiilor umanitare care se consacră acestei sarcini;
 - persoanele care sunt în mâinile unei părți din conflict și care nu beneficiază de tratament favorabil în virtutea convențiilor și protocolului vor fi tratate cu umanitate, fără nicio diferențiere cu caracter defavorabil, respectându-se integritatea corporală, onoarea, convingerile și practicile religioase ale acestora. Ele vor beneficia cel puțin de următoarele reguli de protecție:
 - sunt și rămân interzise întotdeauna și în orice următoarele acte, fie că sunt comise de persoane civile sau militari:
 - omorul;
 - tortura fizică sau mintală;
 - pedepsele corporale;
 - mutilările;
 - atingerile îndreptate împotriva demnității persoanei, mai ales tratamentele umilitoare și degradante, prostituția forțată și orice formă de atentat la pudoare;
 - luarea de ostatici;
 - pedepsele colective;
 - amenințarea de a comite oricare dintre actele arătate mai sus;
 - orice persoană arestată, deținută sau internată pentru acte în legătură cu conflictul armat, va fi informată fără întârziere, într-o limbă pe care o înțelege, despre motivele pentru care aceste măsuri au fost luate. Cu excepția cazului de arestare sau de detenție pentru o faptă penală, această persoană va fi eliberată în cel mai scurt timp posibil în orice caz, îndată ce împrejurările care justifică arestarea, detenția sau internarea au încetat să existe;
 - nicio condamnare nu va fi pronunțată și nicio pedeapsă nu va fi executată împotriva unei persoane recunoscută vinovată de o faptă penală comisă în legătură cu conflictul armat, dacă aceasta nu are loc în baza unei sentințe prealabile dată de un tribunal imparțial și constituit legal, care să se conformeze principiilor general recunoscute ale unei proceduri judiciare normale cuprinzând *următoarele garanții*:
- ✓ acuzatul va fi informat fără întârziere de detaliile infracțiunii care i

- ✓ se impută și i se va asigura înaintea și pe timpul procesului apărarea;
- ✓ aplicarea principiului răspunderii personale;
- ✓ aplicarea legii penale mai favorabile și neretroactivitatea legii penale;
- ✓ aplicarea prezumției de nevinovăție;
- ✓ dreptul persoanei de a fi judecată în prezența sa;
- ✓ nimeni nu poate fi forțat să depună mărturie împotriva sa sau să se recunoască vinovat;
- ✓ aplicarea principiului „o singură pedeapsă pentru aceeași faptă”;
- ✓ sentința să fie pronunțată în ședință publică;
- ✓ dreptul la recurs.
 - femeile private de libertate pentru motive în legătură cu conflictul armat vor fi deținute în localuri separate de cele ale bărbaților și vor fi supravegheate de femei;
 - dacă sunt arestate, deținute sau internate familii, unitatea acestora va fi păstrată, pe cât e posibil, în ceea ce privește cazarea lor.³¹

Noțiunea de prizonier de război

Din analiza largă a conținutului Convenției a III-a de la Geneva, dar și a Protocolului adițional I reiese, că *între sintagma de combatant și cea de prizonier persistă o relație directă, prin care numai combatanții dețin calitatea, dar și statutul de prizonier în cazul când sunt reținuți de inamic*. La o mai aprofundată cercetare constatăm că articolul 4 al Convenției a III-a prevede că, *prizonieri de război sunt următoarele categorii de persoane care au căzut în puterea adversarului:*

- Membrii forțelor armate ale unei părți la conflict precum și membrii milițiilor și corpurilor de voluntari care fac parte din aceste forțe armate.
- Membrii altor miliții și altor corpuri de voluntari, inclusiv cei din mișcările de rezistență organizate, aparținând unei părți la conflict și acționând în afara sau în interiorul propriului lor teritoriu, chiar dacă acest teritoriu este ocupat, dacă îndeplinesc următoarele *condiții*:
 - sunt conduse de o persoană care este responsabilă de conduita lor;
 - au un semn distinctiv fix și care se poate recunoaște de la distanță;
 - poartă armele în mod deschis, la vedere;³²
 - îndeplinesc, în operațiunile lor, legile și obiceiurile războiului.
- Membrii forțelor militare regulate care sunt considerate ale unui guvern sau ale unei forțe nerecunoscute de puterea deținătoare.
- Persoanele care urmează forțele armate, dacă nu fac parte din ele indirect/direct (membrii civili ai echipajelor avioanelor militare, ziariștii de război, furnizorii ș.a.) cu condiția ca să fie autorizate de

³¹ <https://vdocuments.mx/drept-international-umanitar-diu.html>

³² <https://docgo.net/referat-umanitar>

forțele militare pe care le însoțesc.

- Membrii echipajelor, comandanții, elevii marinei comerciale, piloții și echipajele aviației civile a părților din conflict, care nu beneficiază de tratament, în favoarea altor dispoziții.
- Populația unui teritoriu neocupat care, la apariția inamicului, își va lua armele spontan pentru a respinge trupele de invazie, fără a avea timp de constituire în forțe militare regulate, dacă va purta armele deschis și va respecta legile și tradițiile războiului.³³

Comparând aceste prevederi cu articolul 50 din Protocolul adițional I, care definește persoanele civile precum și, în comparație cu articolele 43 și 44 din același protocol, care definesc combatanții și forțele armate, tragem concluzia că persoanele prevăzute la punctele 4 și 5 supra pot fi prizonieri de război numai dacă răspund calității de combatant. În caz contrar, sunt considerate persoane civile și, de altfel, vor beneficia de protecția și tratamentul rezervat prin Convenția a IV-a din 1949.

De altfel, Protocolul adițional I stabilește o formulă mult mai simplă în definirea prizonierului de război, în sensul că „*orice combatant care cade în mâinile părții adverse este prizonier de război*”. „*Combatanții sunt membri ai forțelor armate ale unei părți la conflict, alții decât personalul sanitar sau religios*”. Pentru o mai bună clarificare, Protocolul adițional I definește forțele armate care „se compun din toate forțele, toate grupurile și toate unitățile armate și organizate care sunt puse sub comandă, care răspund de conduita subordonaților săi față de această parte, chiar dacă aceasta e reprezentată de un guvern sau o autoritate nerecunoscută de partea adversă. Aceste forțe armate vor trebui să fie supuse unui regim de disciplină internă care să asigure, în special, respectarea regulilor de drept internațional aplicabile în conflictele armate”.³⁴

Deci, pot fi prizonieri de război numai combatanții, nu toți membrii forțelor armate, personalul sanitar și religios nu poate fi făcut prizonier de război, în schimb, civilii care participă la ostilități în calitate de combatanți pot fi făcuți prizonieri de război.

Convenția a III-a mai stabilește că vor beneficia de tratamentul rezervat prizonierilor de război și persoanele care aparțin sau au aparținut forțelor armate ale țării ocupate dacă, din cauza acestei apartenențe, puterea ocupantă apreciază ca necesară internarea lor.

Protocolul adițional I stabilește, *în caz de îndoială, o prezumție a calității de combatant pentru persoanele care iau parte la ostilități și cad în mâinile părții adverse și care revendică statutul de prizonier de război, urmând ca un tribunal competent să le determine statutul real.*

Nu se bucură de statutul de prizonier de război, combatanții ilegali (spi-

³³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356567>

³⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

onii, sabotorii, mercenarii) și cei care au comis crime de război, după ce un tribunal competent a pronunțat o sentință împotriva lor. Reamintim că membrii forțelor armate în uniformă care acționează pe un teritoriu inamic pentru culegerea de informații sau distrugerea unor obiective militare ale acestuia beneficiază de statutul de prizonier de război.³⁵

Reguli generale de protecție ale prizonierilor de război

Potrivit unui din cele mai vechi principii, prizonierii nu cad sub puterea indivizilor sau a armatei ce i-a capturat, dar sub autoritatea puterii inamice. Ei trebuie să fie tratați permanent cu omenie, orice act/omisiune ilegală care ar cauza decesul sau ar periclita sănătatea lor fiind interzise, niciun prizonier de război nu poate fi supus mutilărilor fizice sau experiențelor medicale oriștiințifice care nu ar fi justificate de tratamentul medical necesar. Ei trebuie să fie protejați tot timpul împotriva actelor de violență sau de intimidare și împotriva insultelor și curiozității publice. Prizonierii de război au dreptul la respectarea persoanei lor, represaliile împotriva acestora fiind interzise. Femeile trebuie să fie tratate cu toată considerația datorită sexului lor și să beneficieze de un tratament tot așa de favorabil ca cel acordat bărbaților.

Puterea deținătoare de prizonieri de război suportă în mod gratuit atât întreținerea cât și îngrijirile medicale pe care le necesită starea sănătății acestora.

Convenția stabilește principiul potrivit căruia prizonierii de război trebuie să fie tratați în același fel, indiferent de deosebirile pe temeuri diverse, cum ar fi rasa, naționalitatea, religia, orientarea politică sau alt criteriu analog.³⁶

Puterile deținătoare de prizonieri ai războiului sunt responsabile și de tratamentul ce se va aplica acestora și de fapt orice act ilegal care aduce moartea sau pune în pericol grav sănătatea prizonierului de război va fi considerată ca gravă infracțiune ce echivalează cu o crimă a războiului. De altfel, toate statele părți ale convenției s-au obligat să completeze legislațiile lor naționale cu măsuri de curmare a actelor ce sunt contrare Convenției.

Reguli privind captivitatea, internarea, cazarea, hrana și îmbrăcămintea prizonierilor de război

Potrivit articolului 17 din Convenția a III-a, prizonierii de război, după capturare, nu vor fi obligați să declare când sunt interogați decât numele, prenumele, gradul, data nașterii și numărul matricol sau, în lipsă, o indicație echivalentă. Dacă nu respectă această regulă, puterea deținătoare poate recurge la o restrângere a avantajelor acordate prizonierilor cu referire la gradul și statutul lor. Din acest considerent, Convenția obligă părțile să procure persoanelor aflate sub jurisdicția lor un bilet de identitate care să ofere datele

³⁵ <https://docgo.net/referat-umanitar>

³⁶ <https://docgo.net/referat-umanitar>

arătate mai sus, bilet care să fie prezentat ori de câte ori este necesar, dar care nu va fi ridicat de la prizonier.

Dacă sunt prizonieri răniți sau bolnavi care din cauza stării lor nu sunt capabili să se identifice, vor fi predați serviciului sanitar, iar identificarea lor va fi făcută prin alte modalități.

Toate obiectele de folosință personală, mai puțin armele, caii, echipamentul militar și documentele militare vor rămâne asupra prizonierului de război (inclusiv căștile metalice, măștile contra gazelor și alte obiecte de protecție personală). De asemenea, nu vor fi ridicate semnele gradului sau naționalității, decorațiile și obiectele având o valoare personală sau sentimentală (acestea nu se pot ridica decât pentru motive de securitate). Sumele de bani deținute de prizonieri nu vor putea fi ridicate decât pe baza ordinului unui ofițer, după ce se consemnează despre aceasta într-un registru și după ce s-a eliberat o chitanță amănunțită. Obiectele reținute și sumele de bani retrase trebuie să fie păstrate de puterea deținătoare și înapoiate prizonierului la sfârșitul captivității.

Prizonierii de război vor fi evacuați cât mai repede în lagăre situate în afara câmpului de luptă; evacuarea trebuie făcută cu omenie, procurându-li-se apă potabilă și hrană suficientă, îmbrăcăminte și îngrijiri medicale.

Trecând în domeniul reglementărilor de drept intern, regulamentele de luptă ale armatelor stabilesc procedura de evacuare a prizonierilor de război. Astfel, după ce au fost dezarmați, prizonierii sunt scoși imediat din raionul acțiunilor de luptă și evacuați sub escortă la punctul de concentrare al prizonierilor de război organizat la regiment. Prizonierii de război se primesc (predau) în baza unui proces-verbal, la care se va anexa tabelul nominal în care se consemnează eventualele modificări (evadări, decese etc.).

Din raionul acțiunilor de luptă și până în punctele de adunare, prizonierii sunt păziți și escortați de către militari numiți de comandantul de pluton. Prizonierii, răniți sau bolnavi, se evacuează separat pentru a li se asigura îngrijirile medicale necesare.

Internarea prizonierilor de război

Prizonierii de război necesită a fi internați în clădiri situate pe uscat și care prezintă toate garanțiile de igienă și salubritate, în regiuni cu o climă favorabilă lor, grupați în lagăre sau secțiuni de lagăre care să țină seama de naționalitate, limbă, obiceiuri. Se interzice trimiterea sau reținerea prizonierilor în regiuni expuse focului din zona de luptă.

Convenția obligă părțile să ofere prizonierilor adăposturi contra bombardamentelor aeriene dar și pentru alte pericole, ca și pentru populația civilă din zonă. De asemenea, puterile deținătoare trebuie să-și comunice reciproc, prin intermediul marilor puteri, toate indicațiile utile asupra situației geografice a lagărelor de prizonieri.

Atunci când este necesar, din rațiuni de ordin militar, lagărele vor fi identi-

ificate prin literele **PG** sau **PW** și prin alte mijloace de semnalizare.

Destul de interesantă este prevederea Convenției (de fapt, menține prevederea Regulamentului-anexă la Convenția a IV-a, (Haga, 1907) potrivit căreia prizonierii de război vor putea să fie puși în libertate pe cuvânt sau angajament că nu vor mai pune mâna pe armă, în măsura în care legile puterii de care depind le îngăduie.

Cazarea, hrana și îmbrăcămintea prizonierilor de război

Convenția stabilește principiul potrivit căruia condițiile de cazare a prizonierilor de război trebuie să fie tot așa de favorabile ca acelea rezervate trupelor puterii deținătoare cantonate în aceeași regiune (mai ales în ce privește suprafața dormitoarelor și cubajul de aer minim). Localurile afectate vor fi la adăpost de umiditate, suficient încălzite și iluminate. Pentru prizonierii de gen feminin vor exista dormitoare în mod separat.

Rația zilnică de hrană trebuie să fie suficientă pentru a menține sănătatea prizonierilor și a împiedica pierderile în greutate sau tulburările de subnutriție. Apa potabilă trebuie să fie în cantitate suficientă și se va permite fumatul. Sunt interzise orice măsuri disciplinare colective cu privire la hrană.

Îmbrăcămintea, rufăria și încălțăminte vor fi date în cantitate suficientă, (de obicei, uniforme capturate ale armatei inamice).

În lagăre se vor instala cantine, unde prizonierii de război să poată procura, contra cost, alimente, săpun, tutun etc. la prețuri echivalente celor de pe piața locală.

Protecția bunurilor indispensabile supraviețuirii populației civile, a mediului înconjurător și a lucrărilor sau instalațiilor care conțin forțe periculoase

Pentru protecția acestora, Protocolul precizează:

- este interzisă înfometarea civililor ca metodă de război;
- este interzis de a se ataca, distruge, lua sau scoate din uz bunuri indispensabile supraviețuirii populației civile, oricare ar fi motivația. Acestea pot fi utilizate de către partea adversă pentru subzistența membrilor forțelor sale armate sau în alte scopuri, dar numai ca sprijin direct al unei acțiuni militare;
- aceste bunuri nu vor face obiectul represaliilor;
- aceste bunuri pot fi folosite și de o parte la conflict pentru apărarea teritoriului său național împotriva invadării, dacă rațiuni militare imperioase le impun.³⁷

O atenție deosebită este acordată protecției **mediului natural**, în sensul că războiul trebuie să se poarte veghind la protejarea mediului natural împotriva

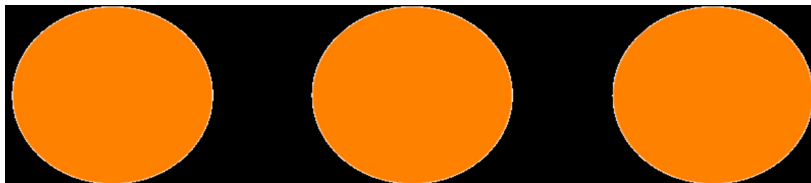
³⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

diferitor daune, de durată și grave. Este interzisă utilizarea metodelor și mijloacelor de luptă care sunt concepute a cauza sau prin care se așteaptă să se cauzeze diferite pagube mediului înconjurător și să compromită, prin urmare, sănătatea populației sau supraviețuirea ei. De asemenea, sunt strict interzise atacurile care au ca obiect represalii îndreptate spre distrugerea mediului natural.

În continuare, Protocolul adițional I stabilește câteva reguli de protecție pentru **lucrările și instalațiile care conțin forțe periculoase**. Lucrările de artă sau instalațiile conținând forțe periculoase, respectiv barajele, digurile și centralele nucleare de producere a energiei electrice, nu vor face obiectul atacurilor și nici al represaliilor, chiar dacă ele constituie obiective militare, atunci când astfel de atacuri pot provoca eliberarea acestor forțe și, în consecință, pot cauza pierderi importante populației civile.³⁸ Nici celelalte obiective militare situate pe aceste lucrări nu vor face obiectul atacurilor atunci când pot provoca eliberarea de forțe periculoase. Această protecție specială poate înceta când:

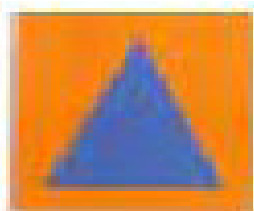
- barajele sau digurile sunt utilizate contrar scopului lor, adică altele decât funcționarea normală și pentru sprijinirea regulată și directă a operațiunilor militare și dacă respectivele atacuri reprezintă singurul și unicul mijloc practic de a face să curmeze acest sprijin;
- centralele nucleare care produc energie electrică transportă curent electric pentru a sprijini regulat, important sau/și direct operațiunile militare și respectiv dacă astfel de atacuri sunt singurul mijloc practic pentru a face să stopeze acest sprijin;
- obiectivele militare situate pe aceste lucrări sau instalații sau în apropierea lor sunt utilizate pentru sprijinul regulat, important și direct al operațiunilor militare și dacă astfel de atacuri reprezintă singurul mijloc practic de a face să înceteze acest sprijin.

Protocolul cere părților la conflict să se străduiască să nu amplaseze obiective militare în apropierea unor asemenea lucrări sau instalații și le invită să încheie acorduri pentru a asigura încă o protecție suplimentară pentru bunurile care conțin forțe periculoase. Se stabilește și modalitatea prin care pot fi identificate aceste categorii de bunuri care sunt puse sub protecție specială – grupuri de câte trei cercuri portocalii dispuse pe aceeași axă.

³⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

Un capitol special se ocupă de organizațiile de protecție civilă, care în viitor vor fi protejate și care au dreptul de a organiza activități, – inclusiv în teritoriile civile. Necesitatea de a identifica aceste organizații a dictat stabilirea unei embleme specifice – un triunghi albastru pe fundal portocaliu, prevăzut în art. 66 paragraful 4 al Protocolului I, reprezentat în figura de mai jos:

Protecția bunurilor culturale

Pentru ocrotirea bunurilor culturale de pe propriul teritoriu, statele părți sunt obligate să ia măsuri, încă de pe timp de pace, pentru a le proteja de eventualele efecte ale unui conflict armat.

Pentru protecția și respectarea bunurilor culturale, Convenția stabilește următoarele obligații în sarcina statelor părți:

- să se abțină de la folosirea bunurilor de ordin cultural de pe al său teritoriu și de pe alte teritorii ale altor părți, dispozitivelor lor de protecție și împrejurimilor lor imediate, în scopuri care ar putea să le expună distrugerii sau deteriorării în caz de conflict armat respectiv și de la orice acțiune ostilă împotriva lor. De la aceste reglementări se poate deroga numai când necesitățile militare cer în mod imperios o asemenea conduită;
- să prevină, totodată, să oprească orice acțiune de furt, vandalism, jefuire, însușire ilegală de bunuri culturale;
- abținerea de la rechiziționarea bunurilor culturale;
- în caz de ocupație, ocupantul să sprijine autoritățile naționale din teritoriul ocupat ca să ocrotească și să conserveze bunurile culturale;
- introducerea, din timp de pace, în propria legislație (îndeosebi în regulamentele pentru uzul trupelor) a dispozițiilor prin care să se asigure respectarea Convenției;
- pregătirea sau stabilirea din timp de pace, în cadrul forțelor armate, a unor subdiviziuni (sau personal specializat) ce să vegheze la respectarea bunurilor culturale și să colaboreze cu autoritățile civile însărcinate cu ocrotirea acestora.

Sub protecție specială pot fi puse numai unele categorii de bunuri culturale:

- un număr restrâns de adăposturi destinate să protejeze bunurile culturale mobile în caz de acțiuni militare;
- centrele monumentale;
- alte bunuri culturale imobile de importanță majoră.

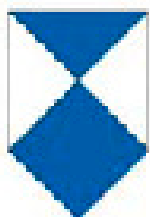
Aceste categorii de bunuri culturale sunt puse sub protecție specială dacă îndeplinesc următoarele condiții:

- se găsesc la o distanță suficient de mare de la un centru industrial sau oricare alt obiectiv militar destul de important care constituie punct

- vulnerabil;
- să nu fie folosite în scopuri militare;
- să fie înscrise în Registrul internațional al bunurilor culturale sub protecție specială ținut de Directorul General al UNESCO.

Se consideră că un centru monumental este utilizat în scopuri militare atunci când este folosit pentru deplasări de personal sau de material militar, chiar și în tranzit și atunci când în acel centru se desfășoară activități legate direct de operațiile militare, de cantonare a personalului militar sau de producție de materiale de război. Nu se consideră folosite în scopuri militare dacă sunt supravegheate de către paznici înarmați autorizați sau dacă în apropiere sunt prezente forțe de poliție însărcinate să asigure ordinea publică.

Bunurile culturale pot fi prevăzute cu un semn distinctiv pentru identificarea lor în scopul protecției (un scut în culorile alb-albastru).

Transporturile de bunuri culturale sub protecție specială sau în caz de urgență se bucură de imunitate de confiscare, captură și priză, fără a fi limitat dreptul de control sau vizită. De asemenea, personalul afectat protecției bunurilor culturale trebuie să fie respectat și să i se permită exercitarea funcțiilor sale, chiar dacă a căzut în puterea părții adverse.

Convenția, în conformitate cu art. 18 și 19, are aplicabilitate în situații de conflict armat internațional, în caz de ocupație totală sau parțială, precum și în caz de conflict armat fără caracter internațional.

Un document important pentru completarea sistemului de protecție a bunurilor culturale poate servi și cel de-al doilea Protocol la Convenția de la Haga din 1954, adoptat la 26 mai 1999³⁹. Noutatea adusă de protocol este suma de reguli privind atât protecția generală, cât și protecția specială a bunurilor culturale în situații de conflict armat. De o noutate absolută sunt prevederile referitoare la răspunderea penală și jurisdicția cu privire la încălcările regulilor de protecție a bunurilor culturale, precum și o serie de dezvoltări ale sistemului de protecție a acestora în conflictele armate fără caracter internațional.

³⁹ Protocol II la Convenția de la Haga din 1954, adoptat la 26 mai 1999 privind sistemul de protecție a bunurilor culturale.

METODE ȘI MIJLOACE DE LUPTĂ ÎN RĂZBOIUL CONTEMPORAN. LIMITAREA FOLOSIRII ANUMITOR ARME

Metode și mijloace de război interzise

Până în sec. al XIX-lea libertatea de a alege metodele și mijloacele de ducere a războiului era apreciată ca una nelimitată. Totuși, de-a lungul timpului au existat încercări de limitare a acestora în funcție de efectele lor distructive, de persoanele împotriva cărora sunt îndreptate și de locurile și bunurile vizate.

În dreptul internațional umanitar sunt stipulate *trei principii mari fundamentale* cu privire la metodele sau mijloacele de luptă:

- părțile la un conflict armat nu au drept nelimitat în alegerea mijloacelor și metodelor de război;
- permanent trebuie să se facă o distincție clară între obiectivele militare și populația civilă, persoanele civile, bunurile ce au caracter civil, atacurile puteau fi permise numai împotriva primelor (*principiul discriminării*);
- limitarea, pe cât e posibil, a suferințelor și distrugerilor.

Aceste principii se referă la interzicerea acelor metode și mijloace de război care produc rău superfluu, au efecte nediscriminante sau au *efecte întinse, grave și durabile* în ceea ce privește mediul natural.

Ca punct de pornire asupra acestor succinte considerente sunt interzise următoarele mijloace și metode de război:

- I. metodele și mijloacele de război care produc rău superfluu;
- II. metodele și mijloacele de război cu efect nediscriminant;
- III. metodele și mijloacele de război ecologic;
- IV. metodele perfide.

Metode și mijloace de război care produc rău superfluu

În această categorie sunt incluse următoarele metode și mijloace:

- toate proiectilele cu greutate mult mai mică de 400 g care sunt explozibil sau încărcate cu materii fulminante sau inflamabile;
- gloanțele care se dilată sau se turtesc ușor în corpul omenesc, cum sunt gloanțele neacoperite în întregime cu cămașă dură sau cele prevăzute cu incizii;
- a ucide un inamic care, depunând armele sau nemaiavând mijloace de a se apăra, s-a predat fără condiție precum și declarația că nimeni nu va fi cruțat;
- gloanțele explozive sau asimilate;

- armele al căror efect principal este de a răni prin schije care nu sunt identificabile prin raze X în corpul omenesc;
- armele laser ce provoacă orbirea;
- minele antipersonal;
- munițiile incendiare;
- dispozitivele capcană și asimilat.

Metode și mijloace de război cu efect nediscriminant

Art. 48 din Protocolul I adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 adoptat în 1977 prevede: „*Pentru a asigura respectul și protecția populației civile și a bunurilor cu caracter civil, Părțile la conflict trebuie, în orice timp, să facă distincție între populația civilă și obiectivele militare și, în consecință, să nu-și dirijeze operațiunile decât contra obiectivelor militare*”.

Prin **obiectiv militar** se înțelege bunul care, prin natura lui, prin amplasare, destinație sau utilizare, aduce o contribuție efectivă la acțiunile militare și a căror distrugere, captură sau neutralizare aduce un avantaj militar precis.

Atacurile fără discriminare sunt interzise. Prin expresia **atacuri fără discriminare** se înțelege:

- atacurile care nu sunt îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat;
- atacurile în care se folosesc metode și mijloace de luptă care nu pot fi îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat;
- atacurile în care se folosesc metode și mijloace de luptă ale căror efecte nu pot fi limitate ... și care sunt capabile să lovească, fără deosebire, obiective militare și persoane civile sau bunuri cu caracter civil.⁴⁰

În cadrul acestor mijloace și categorii de metode care produc efecte distrugătoare nediscriminante se numără:

- armele chimice și bacteriologice care au denumirea și de arme oarbe. Utilizarea acestora este considerată ilegală, mai mult, este strict interzisă și producerea acestora;
- armele nucleare și termonucleare. În dreptul internațional umanitar nu există prevederi exprese care să interzică armele nucleare, dar din reglementările existente, în genul încadrării care a fost prezentată supra, rezultă caracterul ilegal al utilizării lor. Aceasta este, de altfel, una din cele mai mari lacune ale dreptului umanitar. Prima dată, problema ilegalizării armei nucleare s-a pus în 1961, prin adoptarea de către Adunarea Generală a ONU a „*Declarației cu privire la interzicerea folosirii armei nucleare și termonucleare*”. Apoi au fost adoptate și alte documente internaționale, dar absența unei norme

⁴⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>

expresie așa cum arătam mai sus a permis unor state să se situeze și să acționeze în sens contrar.

Metode și mijloace de război ecologic

Metodele și mijloacele de război ecologic au fost interzise pentru prima dată, în mod expres, prin Protocolul adițional I din 1977 care, în art. 55, stabilește: *„Războiul va fi condus asigurând protejarea mediului înconjurător contra daunelor întinse, durabile și grave. Această protecție a inclus interdicția de a folosi metode sau mijloace de război concepute pentru a cauza sau de la care se poate aștepta să cauzeze asemenea daune mediului natural, compromițând, datorită acestui fapt, sănătatea sau supraviețuirea populației. Atacurile contra mediului înconjurător cu titlu de represalii sunt interzise.”*

Prin noțiunea „mediu natural” înțelegem: resursele naturale, pădurile și alte învelișuri vegetale, fauna, flora și toate elementele biologice, inclusiv climatice, dinamica, compoziția sau structura Pământului, inclusiv biosfera, litosfera, hidrosfera, atmosfera și spațiul extraatmosferic.

Așa cum rezultă din prevederile art. 55 al Protocolului adițional I, nu sunt interzise absolut toate atingerile aduse mediului natural înconjurător, ci numai acelea care au *efecte întinse, grave și durabile*.

Ce sunt metodele și mijloacele de război ecologic ?

Asupra mediului natural înconjurător pot avea efecte întinse, grave și durabile atât armele convenționale cât și, mai ales, armele special concepute în acest sens (armele neconvenționale), cum ar fi:

- armele chimice;
- armele bacteriologice;
- armele nucleare.

Tehnicile de modificare a mediului înconjurător, precum:

- formarea sau dispersarea ceții și a norilor;
- producerea grindinei;
- modificarea proprietăților electrice ale atmosferei;
- provocarea de furtuni;
- introducerea în atmosferă a unor câmpuri electromagnetice;
- producerea ploii și a zăpezilor;
- modificări ale climatului;
- deteriorarea plastului de ozon;
- schimbarea parametrilor chimici, fizici și electrice ai mărilor și oceanelor;
- introducerea de concentrații de materiale radioactive în oceanul planetar;
- producerea de taifunuri sau cicloane;
- provocarea de cutremure;

- incendierea pe mari suprafețe a vegetației;
- provocarea de avalanșe și alunecări de teren;
- devierea cursurilor de apă etc.

Protecția concepută de dreptul internațional umanitar în domeniul mediului natural cuprinde două direcții importante: protecția mediului natural propriu-zis și protecția populației față de efectele distrugătoare ale folosirii unor asemenea metode sau mijloace de război.

Principiile și regulile stabilite de Dreptul internațional umanitar ne conduc la concluzia că metodele și mijloacele de război ecologic sunt, în prezent, interzise sub toate formele și manifestările lor.

Metodele perfide

Metodele perfide, fiind metode interzise de Dreptul internațional umanitar, sunt definite de Protocolul adițional I din 1977 în felul următor: „... *actele care fac apel, cu intenția de a înșela, la buna credință a unui adversar pentru a-l face să creadă că are dreptul de a primi sau obligația de a acorda protecția prevăzută de regulile dreptului internațional aplicabile în conflictele armate*”. Actele următoare sunt exemple de perfidie:

- simularea intenției de negociere sub acoperirea pavilionului parlamentar și/sau simularea predării;
- simularea unei incapacități datorate unor răni sau boli;
- simularea statutului de civil sau necombatant;
- simularea unui statut protejat folosind semne, embleme, uniforme ale Națiunilor Unite, a statelor neutre sau a altor state ce nu sunt părți ale unui conflict.

Și alte prevederi ale Protocolului adițional I incriminează perfidia, de exemplu, interdicția de a pune la adăpost obiective militare împotriva atacurilor, folosindu-se persoane și bunuri protejate.

Totodată, doctrina dreptului internațional umanitar consideră ca metode perfide următoarele acte:

- recrutarea de asasini cu simbricie;
- punerea unui preț pe capul adversarului și/sau oferirea de recompense pentru capturare „*viu sau mort*”;
- prescripția și scoaterea în afara legii a unui adversar;
- cererea cruțării prin trădare etc.

Dacă perfidia este interzisă de dreptul internațional umanitar, nu același lucru se poate spune despre **șireteniile de război** care sunt “... *actele care au ca scop inducerea unui adversar în eroare și de a-l face să comită imprudențe, însă care nu înfrâng nicio regulă de drept internațional umanitar și care nefăcând apel spre buna intenție sau credință a adversarului în ceea ce privește protecția stipulată de acest drept nu sunt perfide. Actele următoare sunt*

considerate exemple de șiretenii de război: folosirea de camuflaje, lumini, operațiuni asimilate și false informații”, dar și altele întâlnite în regulamentele de luptă, manualele militare și practica părților la conflictul armat.

Problema recurgerii la forță în sistemul securității internaționale

Procesul ilegalizării războiului în dreptul internațional umanitar

Războiul este exclus definitiv din viața internațională, ca temei suficient în această privință fiind ilegalizarea aplicării forței și a amenințării cu forța. Procesul de ilegalizare a războiului s-a făcut printr-un set de acte și anume:

- Carta ONU (art.2);
- Rezoluția 95 din 11 decembrie 1946 prin care se instituia Tribunalul militar internațional de la Nürnberg;
- Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 9 decembrie 1949;
- Declarația cu privire la inadmisibilitatea amestecului în afacerile interne ale statelor, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 21 decembrie 1965.
- Declarația privind principiile dreptului internațional, privind relațiile prietenești și de cooperare dintre state, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 24 octombrie 1970 etc.

În prezent doctrina dreptului internațional umanitar admite totuși unele situații în care se poate recurge în mod legal la folosirea forței armate. La acestea se referă:

- utilizarea forței militare în caz de autoapărare (Carta ONU art.51);
- folosirea forței armate de către Consiliul de Securitate al ONU (Carta ONU art.42);
- dreptul popoarelor de a folosi forța armată în exercitarea dreptului lor de a dispune de ele însele (rezoluția Adunării Generale a ONU la 24 octombrie 1970).

Actualmente, odată ce războaiele sunt considerate ca fiind ilegale, se operează cu anumite mijloace de constrângere în relațiile internaționale.

Nerespectarea normelor dreptului internațional, ca și săvârșirea unor acțiuni inamicale împotriva altor state ori încălcarea drepturilor acestora, sunt acte care, potrivit dreptului internațional, dau dreptul statelor lezate, ca și comunității internaționale, de a lua unele măsuri de constrângere pașnică, cu caracter de sancțiune, fără a se recurge la război, dacă diferendul sau situația internațională ce au intervenit nu se pot rezolva prin mijloacele pașnice politico-diplomatice sau jurisdicționale.

Măsurile de constrângere vizează fie asigurarea legalității internaționale, fie înlăturarea actelor neamicale sau restabilirea drepturilor încălcate și obligarea statului în culpă de a repara prejudiciile cauzate.

Dreptul internațional cunoaște următoarele mijloace de constrângere pașnică, grupate în două categorii⁴¹:

- **Fără folosirea forței militare:** represaliile, retorsiunea, boicotul, embargoul, ruperea relațiilor diplomatice, excluderea din conferințele internaționale și din organizațiile internaționale ș.a.;
- **Cu folosirea forței militare:** represaliile armate, demonstrațiile cu forțele armate, blocada maritimă pașnică și ocuparea militară de teritorii.⁴²

Potrivit dreptului umanitar internațional contemporan, părțile pot recurge individual doar la măsuri de constrângere ce nu sunt bazate pe forțe militare și aceasta în mod excepțional, în foarte strânsă legătură și cu acceptul Organizației Națiunilor Unite, în situația în care sunt ținta unor presiuni sau ilegalități ale altui stat, dar care nu au ajuns în faza vreunui atac armat.

Mijloacele de constrângere, cu ori fără folosirea forței militare, pot fi, însă, folosite în cadrul măsurilor organizate, care vor fi luate de către Organizația Națiunilor Unite, Consiliul Securității, putând să decidă astfel în baza articolelor 41; 42 ale Cartei ONU.

Mijloace de constrângere fără implicarea forței armate

1) Retorsiunea

Retorsiunea este o măsură de răspuns a unui stat față de actele neamicale ale altui stat. Actul neamical căruia i se răspunde prin retorsiune nu constituie în sine o încălcare a normelor dreptului internațional sau a unui tratat internațional și poate consta în persecuții ale propriilor cetățeni în statul respectiv, expulzarea unor diplomați, adoptarea unor măsuri legislative neprietenești etc.

Este de esența retorsiunii ca răspunsul la un act neamical, care are caracter de retorsiune, să aibă valoarea unor acte similare și să nu depășească amploarea sau caracterul actului la care se răspunde⁴³.

2) Represaliile

Represaliile sunt măsuri de constrângere luate de un stat împotriva altui stat în scopul de a obține repararea unei daune cauzată prin acte sau omisiuni ilicite din punctul de vedere al dreptului internațional săvârșite de acel stat sau de a preveni repetarea unor asemenea acte.

Represaliile se deosebesc de retorsiune prin aceea că ele constituie măsuri de răspuns la acte considerate ca fiind contrare dreptului internațional și nu la simple acte inamicale.

Un stat poate executa acte de represalii numai dacă:

⁴¹ <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/mijloacele-de-constrangere-in-relatiile.html>

⁴² <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/mijloacele-de-constrangere-in-relatiile.html>

⁴³ <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/mijloacele-de-constrangere-in-relatiile.html>

- este el însuși lezat de actul ilegal al altui stat și s-a adresat în prealabil aceluia stat, care nu s-a conformat cererii sale;
- se păstrează o proporție între represalii și actul ilegal, astfel ca represaliile să fie comparabile cu prejudiciul suferit;
- represaliile sunt îndreptate numai împotriva statului care a comis actul ilicit, nu și împotriva unui stat terț;
- nu se recurge sub nicio formă la forța armată.

Represaliile licite pot consta în acte foarte variate, între care sechestrarea unor bunuri sau valori aparținând statului în culpă, întreruperea relațiilor comerciale ori a comunicațiilor de orice fel cu acesta, expulzarea resortisanților celui alt stat, refuzul de a executa un tratat etc⁴⁴.

3) Embargoul

Embargoul este măsura prin care un stat reține navele comerciale ale altui stat în porturile sau în marea sa teritorială împreună cu încărcătura lor, în scopul de a-l determina pe acesta să pună capăt unei încălcări a dreptului internațional și să repare prejudiciul cauzat prin acea încălcare.

Prin extensie, embargoul poate consta în reținerea bunurilor și a valorilor de orice fel destinate statului împotriva căruia se aplică o asemenea măsură. Embargoul constituie o măsură legală și în condițiile dreptului internațional contemporan, ea neimplicând măsuri de utilizare a forței⁴⁵.

4) Boicotul

Boicotul constituie o modalitate de constrângere internațională care constă în întreruperea relațiilor comerciale dintre state, ca și la fel întreruperea comunicațiilor maritime, feroviare, poștale, telegrafice, prin radio și alte asemenea mijloace, pentru curmarea unei încălcări de norme a dreptului internațional. Boicotul va fi aplicat chiar și în baza unei decizii luate în cadrul organizațiilor internaționale.

În conformitate cu art. 41 al Cartei ONU, Consiliul de Securitate poate lua hotărârea de întrerupere totală și/sau parțială a legăturilor economice și de comunicații feroviare, aeriene, maritime, telegrafice, poștale, prin radio, precum și a diferitor mijloace de comunicații a statelor membre, ca măsură menită să constrângă un stat care a comis acte de amenințare a păcii, de violare de pace și/sau de agresiune.

5) Ruperea relațiilor diplomatice

Ruperea de relații diplomatice este o modalitate de care se pot folosi statele în cazul dacă relațiile lor cu alte țări cunosc un grad neordinar de deteriorare, fiind un act calificat ca foarte grav de consecințe.

Ruperea de relații diplomatice poate să constituie, însă, și o măsură menită să constrângă un stat pentru încălcarea de către ultimul a legalității

⁴⁴ <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/mijloacele-de-constrangere-in-relatiile.html>

⁴⁵ <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/mijloacele-de-constrangere-in-relatiile.html>

internaționale, care va avea ca scop determinarea lui de a pune capăt actelor sale ostile.

Măsura poate fi impusă cu caracter de sancțiune de către ONU și/sau de către organizațiile regionale ale securității, împreună cu metodele de boicot sau separat de aceasta, în cadrul acțiunilor de menținere a păcii și/sau securității internaționale.

6) Excluderea de la conferințele internaționale și/sau din organizațiile internaționale

A fost folosită de către sistemul Societății Națiunilor, dar îndeosebi în cadrul Organizației Națiunilor Unite sau al altor organizații internaționale în recente decenii.

Mijloacele de constrângere cu aplicarea forței armate

1) Represaliile armate

În cursul istoriei represaliile cu folosirea forței militare au fost permise, ele, de obicei, fiind considerate legitime în baza dreptului la ajutor reciproc (*self-help*) al statelor, care permitea luarea oricăror măsuri forțate atunci când se constata că există un pericol al unui alt stat.

Represaliile aveau caracter dublu, reparator, sancționator, și erau folosite pentru soluționarea situației și/sau a diferendului prin forță armată, dar fără a se recurge la război. Folosirea forței militare cu titlu de represalii a fost considerată, însă, adesea preludiul pentru intervenții militare și/sau pretext pentru unele asemenea intervenții.

Represaliile bazate pe forța militară au fost interzise de Carta ONU, ca fiind contrare ideilor și principiilor acesteia, ce impun statelor angajamentul de a se abține în raporturile lor de a recurge la folosirea forței armate, inclusiv prin titlu de represalii.

Odată ce folosirea forței militare în cadrul represaliilor ajunge să atingă un anumit grad de pericol și/sau intensitate, aceasta poate fi considerată nu numai o încălcare de interdicție generală de a folosi puterea în relațiile internaționale, dar și un act de agresiune.

2) Blocada maritimă pașnică

Prin blocadă maritimă pașnică se înțelege ansamblul de măsuri vizând împiedicarea de către un stat, cu forțele sale navale militare, fără a se afla în război cu un alt stat, a oricăror comunicații cu litoralul și porturile respectivului stat, pentru a determina pe celălalt stat să renunțe la o acțiune concretă prin care i se încalcă drepturile proprii sau se aduce atingere legalității internaționale.

Blocarea porturilor sau a coastelor altui stat implică posibilitatea pentru statul care a recurs la o asemenea măsură de a reține și sechestra navele statului blocat, care ar intra sau ar ieși din porturile acestuia ori din marea sa teritorială.

În dreptul internațional contemporan, blocada maritimă pașnică este interzisă dacă este efectuată individual de către un stat împotriva altui stat, fiind considerată un act ilegal de amenințare cu forța sau de recurgere la amenințarea cu forța armată într-un mod agresiv, figurând în componența definiției agresiunii adoptată în 1974.

Consiliul de Securitate al ONU poate, însă, potrivit art.42 al Cartei, să dispună efectuarea unei blocade maritime pașnice cu forțele militare navale ale statelor membre ale organizației, ca o măsură de constrângere cu folosirea forței armate în condițiile prevăzute de Capitolul VII⁴⁶ al Cartei ONU.

3) *Demonstrațiile de forțe armate*

Demonstrațiile de forțe armate constau în alinierea de efective militare, mișcări ale trupelor, aducerea în apropierea hotarului altui stat a unor forțe armate terestre, aeriene, navale, ori alte asemenea demonstrații, pentru a impune o anumită disciplină considerată ca legală sau pentru a-l determina pe ultimul să înlăture unele activități luate anterior prin ce au fost atinse interesele altui stat.

În istorie, demonstrațiile de forță armată au constituit frecvent un mijloc utilizat și din păcate ele se mai folosesc și astăzi, chiar dacă din punct de vedere licit acestea ar fi interzise, constituind mijloace de amenințare cu forța, prin care statele nu mai au permisiunea să recurgă în individual, potrivit principiului nerecurgerii la putere și la amenințarea cu putere în relațiile internaționale.

Măsura însă, poate fi luată, în baza legii în cadrul ONU de Consiliul de Securitate în baza art.42 al Cartei, împotriva statului agresor, ca măsură colectivă de către membrii organizației.

4) *Ocuparea militară a teritoriului unui stat*

În conformitate cu dreptul internațional contemporan, ocuparea parțială sau totală a teritoriului unui stat este strict interzisă, fiind în contradicție cu principiul nerecurgerii la putere împotriva suveranității și/sau a integrității teritoriale a statelor. Aceasta este considerată ca fiind un act de agresiune și care figurează în noțiunea adoptată în anul 1974 a agresiunii, ca fiind una din situațiile prin care recurgerea la forța militară constituie o agresiune internațională.

Dreptul folosirii forțelor armate în caz de autoapărare

Recurgerea la forța armată împotriva suveranității și integrității teritoriale a statelor este astăzi interzisă în baza principiului nerecurgerii la forță, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan, iar agresiunea armată este considerată drept cea mai gravă crimă internațională.

Dreptul internațional permite, însă, ca forța armată să fie folosită drept

⁴⁶ <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/mijloacele-de-constrangere-in-relatiile.html>

mijloc de ultim recurs pentru contracararea actelor de agresiune, statele putând să utilizeze forțele lor armate împotriva altor state care încalcă grav legalitatea internațională, pentru a-și apăra propria integritate teritorială, independența și suveranitatea și pentru sancționarea agresorului, în care sens sunt în drept să adopte în propriul teritoriu măsuri adecvate de natură a le permite realizarea scopurilor arătate.

Conform Cartei ONU art.51, autoapărarea constituie temei pentru justificarea aplicării forței, aceasta fiind o circumstanță care înlătură ilegalitatea folosirii constrângerii. *Noțiunea de autoapărare poate fi tratată sub două aspecte și anume:*

- *în sens larg autoapărarea presupune totalitatea măsurilor de auto-protecție întreprinse fie de un singur stat, fie de un grup de state sau de organizații internaționale;*
- *în sens îngust se cuprinde doar ideea de autoapărare individuală sau colectivă ca element de agregare. Autoapărarea colectivă presupune ca două sau mai multe state să-și acorde reciproc sprijinul, inclusiv cu forțele lor armate, în cazul în care unul dintre ele ar fi victimă a agresiunii.*

În concluzie, putem spune că Carta ONU recunoaște dreptul la autoapărare al fiecărui stat care, în caz de agresiune, este îndreptățit să riposteze prin toate mijloacele care-i stau la îndemână, fie în mod individual, fie împreună cu alte state cu care se află în relații de alianță politico-militară bilaterală sau multilaterală, pentru acordarea de ajutor mutual în caz de atac armat.

Exercitarea dreptului la autoapărare este determinată de existența anumitor circumstanțe și anume:

- agresiunea să dispună de o anumită gravitate (invadarea sau atacarea teritoriului altui stat, bombardarea de către forțele armate, blocarea porturilor de către un alt stat);
- agresiunea să fie realizată prin intermediul forțelor armate;
- actul de agresiune să fie premergător autoapărării, adică este necesară preexistența obiectivă a unui act militar intenționat, ilicit și real.

APLICAREA DREPTULUI. RĂSPUNDEREA PENTRU VIOLAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

Considerente generale privind răspunderea internațională penală

Amploarea deosebită a fenomenului infracțional în societatea modernă, atingerile tot mai frecvente aduse unor valori care interesează comunitatea internațională în ansamblu ori vizează interesele unui număr mare de state, ca și apariția criminalității organizate care depășește granițele naționale prin rețele infracționale ce acționează pe teritoriul mai multor state, stau la baza constituirii și dezvoltării dreptului internațional penal, ca expresie a coordonării eforturilor de interzicere și reprimare a faptelor antisociale dăunătoare legalității și progresului întregii societăți umane contemporane.

Marele jurist internaționalist român Vespasian V. Pella⁴⁷ definea dreptul internațional penal ca totalitatea regulilor de fond și de formă care guvernează modul de reprimare a infracțiunilor comise de state sau de indivizi, de natură să tulbure ordinea publică internațională și armonia între popoare.

Un alt eminent jurist de drept internațional, belgianul Stefan Glaser, scria că dreptul internațional penal, în sensul care i se dă în prezent, reprezintă ansamblul de reguli juridice recunoscute în relațiile internaționale care au drept scop de a proteja ordinea juridică sau socială internațională prin reprimarea actelor care îi aduc atingere.

Putem, deci, defini dreptul internațional penal ca un ansamblu de norme juridice sau cutumiare, stabilite sau acceptate de state ca parte a dreptului internațional public, în baza cărora este organizată incriminarea și reprimarea faptelor antisociale prin care se aduce atingere unor interese fundamentale ale comunității internaționale.

Prin instrumente juridice de drept internațional penal sunt reglementate relațiile internaționale cu caracter penal, stabilindu-se faptele care aduc atingere intereselor superioare ale comunității internaționale, modul de sancționare a acestora și regulile colaborării internaționale în incriminarea, descoperirea și sancționarea unor asemenea fapte.

Convențiile internaționale cu caracter penal nu cuprind și pedepsele corespunzătoare fiecărei fapte, ci doar unele indicii referitoare la regimul sancționator, făcându-se trimitere, de regulă, la legislația penală a statelor părți, în sensul că prin legislația internă a statelor se vor prevedea pedepse penale pentru fiecare faptă incriminată în baza convențiilor internaționale, în raport de gravitatea acesteia, uneori indicându-se că faptele respective trebuie să fie pedepsite cu pedepse aspre ori să fie considerate ca fapte grave sau că infrac-

⁴⁷ <https://docgo.net/dr-pen-internat>

țiunile la care acestea se referă constituie crime internaționale și trebuie să fie pedepsite după modalitățile stabilite prin legislația internă pentru faptele penale ce se încadrează în categoria crimelor.

Este necesar de a menționa că dreptul internațional cuprinde îndeosebi norme de drept material și în mică măsură norme de drept procedural, acestea din urmă fiind prezente, însă, în statutele tribunalelor penale internaționale alături de normele materiale și cele cu caracter organizațional.

Faptele penale care fac obiectul de reglementare a dreptului internațional penal sunt atât cele prin care se aduc atingere relațiilor pașnice dintre state, precum și drepturilor fundamentale ale omului, cum sunt crimele contra păcii, crimele împotriva umanității și crimele de război, cât și cele prin care sunt afectate sau tulburate alte valori fundamentale pentru societatea umană ori activități importante pentru colaborarea internațională, în această categorie intrând infracțiuni cum sunt terorismul, traficul de sclavi, traficul de femei și de copii, distrugerea unor valori culturale, traficul de droguri, pirateria și alte asemenea fapte.

La baza reglementărilor de drept internațional penal stau câteva importante principii cărora li se adaugă, evident, principiile general recunoscute ale represiunii penale din dreptul intern al statelor.

1) *Principiul represiunii universale*

Spre deosebire de dreptul intern, în care acționează principiul teritorialității legii penale, în dreptul internațional penal sancționarea faptelor grave se poate face de către orice stat, indiferent de naționalitatea făptuitorului, de locul unde a fost săvârșită infracțiunea ori aceasta și-a produs efectele, de statul care a fost lezat prin fapta respectivă sau de locul unde a fost prins făptuitorul.

În convențiile internaționale care incriminează anumite fapte penale, de regulă, se includ prevederi în sensul că statele părți sunt obligate să descopere persoanele bănuite de a fi comis respectivele fapte și să le defere propriilor lor tribunale, oricare ar fi naționalitatea lor.

În cazul pirateriei maritime, de exemplu, oricare stat are dreptul să urmărească navele pirat în largul mării și, capturându-le, să le supună legilor și jurisdicției sale, oricare ar fi naționalitatea navelor interceptate, chiar dacă fapta nu s-a produs împotriva unor naționali ai săi și nu a afectat interesele sale proprii, nu s-a produs în marea sa teritorială, iar nava sau echipajul nu au naționalitatea sa.

2) *Principiul legalității incriminării*

Inspirat din dreptul penal intern, acest principiu constituie o garanție judiciară fundamentală, în sensul că nicio persoană nu va putea fi pedepsită dacă fapta pe care a săvârșit-o nu este prevăzută de legea penală înainte de momentul săvârșirii ei.

Convențiile internaționale cu caracter penal prevăd că nimeni nu va putea fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul în care au fost săvârșite, nu constituiau un act delictuos potrivit dreptului internațional.

3) *Principiul răspunderii penale individuale*

Indiferent dacă o crimă internațională a fost săvârșită de către o persoană care acționează în calitate de agent al statului sau de către o persoană particulară, în nume propriu, răspunderea penală va reveni întotdeauna persoanei respective. Se are în vedere că, indiferent de situație, orice hotărâre cu urmări criminale, orice faptă de această natură, aparțin oamenilor, persoane bine determinate, care trebuie să acționeze în cadrul normelor legale, să se conformeze interdicțiilor impuse de legea penală internațională.

4) *Principiul imprescriptibilității crimelor împotriva umanității și a crimelor de război*

Principiul este de dată mai recentă, el fiind prevăzut de *Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității din 1968*⁴⁸.

Din cuprinsul convenției rezultă că este vorba atât de prescripția răspunderii penale, cât și de prescripția executării pedepselor.

Convenția precizează că dispozițiile acesteia se aplică atât reprezentanților autorităților de stat, cât și particularilor, care au participat ca autori, complici sau instigatori la comiterea unei crime din categoriile menționate sau care ar fi luat parte la plănuirea în vederea comiterii acestora, oricare ar fi gradul ei de executare, ca și reprezentanților autorităților de stat care vor fi tolerat săvârșirea lor.

Principiul a fost consacrat și în alte documente juridice internaționale, între care *Convenția europeană asupra imprescriptibilității crimelor împotriva umanității și a crimelor de război, adoptată în 1974*.

Argumentele aduse pentru declararea ca imprescriptibile a acestor categorii de crime sunt că ele reprezintă cele mai grave crime de drept internațional, că reprimarea efectivă a acestora este un element important în prevenirea unor asemenea crime, în protejarea drepturilor omului și libertăților sale fundamentale și că aplicarea regulilor de drept intern referitoare la prescripția infracțiunilor și în ce privește asemenea crime ar avea drept rezultat nepepsirea crimelor încă nedescoperite și neexecutarea pedepsei de către cei condamnați în contumacie.

5) *Irelevanța juridică a scuzei îndeplinirii unui act de stat*

În dreptul internațional contemporan, care cuprinde reglementări ample cu privire la răspunderea internațională a statelor și în care s-a statuat fără dubiu răspunderea persoanelor fizice pentru faptele penale săvârșite prin încălcarea normelor de drept internațional, scuza îndeplinirii de către autorii infracțiunilor a unui act de stat, nu poate fi primită, statele și persoanele având obligația de a-și regla comportamentul în conformitate cu cerințele legalității internaționale. Ca urmare, săvârșirea unei fapte penale în îndeplinirea unei însărcinări de stat nu poate constitui o cauză de înlăturare a răspunderii penale a autorului.

A se admite exonerarea de răspundere a unei persoane pentru faptul de a fi comis o infracțiune din dispoziție guvernamentală, că un act de stat ar însemna, practic, să se justifice cele mai grave crime și să se promoveze arbitriul

⁴⁸ Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității din 1968

în cadrul legalității internaționale.

Scuza îndeplinirii unui act de stat a fost respinsă în cuprinsul a numeroase convenții internaționale. În acest sens, *Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg prevedea în art. 7* că: „situația oficială a acuzaților, fie ca șefi de state, fie ca înalți funcționari, nu va fi considerată nici ca o scuză absolvitorie, nici ca un motiv de reducere a pedepsei”, iar în sentința sa tribunalul menționat a respins categoric teoria actului de stat invocată de apărătorii acuzaților, argumentând, între altele, că cel care a încălcat legile războiului nu poate, spre a se justifica, să invoce mandatul pe care l-a primit din partea statului, din moment ce statul dând acest mandat a depășit el însuși puterile pe care i le recunoaște dreptul internațional.

6) *Ordinul superiorului ierarhic nu înlătură răspunderea penală*

Spre deosebire de dreptul intern, în cadrul căruia dacă o persoană a acționat din ordinul expres al superiorului său poate să fie în anumite condiții absolvit de răspundere penală, un asemenea ordin fiind asimilat constrângerii morale, în dreptul internațional ordinul superiorului nu constituie o cauză de înlăturare a răspunderii penale.

În cazul săvârșirii unei fapte penale din ordin superior, răspunzători penal sunt atât autorul faptei, cât și persoana care a dat ordinul, considerată ca instigator la fapta săvârșită sau ca autor al unei infracțiuni distincte.

Acest principiu rezultă din majoritatea convențiilor penale internaționale, dar cu deosebire din cele privind crimele de război.

Tribunalele de la Nürnberg și Tokio, respingând scuza absolvitorie a ordinului superiorului, au admis, însă, că în anumite circumstanțe faptul de a fi acționat criminal din ordin ar putea fi considerat ca un motiv de micșorare a pedepsei, dacă tribunalul ar aprecia că aceasta ar fi în interesul justiției.

*Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la Roma la 17 iulie 1998*⁴⁹, dând expresie acestui principiu, precizează că în orice împrejurare un ordin de a comite crima de genocid sau o altă crimă împotriva umanității este un ordin în mod evident ilegal, deci pentru asemenea infracțiuni nu se va putea invoca scuza unei dispoziții primite din partea unui guvern sau a unui superior.⁵⁰

Infracțiunile de război și crime contra umanității

1. *Conceptul de infracțiune contra păcii*

Infracțiunile contra păcii constituie, alături de crimele împotriva umanității și de crimele de război, cele mai grave crime sancționate de dreptul internațional penal contemporan.

Incrimnarea faptelor ce constituie crime contra păcii a fost posibilă odată cu interzicerea războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor internaționale

⁴⁹ Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la Roma la 17 iulie 1998.

⁵⁰ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/dreptul-international-penal/> <http://rurektor.blogspot.com/2011/02/principiile-dreptului-international.html> <http://plopandrew.blogspot.com/2018/02/principiile-dreptului-international.html>

și ca instrument al politicii naționale a statelor.

Potrivit Statutului Tribunalului de la Nürnberg, crimele contra păcii constau în conducerea, pregătirea, declanșarea sau purtarea unui război de agresiune ori a unui război cu violarea tratatelor, a garanțiilor și a acordurilor internaționale, ca și participarea la un plan concertat sau la un complot pentru săvârșirea oricăruia din actele menționate. *Carta Tribunalului de la Tokio* dădea crimelor contra păcii o definiție asemănătoare.

În cuprinsul sentinței prin care a condamnat pentru crime contra păcii pe reprezentanții statului german vinovați de declanșarea și purtarea unui război de agresiune, Tribunalul de la Nürnberg statua că declanșarea războiului de agresiune nu este o crimă internațională pur și simplu, ci o crimă internațională supremă, care diferă de celelalte crime legate de război prin faptul că le conține pe toate.

Incrimnarea războiului de agresiune a fost ulterior însușită și de *Adunarea Generală a ONU*, odată cu confirmarea principiilor de drept internațional recunoscute de statutul și *hotărârea Tribunalului de la Nürnberg, prin Rezoluția nr. 95 (I) din 1947*⁵¹.

Se poate astfel afirma că, în baza instrumentelor politice și juridice menționate și a practicii celor două tribunale militare internaționale, de la Nürnberg și Tokio, însușită de cvasitotalitatea statelor lumii, ca și în lumina principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan, crimele contra păcii constituie cele mai grave crime internaționale.

Crime contra păcii sunt agresiunea armată și propaganda în favoarea războiului.

2. Agresiunea armată

Definirea agresiunii armate într-o formă care să cuprindă toate actele agresive săvârșite de către state a constituit și constituie încă un obiect de preocupare pentru comunitatea internațională, în condițiile în care, deși *Carta ONU interzice în mod expres războiul de agresiune, aceasta nu cuprinde și o definiție a agresiunii, iar definiția agresorului cuprinsă în Convențiile de la Londra din 1933 a fost considerată ca nefiind întru totul satisfăcătoare.*

După eforturi intense care au început cu anul 1953, când *Adunarea Generală a ONU* a înființat un *Comitet special pentru definirea agresiunii, la 14 decembrie 1974, s-a ajuns la un acord asupra textului final al definiției, care a fost adoptat de Adunarea Generală prin Rezoluția nr. 3314 (XXIX)*, deci nu printr-un tratat multilateral general, cu forța juridică a unui asemenea instrument convențional.

Definiția agresiunii, astfel cum a fost adoptată, constituie o formulă de compromis.

Art. 2 al definiției prevede că „Folosirea forței armate prin violarea Cartei

⁵¹ Hotărârea Tribunalului de la Nürnberg, prin Rezoluția nr. 95 (I) din 1947.

ONU, de către un stat care a acționat primul, constituie dovada suficientă *prima facie* a unui act de agresiune”.

Deci, faptul de a acționa primul în modul arătat constituie o primă dovadă, dar nu și suficientă, pentru a se aprecia că s-a comis un act de agresiune. Preambulul definiției menționează că problema de a stabili dacă s-a comis sau nu un act de agresiune trebuie să fie examinată în lumina tuturor împrejurărilor proprii fiecărui caz în parte, iar potrivit art. 2 al acesteia Consiliul de Securitate al ONU poate, în conformitate cu Carta, să conchidă că o apreciere în sensul că un act de agresiune a fost comis nu ar fi justificată în lumina altor împrejurări relevante, inclusiv faptul că actele în cauză sau consecințele lor nu sunt de o agresivitate suficientă.

Definiția cuprinde și mențiunea „*Niciun considerent, de orice natură ar fi el, politică, economică, militară sau de alt fel, nu poate să justifice o agresiune*” (art.5 alin. 1).

De asemenea, actul privind definiția agresiunii prevede în mod expres că războiul de agresiune constituie o crimă împotriva păcii, care dă naștere la răspundere internațională⁵².

În cuprinsul documentului, prin care se adoptă definiția agresiunii, sunt enumerate ca acte de agresiune următoarele acte săvârșite cu sau fără declarație de război:

a) Invadarea sau atacarea teritoriului unui stat de către forțele armate ale altui stat sau orice ocupație militară, chiar temporară, rezultând dintr-o asemenea invazie sau dintr-un asemenea atac, precum și orice anexare prin folosirea forței a teritoriului sau a unei părți a teritoriului altui stat;

b) Bombardarea de către forțele armate ale unui stat a teritoriului altui stat sau folosirea oricăror arme de către un stat împotriva teritoriului altui stat;

c) Blocada porturilor sau a coastelor unui stat de către forțele armate ale altui stat;

d) Atacul efectuat de către forțele armate ale unui stat împotriva forțelor armate terestre, maritime sau aeriene ori a marinei și aviației civile a altui stat;

e) Folosirea forțelor armate ale unui stat, care sunt staționate pe teritoriul altui stat cu acordul statului gazdă, contrar condițiilor stabilite în acord, sau orice extindere a prezenței lor pe teritoriul în cauză, după expirarea acordului;

f) Fapta unui stat de a admite ca teritoriul său, pe care l-a pus la dispoziția altui stat, să fie utilizat de către acesta din urmă pentru comiterea unui act de agresiune împotriva unui stat terț;

g) Trimiterea de către un stat sau în numele lui de bande ori grupuri înarmate, de forțe neregulate sau de mercenari, care se dedau la acte de forță armată împotriva unui alt stat, de o gravitate care echivalează cu cea a actelor enumerate mai sus, sau faptul de a se angaja în mod substanțial într-o asemenea acțiune.

⁵² <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/crimele-contra-pacii.html>

Art. 4 al definiției cuprinde mențiunea că enumerarea actelor de agresiune nu este limitativă, Consiliul de Securitate al ONU putând califica și alte atacuri armate ca acte de agresiune, potrivit competențelor sale conferite de Cartă în menținerea păcii și securității internaționale.

În lumina principiilor de drept internațional se apreciază că pot fi considerate ca acte de agresiune, deci crime internaționale, deși nu sunt cuprinse în definiția dată, și următoarele:

- declarația de război;
- represaliile cu folosirea forței armate împotriva popoarelor și națiunilor care luptă pentru dreptul lor la autodeterminare, la libertate și independență.

3. *Propaganda în favoarea războiului*

Propaganda prin care se face apologia războiului sau se îndeamnă la recurgerea la război, indiferent prin ce mijloace s-ar face aceasta, constituie și ea o crimă împotriva păcii și securității internaționale. *Propaganda în favoarea războiului a fost încorporată ca atare în statutul Tribunalului de la Nürnberg, care în art. 6, lit. a) incriminează nu numai războiul, ci și orice acte pregătitoare în vederea dezlănțuirii unui război de agresiune.*

Propaganda în favoarea războiului s-a detașat ca o infracțiune internațională distinctă dată fiind pericolozitatea sa deosebită pentru acțiunea comună a statelor de menținere a păcii, pentru securitatea fiecărui stat în parte, în condițiile interzicerii internaționale a războiului de agresiune.

În cadrul ONU, în afara rezoluției prin care au fost aprobate *statutele și lucrările tribunalelor militare internaționale de la Nürnberg și Tokio, Adunarea Generală a incriminat propaganda în favoarea războiului prin Rezoluția nr. 110 din 3 noiembrie 1947, în care se comandă propaganda de război în orice formă și în orice țară, care are ca scop sau care poate crea ori mări o amenințare a păcii, o violare a ei sau un act de agresiune, precum și prin Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, din 1968, în care, la art. 20, se prevede că „orice propagandă în favoarea războiului este interzisă prin lege”.*

Propaganda de război este interzisă și prin Declarația ONU referitoare la principiile relațiilor pașnice dintre state, din 1970, în cuprinsul căreia, în cadrul prevederilor referitoare la principiul nerecurgerii la forță, se prevede în mod expres:” conform scopurilor și principiilor Națiunilor Unite, statele au obligația de a se abține de la orice propagandă în favoarea războiului de agresiune⁵³”.

4. *Conceptul de crime contra umanității*

Crimele contra umanității pot fi definite ca fapte grave de violență, care au fost comise pe scară largă de unii indivizi, fie că ei sunt sau nu agenți ai statu-

⁵³ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/dreptul-international-penal/> <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/crimele-contra-pacii.html>

lui, împotriva altor persoane într-un scop cu tentă politică, rasială, ideologică, etnică, națională sau religioasă.

Crimele contra umanității și-au făcut apariția în cadrul și în cursul dreptului internațional penal după cel de-al Doilea Război Mondial, ca o repulsie sau reacție la atrocitățile comise de către naziștii germani și/sau militariștii japonezi, pe teritoriile ocupate, împotriva populației civile și, în cadrul lagărelor de exterminare, a categoriilor largi de persoane pe motive etnice, naționale sau rasiale.

Ele au figurat cu înțâietate în actele constitutive ale tribunalelor din Nürnberg și Tokio. Ulterior, unele acte politico-juridice internaționale au făcut interzise faptele ce se încadrează în noțiunea de crime împotriva umanității.⁵⁴ Printre acestea menționăm:

- *Convenția din 1948 pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid;*
- *Declarația Națiunilor Unite asupra interzicerii utilizării armelor nucleare și termonucleare, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 1653 (XVI) din 24 noiembrie 1961;*
- *Convenția din 1973 asupra eliminării și reprimării crimei de apartheid;*
- *Declarația asupra protecției oricărei persoane împotriva disparițiilor forțate (Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 47/133 din 18 decembrie 1992);*
- *Statutele tribunalelor internaționale penale pentru fosta Iugoslavie, respectiv pentru Rwanda, precum și Statutul Curții Penale Internaționale.*

Din cercetarea conținutului diverselor convenții și/sau al altor instrumente politico-juridice internaționale se conturează categoria crimelor împotriva umanității, fiind acestea următoarele:

- a) Asasinatul (omorul intenționat);
- b) Aducerea în sclavie sau obligarea la muncă forțată;
- c) Exterminarea;
- d) Deportarea, inclusiv epurarea etnică;
- e) Orice alte acte inumane împotriva oricărei populații civile (tortura, violul, lipsirea de libertate etc.);
- f) Expulzările forțate;
- g) Practica sistematică a disparițiilor forțate;
- h) Persecuțiile pentru motive politice, rasiale sau religioase;
- i) Folosirea armelor nucleare și a altor tipuri de arme de distrugere în masă;
- j) Apartheidul;
- k) Genocidul.

Se poate observa că unele dintre faptele ce se încadrează în categoria crimelor împotriva umanității figurează și printre infracțiunile clasice de drept

⁵⁴ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/dreptul-international-penal/>

comun (omorul, tortura, violul, lipsirea de libertate, obligarea la muncă forțată etc.).

Crimele împotriva umanității se deosebesc, însă, de infracțiunile de drept comun prin unele trăsături proprii, în special prin gravitatea deosebită, caracterul de masă și mobilul săvârșirii lor.

Gravitatea deosebită a crimelor împotriva umanității este exprimată de aceea că prin asemenea fapte se aduc atingeri importante vieții, integrității corporale fizice și mentale, valori supreme ale ființei umane, într-un mod care pune în pericol existența biologică a mai multor persoane, faptele grave de natura crimelor împotriva umanității fiind expresia unor planuri concertate, ele constituind acțiuni premeditate de anvergură.

Caracterul de masă al crimelor împotriva umanității se manifestă prin numărul mare de victime pe care acestea le produc, asemenea crime fiind îndreptate împotriva populației civile ca atare, nu a unor indivizi, fie că se referă la o masă amorfă de indivizi, fie că lezarea vizează anumite grupuri, constituite în baza unor criterii precise care le delimitează de populația civilă în general.

Mobilul săvârșirii crimelor împotriva umanității îl constituie, de regulă, o politică deliberată și urmărită consecvent pentru reprimarea, persecutarea sau exterminarea unor grupuri de oameni, fie pentru că acestea ar constitui un pericol actual sau potențial pentru cei care inițiază asemenea fapte ori le săvârșesc, fie în baza unor convingeri, de regulă, cu caracter extremist, de natură ideologică, etnică sau religioasă, ale autorilor sau inspiratorilor faptelor respective.

La incriminarea concretă a unor fapte de natura crimelor împotriva umanității, una sau alta dintre trăsăturile care le caracterizează poate să prevaleze, dar, de regulă, cele trei trăsături trebuie să fie întrunite cumulativ.

5. *Genocidul*

Crima de genocid este una dintre cele mai grave fapte penale incriminate potrivit dreptului internațional. Ea constă în distrugerea sau persecutarea unor grupuri umane constituite ca entități naționale, etnice, rasiale sau religioase.

*Convenția din 1948 pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid*⁵⁵ prevede în acest sens, în art. I, următoarele: „Părțile contractante confirmă că genocidul, fie că este comis în timp de pace sau în timp de război, este o crimă internațională, pe care ele se angajează să o prevină și să o pedepsească”.

Potrivit art. II al Convenției din 1948, genocidul constă într-unul din actele enumerate în continuare, săvârșit cu intenția de a distruge total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios ca atare:

a) Uciderea membrilor grupului;

b) Atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor grupului;

⁵⁵ Convenția din 1948 privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid.

- c) Supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează în mod necesar distrugerea sa fizică totală sau parțială;
- d) Măsurile vizând împiedicarea nașterilor în sânul grupului;
- e) Transferul forțat dintr-un grup în alt grup.

Analiza definiției genocidului evidențiază câteva elemente semnificative pentru fizionomia juridică a acestei crime internaționale.

Genocidul este caracterizat în primul rând prin intenția de a distruge un grup uman, în baza unor criterii. Prin acest element genocidul se particularizează în raport cu celelalte crime împotriva umanității, apărând ca un caz agravat, calificat, de crimă împotriva umanității.

Intenția calificată a autorului unei crime de genocid este de a distruge, fie în totalitate, fie parțial, un anumit grup uman. Nu este, prin urmare, necesar, pentru a exista o crimă de genocid, ca prin fapta săvârșită să se distrugă întotdeauna în întregime un grup uman, uneori așa ceva fiind chiar imposibil, dacă se are în vedere numărul adesea imens al indivizilor care compun un asemenea grup. Distrugerea parțială a grupului ca intenție sau ca realizare în fapt este în aceeași măsură o condiție suficientă pentru existența infracțiunii de genocid, ca și distrugerea integrală.

Convenția din 1948 enumeră printre categoriile de persoane protejate împotriva actelor de genocid grupurile naționale, etnice, rasiale sau religioase.⁵⁶

La elaborarea convenției, s-a ridicat problema dacă nu ar fi necesar ca, alături de cele patru categorii, să figureze și alte grupuri umane care de-a lungul istoriei au format obiectul unor acte de reprimări masive cu intenții de lichidare, cum ar fi grupările politice, sau dacă nu ar trebui incriminat și genocidul cultural ori ecocidul, dar pentru diverse motive compromisul realizat în definirea genocidului a exclus asemenea elemente.

Convenția din 1948 prevede în art. III că vor fi pedepsite actele de genocid, dar și înțelegerea în vederea comiterii genocidului, incitarea directă și publică, precum și complicitatea la comiterea genocidului, ca și tentativa de a comite acte de genocid.

Art. IV al aceleiași convenții prevede că persoanele care au comis genocidul, deci autorii faptelor, cei care completează în scopul comiterii unor asemenea acte, instigatorii și complicii, precum și cei care încearcă să comită crima de genocid, vor fi pedepsiți indiferent de calitatea lor, guvernanți, funcționari ori particulari, pentru subiectele crimei de genocid neimpunându-se o calificare a acestora în sensul dreptului penal, o poziție specială în raport de victimă sau de locul pe care îl ocupă în angrenajul social.

Convenția din 1948 cuprinde în art. V angajamentul statelor părți de a lua în cadrul legislației lor interne măsurile necesare pentru asigurarea aplicării

⁵⁶ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/dreptul-international-penal/>

dispozițiilor convenției și, în mod deosebit, de a prevedea sancțiuni penale eficace care să lovească persoanele vinovate de genocid sau de celelalte acte în legătură cu genocidul (asocierea în vederea comiterii faptei, instigare, complicitatea etc.).

În ceea ce privește judecarea crimei de genocid, *Convenția prevede în art. VI că persoanele vinovate de genocid sau de o faptă în legătură cu acesta vor fi aduse în fața tribunalelor competente ale statului pe teritoriul căruia s-a comis actul sau în fața unei curți penale internaționale*. O asemenea curte penală specială nu a fost niciodată înființată, dar genocidul figurează în prezent printre infracțiunile ce intră în competența Curții Penale Internaționale, înființată în 1998.

Se stabilea astfel o competență jurisdicțională alternativă a statelor pe teritoriul cărora s-a comis actul și a unei curți penale internaționale.

6. Apartheidul

Discriminarea rasială, unul din cele mai odioase aspecte ale discriminării în defavoarea persoanei umane și a popoarelor, practică pe scară largă de-a lungul istoriei, constituie astăzi o încălcare gravă a principiilor și normelor de drept internațional.

Prin numeroase declarații și rezoluții, între care, *Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării oricăror forme de discriminare rasială, adoptată în 1963, Adunarea Generală a ONU a afirmat în mod solemn necesitatea de a se elimina rapid toate formele și toate manifestările de discriminare rasială în toate părțile lumii și de a se asigura protecția și respectarea persoanei umane*.

Ca urmare, la 21 decembrie 1965, a fost adoptată printr-o rezoluție a Adunării Generale a ONU și deschisă spre semnare „*Convenția internațională asupra eliminării oricăror forme de discriminare rasială*”, în cadrul căreia statele părți condamnă orice formă de discriminare, în special segregarea rasială și apartheidul, și se angajează să prevină, să interzică și să elimine pe teritoriul lor practicile de această natură prin toate mijloacele de care dispun, inclusiv prin incriminarea lor și luarea unor măsuri de sancționare penală.

La 30 noiembrie 1973, tot printr-o rezoluție a Adunării Generale a ONU, a fost adoptată „*Convenția internațională privind eliminarea și reprimarea crimei de apartheid*”, care a intrat în vigoare în 1976⁵⁷.

Potrivit acestei convenții (art. 1), *apartheidul* constituie o crimă împotriva umanității. Convenția declară în mod expres criminale organizațiile, instituțiile și persoanele care comit crima de apartheid, stipulând că sunt pasibili de răspunderea penală internațională, indiferent care ar fi motivul faptelor lor, atât persoanele considerate pur și simplu ca indivizi, cât și membrii unor organizații și instituții sau reprezentanții statului, dacă aceștia comit una din faptele incriminate prin convenție.

⁵⁷ 30 noiembrie 1973, Rezoluție a Adunării Generale a ONU: a fost adoptată „*Convenția internațională privind eliminarea și reprimarea crimei de apartheid*”, intrată în vigoare în 1976..

Crima de apartheid este definită ca acte inumane comise cu scopul de a institui sau de a întreține dominația unui grup rasial de ființe umane și de a oprima în mod sistematic grupul respectiv, inclusiv politicile și practicile asemănătoare, de segregare și discriminare rasială.

În cuprinsul convenției se enumeră, limitativ, categoriile de acte inumane care constituie latura obiectivă a crimei de apartheid, dacă sunt săvârșite în condițiile și cu scopurile prevăzute în definiția acesteia (art. 2):

a) Refuzul, față de un membru sau de membrii unui grup rasial, al dreptului la viață și la libertate al persoanei umane prin recurgerea la unul din următoarele acte: atentatul asupra vieții, atingerea gravă a integrității fizice sau mentale, a libertății ori a demnității sau supunerea la torturi, la pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și arestarea arbitrară sau deținerea ilegală a acestora;

b) Impunerea deliberată față de un grup rasial a unor condiții de viață destinate să antreneze distrugerea lor fizică totală sau parțială;

c) Luarea de măsuri legislative sau de altă natură, destinate să împiedice un grup rasial să participe la viața politică, socială, economică și culturală a țării și să creeze în mod deliberat condiții care să împiedice dezvoltarea deplină a grupului în cauză, în special prin privarea de libertățile și drepturile fundamentale ale omului;

d) Luarea de măsuri, inclusiv de ordin legislativ, vizând divizarea populației după criteriile rasiale, prin crearea de rezervații sau ghetouri separate pentru membrii grupurilor rasiale, interzicerea călătoriilor între persoane aparținând unor grupuri rasiale diferite sau exproprierea bunurilor și a fondurilor aparținând unor asemenea grupuri sau membrilor acestora;

e) Exploatarea muncii grupurilor rasiale, îndeosebi prin supunerea lor la muncă forțată;

f) Persecutarea organizațiilor sau a persoanelor prin privarea lor de libertăți sau drepturi fundamentale pentru motivul că se opun politicii de apartheid.

Statele părți la convenție se angajează să ia toate măsurile, de ordin legislativ sau de altă natură, necesare pentru a împiedica încurajarea în orice mod a crimei de apartheid și a altor politici segregacioniste asemănătoare acesteia, ca și a practicilor de această natură, precum și pentru a elimina orice asemenea încurajări.⁵⁸

De asemenea, ele se angajează să urmărească și să pedepsească potrivit jurisdicției proprii persoanele responsabile pentru săvârșirea crimei de apartheid și să ia măsurile legislative, judiciare și administrative care se impun în acest scop. Asemenea măsuri trebuie să fie luate de fiecare stat, indiferent dacă persoana care a comis o asemenea faptă este cetățean al țării respective, este cetățean al altei țări, ori are statut de apatrid și indiferent dacă aceasta

⁵⁸ <http://rurektor.blogspot.com/2011/02/crimele-impotriva-umanitatii.html>

este rezidentă sau nu pe teritoriul statului în care s-au produs faptele⁵⁹.

Convenția referitoare la apartheid conține o dispoziție similară celei din convenția referitoare la genocid în ceea ce privește judecarea de către un tribunal penal internațional cu o competență specială pentru această categorie specială de crime. Un asemenea tribunal nu a fost creat, dar apartheidul figurează printre crimele internaționale cu care a fost investită noua Curte Penală Internațională.⁶⁰

Instituirea unei jurisdicții internaționale penale

Curtea Penală Internațională permanentă a fost creată prin Statutul de la Roma, adoptat în 1998 și intrat în vigoare în 2002⁶¹.

Competența Curții Penale Internaționale este calificată ca fiind complementară jurisdicțiilor penale naționale (art.1), spre deosebire de Tribunalele pentru fosta Iugoslavie și Rwanda, a căror competență era guvernată de principiul priorității.

Curtea se bucură de personalitate juridică internațională și are capacitatea juridică necesară pentru exercitarea funcțiilor și îndeplinirea scopurilor sale. Potrivit art.4 alin.2 al Statutului, Curtea își poate exercita funcțiile și prerogativele pe teritoriul oricărui stat parte și prin acord special, pe teritoriul oricărui stat.

Sediul curții este la Haga, Olanda.

Sub aspectul competenței materiale, *Curtea Penală Internațională poate judeca:*

- crima de genocid
- crimele împotriva umanității
- crimele de război
- crima de agresiune.

Curtea nu poate judeca decât crimele comise după intrarea în vigoare a Statutului.

Art.12 al Statutului stabilește că un stat care devine parte la Statut acceptă automat jurisdicția Curții. Un stat care nu este parte la Statut poate totuși accepta jurisdicția Curții, prin depunerea unei declarații la grefa acesteia, cu referire specială la crima respectivă. Statul acceptant este obligat în continuare să coopereze cu curtea în condițiile prevăzute de Statut.

Exercitarea jurisdicției Curții are loc dacă:

- o situație privind comiterea unor crime intrând sub competența sa materială este sesizată Procurorului de către un stat aparte, cu specificarea circumstanțelor și însoțită de documente relevante;

⁵⁹ <http://plopandrew.blogspot.com/2018/02/crimele-impotriva-umanitatii.html>

⁶⁰ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare-drept-international-public/dreptul-international-penal/>

⁶¹ Curtea Penală Internațională, Statutul de la Roma, 1998 intrat în vigoare în 2002.

- o astfel de situație este sesizată Procurorului de către Consiliul de Securitate acționând în conformitate cu capitolul VII al Cartei ONU;
- Procurorul a inițiat o anchetă cu privire la astfel de crime.

În cazurile menționate la 1. sau 3. Curtea își exercită competența dacă unul sau mai multe din statele enumerate mai jos sunt părți la Statut sau au acceptat jurisdicția Curții:

- Statul pe teritoriul căruia a fost săvârșită infracțiunea, sau dacă aceasta a fost comisă la bordul unei nave ori aeronave înregistrate în acel stat;
- Statul al cărui cetățean este persoana acuzată.

Curtea este alcătuită din **15 judecători**, organizați în: *Prezidiu, Secțiunea de Judecată și Secțiunea de Pre-Judecată, Biroul Procurorului și Grefa*. Judecătorii sunt aleși de către Adunarea Generală a ONU și Consiliul de Securitate al ONU, pe o perioadă de 9 ani.

Statutul detaliază regulile privind urmărirea și judecarea de către Curte, precum și pedepsele pe care aceasta le poate pronunța. Acestea sunt fie detenția până la 30 de ani, detenția pe viață, precum și amenzi, confiscarea bunurilor rezultate direct sau indirect din săvârșirea crimei.

Hotărârile Curții sunt supuse apelului și revizuirii, în condițiile prevăzute de Statut.

Statutul stabilește obligația statelor părți de a coopera și de a acorda asistență judiciară Curții. Pentru consolidarea regulilor sale, Statutul nu permite formularea de rezerve și nu poate fi amendat decât după 7 ani de la intrarea în vigoare.

Formele răspunderii internaționale

Dreptul internațional a consacrat mai multe forme ale răspunderii internaționale în raport de natura încălcărilor aduse prin actul ilicit.

Formele răspunderii internaționale sunt: *politică, morală, materială și penală*.

În realitatea vieții internaționale aceste forme de răspundere pot fi angajate separat, în raport de natura valorilor lezate, dar în cazul unor încălcări grave ale dreptului internațional, în special ca urmare a unor acte de agresiune, formele răspunderii se pot cumula, răspunderea politică și morală fiind însoțită de obligații de despăgubire și de sancționare a persoanelor care au săvârșit fapte penale.

Răspunderea politică

În cazul în care un stat, prin conduita sa contrară normelor dreptului internațional, a adus prejudicii de natură politică altui stat sau comunității internaționale în ansamblu, statul respectiv este ținut să răspundă în acest cadru, împotriva sa putându-se adopta sancțiuni politice sau de altă natură.

Sancțiunile politice pot fi destul de variate, ele materializându-se în rupea relațiilor diplomatice, excluderea dintr-o organizație internațională, boicotarea relațiilor cu alte state, întreruperea relațiilor economice, comerciale ori de comunicații sub diverse forme, excluderea din forurile de colaborare internațională, iar în cazul comiterii unor agresiuni se pot aplica și măsuri de limitare a suveranității statului în culpă.

Astfel, după capitularea necondiționată a Germaniei în cel de-al Doilea Război Mondial, guvernele URSS, SUA, Marii Britanii și Franței au preluat temporar puterea supremă în Germania, exercitând un control direct asupra acesteia, pentru a se asigura poporului german calea restabilirii integrale a suveranității sale uzurpate de regimul nazist și a se asigura că în viitor statul german nu va continua politica sa agresivă și își va îndeplini obligațiile internaționale. Împotriva Republicii Sud-Africane au fost luate măsuri de boicotare pe planul relațiilor internaționale pentru a determina această țară să renunțe la politica sa de apartheid, contrară normelor și principiilor dreptului internațional.

Mai recent, Irakul este supus unor sancțiuni internaționale și unor măsuri de limitare a suveranității ca urmare a încălcării de către acesta a suveranității statului Kuweit, pe care l-a anexat prin cucerire, folosind forța armată.

În condițiile vieții internaționale contemporane, un rol important în aplicarea sancțiunilor politice revine Organizației Națiunilor Unite, în exercitarea atribuțiilor ei conferite de statele membre pentru menținerea și restabilirea păcii și securității internaționale.

Răspunderea morală

În situația în care s-au produs daune de ordin moral unui stat, acesta este îndreptățit să ceară reparații de aceeași natură.

Faptele care angajează răspunderea morală pot fi: ofensarea drapelului sau a imnului de stat ori a reprezentantului diplomatic al altui stat, denigrarea politicii duse de un stat ori a istoriei acestuia, tratamentul necorespunzător acordat unui șef de stat aflat în vizită în altă țară, punerea în pericol a vieții sau integrității fizice a acestuia etc.

Răspunderea se concretizează, de regulă, în obligarea statului care a adus ofensă altui stat de a prezenta acestuia scuze, fie pe cale diplomatică, fie în orice altă formă considerată ca adecvată.

Răspunderea morală poate lua și forma aplicării de sancțiuni de către statul considerat ca vinovat împotriva agenților sau a cetățenilor săi care au comis acte ilicite față de un alt stat sau față de cetățenii acestuia.

În esență, răspunderea morală a unui stat constă în obligația sa de a da satisfacție celui alt stat, prin măsuri care să exprime dezaprobarea față de actele săvârșite împotriva suveranității sau demnității reprezentanților acestuia de către funcționarii ori cetățenii proprii.

Situații de această natură se întâlnesc destul de frecvent în relațiile internaționale, iar natura și intensitatea satisfacției ce se acordă statului lezat depind de situație, esențial fiind ca, urmare a măsurilor luate, statul ofensat să se considere satisfăcut.

Răspunderea materială

Răspunderea materială poate interveni atunci când un stat reclamă pagube ce i s-au cauzat de către un alt stat, fie direct, printr-o încălcare a dreptului internațional ori a unui angajament convențional asumat, fie când este vorba de o pagubă creată unui cetățean al său printr-un act de guvernământ.

Ea constă în obligația de a repara prejudiciul produs, reparație ce se poate face atât pe calea restituirii cât și prin plata unei despăgubiri.

Restituirea constă în restabilirea drepturilor încălcate, aducerea acestora în starea anterioară producerii actului ilicit. Este o formă de reparare în natură, prin restituirea bunurilor sau a valorilor preluate, ori prin înlocuirea acestora cu bunuri similare.

Despăgubirea se angajează atunci când reparația în natură, prin restituire, nu mai este posibilă. Ea se concretizează, în general, printr-o despăgubire bănească justă.

Reparația trebuie să fie integrală. Ea trebuie să cuprindă atât *dannum emergens*, cât și *lucrum cesans*. Despăgubirea nu poate avea, însă, decât un caracter compensator și nu unul represiv, ea tinzând la reintegrarea celui păgubit într-o situație echivalentă celei existente anterior producerii pagubei și nu la pedepsirea autorului.

În raport de situație, despăgubirea poate consta fie într-o sumă reprezentând echivalentul unui bun concret de care a fost păgubit statul respectiv, fie dintr-o sumă forfetară, apreciată *in abstracto* prin evaluarea globală a diverselor elemente constitutive ale prejudiciului produs, mai ales dacă între data plății și cea a producerii prejudiciului a trecut un timp îndelungat sau dacă prejudiciul produs este greu să fie delimitat în toate componentele sale (de exemplu, naționalizarea sau exproprierea unor categorii de bunuri aparținând altui stat).

Răspunderea penală

Această formă de răspundere este o consecință directă a încălcării normelor dreptului internațional de către persoanele fizice care reprezintă statul, îndeosebi când se comit crime contra păcii, război și crime împotriva umanității, sau de către persoanele care acționează cu titlu personal, când este vorba de alte crime ce se sancționează potrivit reglementărilor internaționale cu caracter penal.

Răspunderea penală, ca formă a răspunderii juridice, înseamnă obligația unei persoane care a încălcat o normă penală de a suporta o pedeapsă pentru infracțiunea comisă și dreptul organelor judiciare de a aplica această pedeapsă.

Actul ilicit prin care se încalcă o normă de drept internațional penal capătă caracter de infracțiune, infracțiunea fiind unicul temei al răspunderii penale, fie că aceasta ia formă de crimă internațională sau de delict internațional.

Potrivit teoriei generale a dreptului penal, pentru a se angaja răspunderea penală a unei persoane este necesar ca aceasta să fi săvârșit o faptă prevăzută și pedepsită de legea penală, ca fapta respectivă să prezinte un anumit grad de pericol social și să fi fost săvârșită cu vinovăție. Neîntrunirea tuturor acestor elemente are drept consecință lipsa răspunderii penale.

Răspunderea penală are caracter personal, sub incidența legii penale căzând numai infractorii, persoane fizice.

Există răspundere penală atunci când fapta este săvârșită cu intenție sau din culpă, în raport de caracterul faptei prin care se aduce atingere normei penale.

Răspunderea penală se individualizează în raport de gravitatea faptei săvârșite, de calitatea persoanei față de fapta săvârșită (autor, instigator, complice, favorizator), precum și de împrejurările în care se săvârșește fapta ori de circumstanțele personale ale făptuitorului, care pot agrava sau atenua răspunderea.

În anumite condiții prevăzute de legea penală amnistia, prescripția, lipsa plângerii prealabile sau împăcarea părților înlătură răspunderea pentru fapta săvârșită.

În dreptul internațional s-a pus problema determinării subiectului răspunderii penale, de a se ști cine trebuie să răspundă din punct de vedere penal pentru săvârșirea unei infracțiuni internaționale.

BIBLIOGRAFIE

Acte internaționale și naționale

1. Convenția privind protecția bunurilor culturale, Haga, 14 mai 1954.
2. Convenția de la Haga din 18 octombrie 1907.
3. Convenția I pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, Geneva 12.08.1949.
4. Convenția II pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare, Geneva 12.08.1949.
5. Convenția III privitoare la tratamentul prizonierilor de război, Geneva 12.08.1949.
6. Convenția IV privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război, Geneva 12.08.1949.
7. Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate internaționale.
8. Protocolul adițional II la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate fără caracter internațional.
9. Protocolul adițional III la Convențiile de la Geneva din 12.08.1949 referitor la adoptarea unui semn adițional distinctiv.
10. „Legile războiului maritim în lupta dintre beligeranți”, 9 august 1913, Institutul de Drept Internațional de la Oxford.
11. Convenția ONU „cu privire la dreptul mării” din 1982, de la Montego Bay.
12. Adunarea Ligii Națiunilor de la 30 septembrie 1938, rezoluție care condamnă bombardamentul din aer al populației și al obiectivelor civile.
13. Tratat de la Moscova, 5 august 1963 „cu privire la interzicerea experiențelor cu arme nucleare în atmosfera spațiului cosmic și sub apă”.
14. Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva 1949, adoptat la Geneva în 1977, cu privire la protecția victimelor de război în conflictele armate internaționale.
15. Convenția de la Geneva , 22 august 1864, pentru ameliorarea situației răniților în armatele de companie.
16. Convenția a III-a din 1919 cu privire la regimul prizonierilor de război.
17. Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității din 1968.
18. Hotărârea Tribunalului de la Nürnberg, prin Rezoluția nr. 95 (I) din 1947.
19. Convenția din 1948 privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid.
20. 30 noiembrie 1973, Rezoluție a Adunării Generale a ONU. A fost adoptată „Convenția internațională privind eliminarea și reprimarea crimei de apartheid”, intrată în vigoare în 1976.
21. Curtea Penală Internațională, Statutul de la Roma, 1998, intrat în vigoare în 2002.
22. Legea Republicii Moldova Nr.673-XIV din 12.11.1999 cu privire la folosirea și protecția emblemei Crucii Roșii.
23. Legea privind Societatea de Cruce Roșie din Moldova nr. 139, adoptată la 10.05.2001, Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 64-66/463 din 22.06.2001.

Manuale, monografii

24. Oleg BALAN, Drept internațional umanitar, Chișinău 2003, Tip. Elena V., p. 8.
25. Manual prescurtat de drept internațional umanitar, Stanislaw E. Nahlik, Extras din

26. revista internațională de cruce roșie, iulie-august 1984, România, p. 12.
27. Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, Drept internațional umanitar, București, 1992, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, p. 308.
28. Niculae Lupulescu, Drept umanitar, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 152.
29. Vasile Dumitraș, Managementul sanitar în campanie, Centrul Editorial - Poligrafic „Medicina”, 2009, p. 241.

Surse internet

30. <http://redcross.md/ro/cine-suntem/crucea-rosie-din-moldova/istoria-crucii-rosii-din-moldova>.
31. <http://ecoroomnews.blogspot.com/2018/02/zonele-cu-regim-juridic-special.html>.
32. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356604>.
33. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356567>.
34. <https://vdocuments.mx/drept-international-umanitar-diu.html>.
35. <https://docgo.net/referat-umanitar>.
36. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/dreptul-international-penal/>.
37. <http://rurektor.blogspot.com/2011/02/principiile-dreptului-international.html>.
38. <http://plopandrew.blogspot.com/2018/02/principiile-dreptului-international.html>.

**UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI
FARMACIE „NICOLAE TESTEMIȚANU”**

Anatolie BULGAC, Sergiu SÎRBU

Drept Internațional Umanitar
(Ghid)

**CHIȘINĂU
2019**